

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Plzeň 2018

Marcela Vajsová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Klášterní život českých benediktinů
a benedikteček od raného středověku
po současnost**

Bc. Marcela Vajsová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Klášterní život českých benediktinů
a benediktek od raného středověku
po současnost**

Bc. Marcela Vajsová

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 18. dubna 2018

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. ThLic. Drahomíru Suchánkovi, Ph.D., Th.D. za poskytnuté konzultace, užitečné rady, připomínky a pečlivé vedení mé práce. Moje poděkování patří rovněž Ing. Anežce Najmanové sestře řádu benediktinek, která mi poskytla důležité informace o současném životě v komunitě kláštera na Bílé Hoře v Praze. Velmi si vážím jejího vstřícného přístupu, trpělivosti a podpory, kterou mi věnovala v průběhu psaní této práce.

Obsah

Obsah	5
1 Úvod	1
2 Benedikt z Nursie (480-574), jeho život a odkaz	3
2.1 Řehole Benedikta z Nursie	4
2.2 Podstata mnišství podle Benedikta z Nursie	5
2.3 Organizace a struktura řádu	5
2.3.1 Funkce opata	7
2.4 Základy benediktinského způsobu života	8
2.4.1 Modlitba	8
2.4.1.1 Boží dílo a jeho vývoj v historii	8
2.4.1.2 Druhy modliteb	11
2.4.2 Lectio divina	12
2.4.3 Práce	15
2.4.4 Zřeknutí se majetku	17
2.4.5 Pohostinnost	18
2.4.6 Pax Benedictina	19
3 Život v klášteře	21
3.1 Spánek a ložnice	21
3.2 Doba jídla a strava mnichů	23
3.3 Znakový jazyk	24
3.4 Osobní hygiena v klášteře	27
3.5 Oděv a obuv	28
4 Význam a historie benediktinského řádu v evropském kontextu	31
4.1 Clunyjské reformy	32
4.2 Lotrinská reforma	34
4.3 Vývoj evropského benediktinského hnutí od středověku po současnost	34
5 Benediktini a uvedení křesťanství do Čech	37
5.1 Dějiny benediktinského řádu v Čechách	37
5.2 Benediktinky a benediktini v českých kláštorech	43
5.2.1 Klášter Benediktinek na Pražském hradě a abatyše Mlada	43
5.2.1.1 Mlada (930/935- 983)	44
5.2.1.1.1 Kult abatyše Mlady	45

5.2.2	Konvent sv. Jiří na Pražském hradě	47
5.2.2.1	Historie objektu kláštera	48
5.3	Svatý Gabriel na Smíchově	50
5.3.1	Historie místa a kostela	51
5.4	Mužská řehole	53
5.4.1	Břevnovský klášter	53
5.4.1.1	Břevnovský klášter v období husitských válek	56
5.4.1.2	Břevnov od 16. do 20. století	58
5.4.1.3	Komunistické perzekuce	61
5.4.1.3.1	Opat Anastáz Opasek - oběť komunistického režimu	62
6	Současný život benediktinek v klášteře na Bílé Hoře a benediktnů v Břevnově ..	66
6.1	Benediktinky na Bílé Hoře	66
6.1.1	Venio historie komunity	67
6.1.2	Způsob života komunity Venio	68
6.1.2.1	Stabilitas (stabilita, stálost ve společenství)	68
6.1.2.2	Chudoba a společné vlastnictví	69
6.1.2.3	Život v benediktinském společenství	69
6.1.2.4	Společné stolování	72
6.1.3	Současný život českých benediktinek a spiritualita	72
6.1.3.1	Liturgické a náboženské modlitby	73
6.1.3.2	Komunitní princip	73
6.1.3.3	Práce	74
6.1.3.4	Vnější život komunity	74
6.1.3.5	Ing. Anežka Najmanová OSB	75
6.1.3.5.1	Analýza a srovnání organizace a formy benediktinského řádu ve středověku se současností	83
6.1.3.5.2	Porovnání základních prvků benediktinského způsobu života ve středověku se současným přístupem	85
6.1.3.5.3	Srovnání středověkého způsobu stravování se současným pojetím	86
6.1.3.5.4	Porovnání Lectio divina ve středověku se současností	87
6.1.3.5.5	Práce ve středověku a dnes	88
6.1.3.5.6	Odpočinek mnichů ve středověku a dnes	89
6.1.3.6	Mnišská komunita ve středověku a současný život benediktinek ve společenství Venio	90

6.2	Současný život v Břevnovském klášteře.....	93
6.2.1	Srovnání každodenního života břevnovské komunity ve středověku se současností.....	93
6.2.2	Vnější aktivity mnichů v klášteře i mimo jeho prostory.....	96
6.2.2.1	Arciopat břevnovského klášteře Prokop Siostrzonek	97
7	Závěr.....	100
8	Seznam použité literatury:	103
9	Resumé	110
10	Přílohy	112

1 Úvod

Dějiny evropských národů jsou nerozlučně spjaty mimo jiné i se vznikem jednoho z nejstarších řeholních řádů - benediktinů, kteří se svým mnišským způsobem života a kulturní činností významným způsobem podíleli na rozvoji a šíření křesťanské i duchovní tradice.

Téma diplomové práce „*Klášterní život českých benediktinů a benediktinek od středověku po současnost*“ jsem zvolila z několika důvodů. Již při studiu Humanistiky na Západočeské univerzitě v Plzni jsem se zajímala o religionistický pohled na náboženství, při zpracování bakalářské práce jsem nahlédla do života kněze Dominika Pecky, jehož životní osudy byly často propojeny s přáteli z řad řeholníků. Život v klášteře, osudy a poslání řeholníků a řeholnic mě velmi zaujaly. Rozhodla jsem se, že téma diplomové práce budu směřovat do této oblasti. Na podzim roku 2017 jsem se setkala s členkou benediktinského kláštera v Praze na Bílé Hoře, sestrou Anežkou Najmanovou, která mi vyprávěla o svém rozhodnutí vstoupit do řádu a životě v komunitě Venio. Tyto podněty mě přivedly na myšlenku zmapovat vývoj mužské a ženské benediktinské řehole v Čechách od středověku po současnost.

Vzhledem k délce zvoleného historického období a doporučenému rozsahu diplomové práce byla zaměřena pozornost na klášterní život ženské větve benediktinského řádu v Praze a mužské řehole zastoupené pražským Břevnovským klášteřem. Cílem práce bylo zmapovat vývoj a poslání monastického způsobu života obou formací a zároveň porovnat život v klášteře ve středověku se současností.

Text práce je pro lepší orientaci rozdělen do několika kapitol. Úvodní kapitoly jsou věnovány zakladateli benediktinského hnutí Benediktovi z Nursie. Dílo nazvané Řehole Benediktova se stalo jakýmsi návodem pro mnichy žijící v klášteře a položilo základy rychle se rozvíjejícího mnišského způsobu života v komunitě. Považovala jsem za důležité rozpracovat celkem podrobně pravidla a myšlenky Řehole, které jsou dodnes dodržovány a považovány za platnou normu benediktinského společenství.

Řehole postupně ovládla západní křesťanský prostor a šířila se směrem do Evropy. V Čechách byl již mezi roky 972-975 založen první ženský benediktinský klášter při již existujícím kostele sv. Jiří na Pražském hradě, hned po něm následoval

mužský Břevnovský klášter a postupně byly zakládány benediktinské kláštery po celém území Čech a Moravy. V souvislosti se založením klášterů jsou zmíněny osobnosti jejich zakladatelů a významné situace týkající se těchto událostí. Další část práce je věnována rozvoji ženské benediktinské řehole od středověku až do jejího zániku po vzniku Československa. Existenci Břevnovského kláštera nezlomily ani reformy a perzekuce, které provázely jeho vývoj po celé sledované historické období. Nelehké období a problémy, s jakými se kláštery a jejich lidé museli potýkat, jsou nastíněny v několika kapitolách. Tisíciletá tradice byla obnovena ihned po pádu komunistického režimu v roce 1989. Poslední část je věnována současnému životu v kláštorech, aktivitám řeholníků a řeholnic, jejich každodennímu životu, činnostem, povinnostem a poslání. V závěru se pokusím o shrnutí předložených informací, jejich analýzu a srovnání středověkého poslání a zaměření klášterů se současným způsobem řeholního života.

Podklady pro vypracování diplomové práce jsem čerpala z již zmíněné pramenné literatury Řehole sv. Benedikta a další sekundární literatury vztahující se k danému tématu. Mnoho cenných poznatků, které mi pomohly alespoň částečně porozumět benediktinské spiritualitě a tradici jsem našla v knize Columba Stewarta „*Modlitba a komunita*“ a v publikaci „*Dějiny středověkého mnišství*“ od Hugh Lawrence. O životě a rozvoji českých klášterů informují publikace vydané břevnovským arcidiecézí nebo kniha Johannese Zeschicka „*Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*“. Historický, kulturní a umělecký odkaz, podle mého názoru, velmi dobře popisují autoři knihy „*Ve znamení břevna a růží*“ Milada Vilímková a Pavel Preiss. Současný život v ženském benediktinském klášteře mi velmi zajímavým způsobem přiblížila řeholnice z kláštera na Bílé Hoře sestra Anežka Najmanová, která mi věnovala mnoho času a trpělivě odpovídala na moje mnohdy velmi přímé otázky. Osobní kontakt s mnichy Břevnovského kláštera se mi bohužel nepodařilo navázat, vycházela jsem proto z odkazů a zdrojů doporučených oblátem Anselmem Skřivánkem.

Při psaní práce byly užity metody deskripce daného historického a kulturního období, analýza života v kláštorech a komparace jednotlivých zkoumaných témat týkajících se životních podmínek v klášteře, společenského zařazení a poslání lidí žijících v benediktinských komunitách.

2 Benedikt z Nursie (480-574), jeho život a odkaz

Historie benediktinského mnišství je neodmyslitelně spjata s postavou Benedikta z Nursie. Nejstarší zmínky o zakladateli řádu pocházejí ze dvou pramenů. Prvním je Řehole Benediktova, kterou napsal autor pro mnichy, a druhým pramenem je životopis nacházející se ve druhé knize Dialogů papeže Řehoře Velikého.¹ Papež Řehoř nazývá ve své knize mnicha Benedikta „mužem Božím“ a označuje ho jako autora mnišské řehole vyznačující se rozvahou, moudrostí, umírněností a jasnou řečí. Řehoř pro své dílo využil několika zdrojů, z nichž čerpal informace o Benediktově životě. Své vzpomínky poskytli Benediktovi nástupci a spolubratři např. opat ze Subiaka a opat římského kláštera, který byl Benediktovým žákem.²

Benedikt se narodil mezi lety 480-490 do rodiny venkovského aristokrata z oblasti Nursie nacházející se severovýchodně od Říma. Jako mladík byl poslán na studie do Říma. Světský život velkoměsta mu však nevyhovoval a proto ze studií odešel. Zřekl se svého dědictví, opustil rodinu a v doprovodu své chůvy odešel do pustiny v ústraní, kde se usadili poblíž kostela v Effide, dnešním městečku Affile na východ od Říma. Z tohoto období se pravděpodobně datuje Benediktův první zázrak, který měl vykonat. Chůvě se rozbilo síto a Benedikt za pomoci modlitby zjednal nápravu. Po tomto činu a slávě, které se mu dostalo, se Benedikt rozhodl definitivně opustit lidskou společnost a odešel na osamělé místo k jezeru Subiaco, kde vedl v malé jeskyni poustevnícký život. Později byl nad touto jeskyní postaven malý klášter.³ Život v jeskyni byl pro Benedikta těžkou zkouškou jeho mnišství. Tvrdé podmínky a odříkání pevně zocelily jeho charakter. Postupně se kolem něho začal utvářet okruh žáků, kteří k němu docházeli pro radu a mniši z blízkého kláštera ho přemluvili k návratu do společnosti. S několika svými přívrženci založil Benedikt na vrchu Monte Cassino klášter, kde napsal text své Řehole. Klášter jako symbol a počátek benediktinské tradice byl 125 let po smrti zakladatele mnichy opuštěn. Nejprve byl klášter zrušen Langobardy okolo roku 672 a později kolem roku 883 Saracény. Mniši se do kláštera vždy znovu vraceli a snažili se o obnovení jeho původní tradice. V období středověku bylo Monte Cassino zapojeno do konfliktu mezi Římem a Byzancí. Obecně se stalo

---

¹ KASAN, V. ed. *Svätý Benedikt*, s. 10-12.

² STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 23.

³ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 24.

po několik dekad jedním z kulturních a politických center Evropy.⁴ V době druhé světové války byl klášter zcela zničen. Po skončení války bylo obnoveno na stejném místě velké opatství, na jehož výstavbu byl použit kámen z původního zbořeného chrámu.⁵

2.1 Řehole Benedikta z Nursie

Klíčový význam Benedikta z Nursie tkví především v jím sepsaných pravidlech řeholního života. Text Benedikt sepsal kolem roku 529 v klášteře na Monte Cassinu. Při sestavování pravidel využil autor poznatků a zkušeností, které čerpal ze starších pojednání o mnišském životě uvedených v dílech svých předchůdců Jana Cassiana, Basila Velkého a především z anonymního spisu Řehole tzv. Magistra. Benediktova pravidla dobře rozlišují reálné možnosti společenství i jednotlivců. V Benediktově Řeholi jsou obsaženy dvě základní myšlenky - všudypřítomná Boží přítomnost a setkání s Kristem v druhých lidech.

Autor respektuje individualitu jednotlivců a na tomto základě pevně stanovuje pravidla osobního rozvoje mnichů v rámci celého společenství pod vedením představených, zkušených a s klášterním životem obeznámených mnichů.⁶ Řehole se postupně rozšířila na oblast celého křesťanského Západu a ovlivnila rozvoj křesťanství i v českých zemích.

Řehole Benediktova se skládá ze čtyř hlavních částí. Základem je Prolog z větší části převzatý z díla anonymního Mistra. Prvních sedm kapitol pojednává o struktuře komunity vedené pravidly řehole a opatem jako představeným kláštera. Další část obsahuje jakýsi slabikář mnišské spirituality. Celý tento oddíl čerpá z Řehole Mistrovy. V kapitolách 8-20 popisuje Benedikt strukturu a obsah liturgické modlitby, její praxi a uvádí teologické poučky. Ve třetí části (kapitoly 21-67) vysvětluje organizaci a vedení po praktické stránce společného mnišského života. V závěrečných sedmi kapitolách apeluje Benedikt na základní myšlenku teologie mnišství založenou na lásce. Závěrečným kapitolám Řehole je ve společenství řádu přikládána velká vážnost, protože

---

⁴ BLOCH, Herbert. Monte Cassino, Byzantium, and the West in the Earlier Middle Ages. *Dumbarton Oaks Papers* [online]. 1946, (3), 82 [cit. 2018-04-06]. DOI: 10.2307/1291045.

Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/1291045?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=monte&searchText=cassino&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3Fquery%3Dmonte%2Bcassino>.

⁵ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 27.

⁶ VOGŮĚ, A. de. *Mnišská komunita*, s. 13-15.

nejvíce přibližují Benediktovu vlastní zkušenost s mništvím. Řehole postupně získala v mužském i ženském řeholním společenství velkou oblibu a stala se duchovním pramenem mnišského života. Postupně se šířila dále na Západ, kde díky reformnímu úsilí představitelů karolinské říše získala dokonce výlučný a normativní status v oblasti mnišského života.⁷

2.2 Podstata mnišství podle Benedikta z Nursie

Mnišský způsob života je charakteristický svými pravidly a povinnostmi, jimiž se řídí všichni členové řádu. Pro pochopení reálií mnišského způsobu života považují za důležité představit základní myšlenky, hierarchii společenství, organizaci a strukturu řádu.

Prolog:

*„Naslouchej, synu, mistrovu učení,
nakloň k němu ucho svého srdce,
a k čemu tě laskavý otec nabádá, to rád přijmi a uveď ve skutek,
aby ses v namáhavé poslušnosti vrátil k tomu,
od něhož ses vzdálil zahálčivou neposlušností.“⁸*

Úvodní slova prologu plně vystihují myšlenku autora, vedoucí mnichy k poslušnosti a práci, jako základním pravidlům řeholního života.

Benediktův zájem se soustředil výhradně na cenobitní způsob života (mnichy žijící v klášteře). Ostatní formy mnišství spíše kritizoval, zpochybňoval jejich víru v Boha a poukazoval na jejich náchylnost ke světským pokušením.⁹

2.3 Organizace a struktura řádu

Benediktinský řád tvoří samostatné duchovní společenství, kde všichni pospolu žijí, modlí se a pracují. Kláštery v principu fungují jako autonomní jednotky a mohou se navzájem sdružovat do kongregací a ty poté vytvářejí konfederace - vyšší právní a organizační formu. Vedoucím představitelem konfederace je opat (primas). Ten je volen opaty a předsedy kongregací na dobu osmi let. Toto postavení mu zároveň zajišťuje reprezentaci řádu u Svatého stolce a Kongregace pro řeholníky. Současně

⁷ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 22.

⁸ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 3.

⁹ MATĚJEK, M. *Benediktini ve středověku*, s. 19.

se stává opatem římské mezinárodní řádové koleje u sv. Anselma na Aventinu. Primas rovněž odpovídá za chod kláštera a zprostředkovává styk mezi jednotlivými kláštéry a kongregací v rámci benediktinského řádu. Primas může být znovu zvolen již pouze dvakrát, vždy na čtyři roky.¹⁰

V čele kongregace stojí předseda (praeses) zastoupený místopředsedou (vice-praeses). Předseda musí být zvolen většinou členů kongregace. Kláštéry jsou samostatné a nazývají se opatství. Hlavou kláštera je opat nebo v případě menších klášterů - převor. Opata v konventu zastupuje ve funkci převor nebo děkan (decanus). Tam, kde není zvolen opat, je opatství vedeno převorem - administrátorem nebo konventuálním převorem. V klášteře jsou zastoupeny ještě další funkce např. provizor, který má na starosti hospodářské záležitosti, vedoucí noviců - novicmistr (magister novitiorum), vedoucí kleriků - mnichů juniorů (magister clericorum), dozor nad nemocnicí a hospicem zajišťuje infirmář. Péči o kostel zajišťoval dříve sakristián, sklep mistr zajišťoval zásobování kláštera a kantor se věnoval vzdělávání mnichů a dohlížel na chod skriptoria. Důležitou funkci při rozdělování jídla a materiálních věcí zastával almužník.¹¹

Zájemci, kteří chtěli vstoupit do řádu, museli absolvovat půlroční kandidátskou přípravu, při které se seznamovali s životem v klášteře. Ostatní členové kláštera se vyjadřovali k přijetí zájemců do noviciátu. Byl-li udělen souhlas, vstoupil zájemce do tzv. noviciátu. Zde setrval minimálně rok a maximálně dva roky. Po dobu trvání noviciátu se budoucí mniši věnovali studiu Řehole a poznávali běžný chod kláštera. Po uplynutí doby přípravy hlasovali členové komunity o připuštění kandidáta k časným slibům. Tyto sliby se po třech letech znovu obnovovaly. Po absolvování tohoto procesu následovalo další hlasování komunity a připuštění kandidátů k tzv. slavným slibům – čistoty, chudoby a poslušnosti. K základním slibům se řadí ještě slib stálosti k určité komunitě (votum stabilitatis) a slib změny mravů (conversio). Tímto se stali uchazeči členy řádu a přijali řeholní jméno, píšící se před křestním jménem.¹² Tento způsob přijímání nových členů do společenství se osvědčil, a proto je v základních principech

---

¹⁰ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 11.

¹¹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 14.

¹² Tamtéž, s. 14.

uplatňován i v dnešní době. O přijímání nových členů do řádu pojednává i poslední kapitola věnovaná současnému životu v kláštorech.

Mezi členy kláštera patří řádoví kněží (patres) a laičtí bratři (fratres), kteří jsou někdy označováni cisterciáckým pojmem konvrši (z lat. conversus - obrácený). Laičtí bratři se rozdělují do dvou kategorií na bratry, kteří nesložili sliby (oblatus claustralis) neboli obláty, a bratry, kteří slavné sliby vykonali (fratresconversi professi). Ve středověku se odlišovali řádoví kněží od laických bratrů tím, že chodili oholení. Tento poznávací znak měl i praktický význam, protože ve středověku bylo holení v benediktinských kláštorech považováno za náročný hygienický úkon.¹³

Každodenní život v klášteře probíhal podle přesně ustanovených pravidel a byl rozdělen mezi práci, modlitbu a odpočinek. Mniši se modlili buď společně v kostele, nebo provozovali osobní soukromou modlitbu. Pracovní činnost se přizpůsobovala místu a poloze kláštera. Na vesnici vykonávali mniši jinou práci než ve městě. Benediktova Řehole rovněž přihlížela k možnostem a vlohám jednotlivých bratrů. Každý člen vykonával práci, kterou nejlépe ovládal a která ho bavila.¹⁴

2.3.1 Funkce opata

Velmi důležitou funkci ve vedení kláštera měl a stále uchovává představený kláštera, oslovovaný titulem „otec“ tj. opat (někdy abbas). Jeho úkolem bylo a je dokazovat skutky a potvrzovat ostatním mnichům, že je hoden své funkce. Opat by měl pečovat o své spolubratry a být jim příkladem, rádcem a přítelem. Mezi další důležité charakterové vlastnosti dle Řehole patří pravdomluvnost, skromnost, píle, spravedlivé a uvážlivé jednání. Zároveň by měl být přísný na neukázněné a nespolupracující mnichy a potrestat včas jejich negativní jednání. V případě, kdy nepomůže několikeré laskavé napomenutí, doporučuje řehole opatovi použít i přiměřený tělesný trest. Opat by si měl být vědom důležitosti svého poslání a funkce a připravovat sebe i ostatní na Boží soud.¹⁵

Při důležitém rozhodování se svolává celá komunita mnichů. Opat svým spolubratrům oznámí důvod jednání a vyslechne jejich názory popř. rady. Samotné rozhodnutí však přísluší opatovi a všichni ho musí poslechnout, protivenství by bylo

---

¹³ MATĚJEK, M. *Benediktini ve středověku*, s. 22-23.

¹⁴ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 14-15.

¹⁵ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 15-23.

přísně potrestáno. Představený by měl však konat v zájmu celé komunity a v souladu s pravidly Řehole.¹⁶

2.4 Základy benediktinského způsobu života

Benediktinský styl života je charakterizován vyváženým poměrem duchovní a fyzické činnosti. V Řeholi je uveden, v jednotlivých kapitolách, přesný popis organizace a praxe společného života v klášteře. Benediktova základní myšlenka mnišského způsobu života zaměřeného na lásku k Bohu a bližním je v poslední části Řehole prezentována jeho vlastními zkušenostmi s mnišstvím a benediktini ji přikládají velkou vážnost.

2.4.1 Modlitba

Základem mnišského života vždy byla a i nyní zůstává modlitba. Její pevný základ ustanovil již zakladatel Benedikt z Nursie. Dle jeho návodu mají mniši začínat, provázet a končit den společnou modlitbou. Tato společná modlitba se nazývá „*Opus dei*“ a vyjadřuje úctu k Bohu, jeho chválu a uznání svatosti Boží, ale také dílo Boží, ukryté v hloubi srdce, v němž Bůh působí na člověka skrze Ducha Svatého. Pro Benedikta je velmi důležitá víra v Boží přítomnost.¹⁷ Ideálem benediktinského způsobu života je žít v souladu s vnitřním smýšlením a vnějším chováním, aby byl mnich skutečně před Bohem přítomen a nejen, aby se tak navenek choval. Další důležitou součástí modlitby je úcta vyjadřovaná Bohu. Jedná se o vnitřní postoj člověka ve smyslu uznání Boha jako stvořitele. Úcta se vyjadřuje i vnějšími projevy, v chůzi, postoji a úklonách.¹⁸ Podstatným prvkem správné modlitby je čistota srdce a očištění od negativních postojů, myšlenek a rušivých představ.

2.4.1.1 Boží dílo a jeho vývoj v historii

Řehole obsahuje podrobný popis osmi modliteb (oficií), jimiž je „*Boží dílo (opus dei)*“ tvořeno. Mnichův den začínal noční vigilií, po této bohoslužbě již mniši nešli spát a věnovali se studiu, V letním období hned po bohoslužbě následovaly laudy za svítání. V průběhu dne se střídaly čtyři krátká oficia (prima, tercie, sexta, nóna), večerní modlitba se nazývala nešpory a krátká modlitba před spaním komplementář.

---

¹⁶ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 23-25.

¹⁷ ŠRÁMEK, J. *Mezi normou reformou a praxí*, s. 21-22.

¹⁸ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 64-65.

Mniši strávili modlitbou průměrně tři a půl až čtyři hodiny denně. Zbývající čas dne byl vyplněn prací, podvečer a noc spánkem.¹⁹

Každé oficium se skládalo ze žalmů, které byly doplněny čtením, ve dne kratším a v noci o vigiliích delším. Další součástí officia byly hymny a modlitby. Sváteční a nedělní officia byla doplněna o četbu knih Proroků a čtení z evangelia. Benedikt trval na tom, aby v průběhu týdne byl dodržen úplný cyklus žaltáře dle Řehole.²⁰ Dalším důležitým zvykem, který mniši dodržovali, byla krátká soukromá modlitba vyžadující bdělou pozornost a soustředění.

Základní myšlenkou Božího díla jsou dvě Benediktovy věty. Jedna z nich odráží jeho základní výrok o Kristu: „*Ničemu nedávat přednost před Bohem*“ (RB 43,3). *Je to varování před nedochvilností, ale nelze přehlédnout souvislost s nárokem „ničemu nedávat přednost před láskou ke Kristu“* (RB 4,21, srov. 72,11). *Boží dílo, to znamená dát čas a místo bdělému vnímání Boha. Kdo to neudělá, promešká vzácnou příležitost setkání s tím, koho mnich celým svým životem hledá. Při Božím díle stojíme před zrakem Boha a andělů, poznamenává Benedikt* (RB 19,16). *Je to tak v každé chvíli, ale při Božím díle zvlášť – tehdy je třeba vyvinout zvláštní úsilí, „aby naše mysl byla ve shodě s naším hlasem“* (RB 19,7).²¹

Modelem Benediktovy řehole, rozdělením žalmů a strukturou nočních oficií, se řídili mniši až do Druhého vatikánského koncilu. V průběhu staletí byla officia různě přepracována a doplněna o další liturgické texty a nápěvy v podobě hymnů, antifon a responsorií. Ve středověku se navíc připojily další modlitby a hodinky.²² Postupně se čas strávený společnou modlitbou stále více prodlužoval. Změny nastaly i ve způsobu chórové bohoslužby. Tiché modlitby vyplňující pauzy mezi žalmy postupně zanikly. Šíření benediktinské liturgie probíhalo v průběhu 9. století zásluhou Benedikta z Aniane, který usiloval o zavedení Benediktovy řehole do karolinských klášterů. K základům řehole se připojovaly další prvky např. denní společná mše svatá. Celý proces poměrně složité liturgie vyvrcholil v období dominance burgundského opatství

---

¹⁹ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 36.

²⁰ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 36-37.

²¹ Tamtéž, s. 37.

²² Druhy modliteb popsány v další kapitole.

Cluny. V té době se mniši modlili převážnou část dne a manuální práci při klášteře vykonávali najatí dělníci nebo laičtí bratři a sestry.²³

Ve 12. století se vlivem cisterciácké reformy změnil clunyský liturgický systém a došlo k obnově rovnováhy mezi modlitbou a manuální prací podle původního záměru Řehole. Tento cisterciácký „převrat“ však již nedosáhl původního modelu Řehole a od doby jejího vzniku v 6. století došlo k zásadní proměně liturgie. Pozdní středověké kláštery již zanedbávaly původní podobu denního officia nebo ji zcela opustily.²⁴

Obnova mnišského hnutí ve Francii v 19. století postupovala po vzoru clunyských reforem, ostatní hnutí 19. a 20. století se přikláněla spíše k jednoduššímu modelu liturgie po vzoru cisterciáckého charakteru vedení liturgie. Řehole byla různě upravována a pozměněna podle potřeb jednotlivých klášterů, tak, aby vyhovovala požadavkům apoštolátu a zaměstnání mnichů. Ve 20. století se mnohé komunity vrátily zpět k původnímu mnišskému officiu a potvrdily tak znovu svojí identitu. Až do doby Druhého vatikánského koncilu byla liturgie uzpůsobována a zkracována podle potřeb jednotlivých komunit. Latinské texty se mnohým mnichům stávaly přítěží a ti toužili po officiu v rodném jazyce.²⁵

Reforma Druhého vatikánského koncilu znamenala v oblasti liturgie velké změny. Mniši využili možnosti vést modlitbu v rodném jazyce a došlo k rozvoji dalších hudebních forem. Ustoupilo se od požadavku týdenního žaltáře v plném rozsahu a byl využit benediktův souhlas vlastním uspořádáním žalmů. Komunity přijaly standard čtyř až pěti denních modliteb. Zaniklo officium primy a další denní hodinky byly zredukovány, vigilie zkráceny nebo spojeny s večerní či ranní modlitbou. Komplementář byl uskutečňován prostřednictvím soukromé modlitby před spánkem.

Možnost modlitby v rodném jazyce využily mužské řehole a chóroví a laičtí bratři se modlili společně. Ženské řehole začaly tvůrčím způsobem vyjadřovat, prostřednictvím obřadů a experimentů s jazykem, způsob prožívání benediktinského života. V současné době je podoba liturgie v benediktinských kláštorech kratší a jednodušší, než tomu bylo v minulosti. Stala se přístupnější a nabízí možnost více se ponořit do modlitby a vcítit se do její formy. Nabízí se předpoklad, že stejně jako

---

²³ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 38-39.

²⁴ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 39.

²⁵ Tamtéž, s. 40.

v průběhu staletí prošla benediktinská liturgie mnohými změnami a vývojem bude i nadále v budoucnu doplňována, rozšiřována a znovu reformována podle vkusu a potřeb daného období.²⁶

2.4.1.2 Druhy modliteb

Jednotlivé modlitby měly svůj řád a pevně stanovený čas. V Řeholi jsou popsány modlitby v několika kapitolách.

Kapitola 8 – Noční modlitby

Největší důležitost je přikládána noční modlitbě. Benedikt upravuje noční modlitby podle nejuctívanější tradice církve Velikonoční vigilie, nejsvětější noci pro křesťany - Kristovo zmrtnýchvstání. Původní křesťanská tradice inspirovala Benedikta k rozdělení bohoslužby na letní a zimní období. Do systému propojující pohyby slunce, měsíce a hvězd zařadil Benedikt rok, týden, den a hodinu modlitby. Den se počítá od východu slunce a noc od jeho západu. Začátek noci se shoduje podle naší časomíry s 18. hodinou a osmá hodina noci, kdy mniši vstávají na modlitbu, je tedy druhá hodina noční. Mniši uléhali ke spánku po setmění, měli tedy osm hodin spánku a k modlitbě se probouzeli již odpočatí. Po nočních vigiliích se věnovali studiu žalmů a četbě. Zimní období trvalo od 1. listopadu do Velikonoc. V letním období od Velikonoc do 1. listopadu následovaly po nočních modlitbách a krátké přestávce ihned za svítání ranní chvály.²⁷ V kapitolách 9-10 je uveden počet dvanácti žalmů v zimních a letních hodinkách. V létě mohou být vynechány pouze některé části z knihy a rezponzoria, ale počet žalmů musí být zachován.²⁸

Kapitola 11 – Vigilie o nedělích

Modlitby v klášteře provázely den i noc. Ve dne se mniši modlili sedmkrát při ranních Chválách, Primě, Tercii, Sextě, Nóně, Nešporách a Kompletáři. V noci se vstávalo k noční bohoslužbě. Benediktova řehole určovala přesný řád a povinnosti, které mniši dodržovaly.²⁹ Nedělní liturgie byla rozsáhlejší než modlitby prováděné ve všední dny. Proto mniši museli vstávat dříve, aby stihli všechny liturgické úkony modlitby.

---

²⁶ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 40-41.

²⁷ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 108.

²⁸ SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 195.

²⁹ SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 190-191.

Neděle jako „Den Páně“ je svátkem oslavy Velikonoc. O nedělních vigiliích se zpívala jako první čtení evangelia o zmrtvýchvstání, každou neděli vždy jedna zpráva od celkem čtyř evangelistů. Tím byl uctěn velikonoční charakter neděle. Bohoslužba měla bohatší a slavnostnější ráz. Zpívalo se úvodních šest žalmů a poté mniši usedali do lavic podle předem uspořádaného pořadí. Řád, pořádek (ordo) je základní myšlenkou Řehole. Dále se přednášely čtyři čtení, po nich responsorium a další části modlitby nokturna, ve kterých se místo žalmů citovala kantika (písně z Proroků). Nokturna byla zakončena čtením čtyř lekcí. V závěru nedělních vigilií zazněl zpěv hymnu „*Te Deum*“.³⁰

2.4.2 Lectio divina

Spiritualita Benediktovy řehole byla vyjadřována prostřednictvím duchovní četby zaměřené na studium Písma Svatého za účelem rozjímání. Četba Písma zahrnovala tři základní kroky: lectio, meditatio, oratio – čtení, rozjímání, modlitba. Poslední krok představoval vlastní cíl lectio divina odpověď na slovo Boží, vycházející z hloubi lidského srdce.³¹ Duchovnímu čtení věnovali mniši v průběhu dne mnoho času. Pro tuto duchovní činnost se v řádu používá název „vacare“ - být volný pro četbu, opakem je „acédie“ – výraz pro duchovní lenost. Mnichům trpícím acedií byla věnována náležitá pozornost a podána pomocná ruka. Předmětem lectio divina může být také četba další duchovní literatury. Benedikt doporučuje tři druhy četby: biblickou, mnišskou a teologickou např. „*Rozmluvy Otců, jejich Ustanovení a Životopisy*.“³²

Benedikt stanovil dobu četby na tři hodiny denně. Četba textů byla náročnou činností pro mysl a tělo. Četlo se velmi pomalu a polohlasně. Starší mniši v klášteře dohlíželi na to, aby se čas určený k četbě důsledně využíval a mniši se nesměli vzájemně vyrušovat. Lectio mělo sloužit jako příležitost uvědomění si Boží přítomnosti.³³ Podle Řehole byla neděle dnem, kdy se věnovali četbě všichni mniši vyjma těch, kteří byli pověřeni jinou službou.³⁴ V Řeholi jsou rovněž ustanoveny přesné časy vyhrazené četbě v zimním a letním období a v době postní.³⁵

---

³⁰ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 119-120.

³¹ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 66.

³² BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 66.

³³ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 41-42.

³⁴ RB 48, 22.

³⁵ MATĚJEK, M. *Benediktini ve středověku*, s. 115.

V období půstu se přidávala navíc hodina určená pro četbu. Postnímu řádu je věnována celá čtyřicátá devátá kapitola Řehole. Na počátku postní doby probíhal každoroční výdej knih. Z knižního skladu byly vyloženy knihy na koberec umístěný na podlaze kapituly a strážce knižního skladu přečetl seznam knih vydaných v loňském roce a jejich příjemců, kteří je již přečtené znovu vraceli.³⁶ Každý z mnichů znovu obdržel jednu knihu, kterou měl postupně celou přečíst.³⁷ Jednalo se většinou o část Bible. Aby se mohli mniši věnovat četbě i v noci obdrželi za tímto účelem svíci. Základní literaturou v období středověkých mnichů určenou pro četbu byla Bible. O vigiliích byly předčítány raně křesťanské komentáře Bible. Později se přidávala četba nebiblických textů zejména v době vyhrazené společnému stolování.³⁸ Před večerní modlitbou se konala společná duchovní četba zahrnující monastickou a teologickou literaturu např. Kassiánovy Rozmluvy. Čtení textů bylo jakousi přípravou mnichů pro liturgii, mělo je vést k rozjímání a pochopení mnišského poslání. Hlavní smysl a význam četby spočíval ve snaze obrátit srdce k duchovní činnosti a dosáhnout spolupráce srdce a mysli; nejednalo se o podporu intelektuální zvědavosti a načerpání vědomostí.³⁹

Původní koncepce a praxe duchovní četby se v průběhu staletí různě proměňovala. Docházelo k postupnému zužování záměru a rozsahu četby. Do křesťanství postupně pronikaly nové proudy, které rozšířily formu duchovního života mnichů. Ve 14. století např. devotio moderna, kde byl kladen důraz na vnitřní prožitek a formu tematického rozjímání. Další vliv na mnišský život a způsoby měly osobnosti působící v tehdejší církvi a další nově vzniklé řády. Přelom 19. století a 20. století byl ovlivněn novou formou duchovního života dle způsobu jezuitského řádu, jehož základem bylo duchovní rozjímání. Lectio však v průběhu svého vývoje bylo postupně spíše redukováno. V současné době dochází ke znovuobjevení biblického základu četby a návratu k původním pramenům. Benediktini se znovu hlásí k původní tradici čtení biblických textů.⁴⁰

Je velmi obtížné popsat samotný výraz a smysl slova lectio. Nejedná se o metodu ani techniku. K četbě má každý mnich individuální přístup a nelze se

---

³⁶ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 112.

³⁷ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 117.

³⁸ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 43.

³⁹ VOGŮĚ, A. de. *Duchovní umění podle sv. Benedikta* s. 11-14.

⁴⁰ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 43.

ji naučit podle daných pravidel. Každý jednotlivec k četbě přistupuje podle vlastních dispozic. Způsob provedení lectia se liší, ale zásadní význam a zaměření benediktinů na četbu zůstává charakteristickým rysem řádu. Každodenní četba připomíná mnichům základní myšlenku Benediktinské řehole o uvědomování si Boží přítomnosti na každém místě.⁴¹

Četba knih a textů je náročnou činností, vyžadující mnoho času a důkladného soustředění. Z těchto důvodů věnoval Benedikt dané disciplíně většinou dopolední hodiny dne, kdy byli mniši schopni se nejlépe soustředit. Některé kláštery rovněž stanovily pro četbu pevně ustanovenou dobu v denním řádu. Podle Stewarta ze zkušenosti mnichů vyplývá, že nejvhodnější dobou pro tuto činnost byl začátek dne nebo jeho konec, kdy již neměli mniši další povinnosti a mohli se plně oddat této činnosti. Čas a prostor tvořily základní stavební prvky lectia.⁴²

Současný způsob života benediktinským mnichům většinou nedovoluje dostat požadavkům Řehole a věnovat četbě 2-3 hodiny denně. Mají mnoho práce např. i mimo klášter a nemohou strávit tolik času duchovním cvičením vyžadujícím spoustu času a energie. Moderní způsob využívá v praxi k četbě půlhodinu denně podle možností a pracovního vytížení mnichů. Starší mniši, kteří mají více času, se obrací k četbě častěji a intenzivněji.⁴³

Četbu Písma a duchovních spisů vnímají benediktini jako formu rozhovoru s Bohem o vlastním životě. Vzhledem k individuálnímu přístupu má lectio pro mnichy různý význam. Někteří přistupují k této činnosti systematicky, přemýšlí o textu a dělají si poznámky, jiní zase oceňují nesystematičnost lectia a jeho spontánní přechod, který vede k objevování krás života a přírody.⁴⁴

Charakteristickým rysem Benediktova učení a lectio divina bylo přirozené biblické vědomí. Základním zdrojem inspirace a intelektuální stimulace byla znalost Bible. Moderní doba přináší určité nebezpečí v podobě upadajících čtenářských návyků. Lidé se dnes nedokážou plně soustředit na četbu, naučili se číst rychle a zběžně a příliš nepřemýšlet o obsahu daného textu. Tento způsob četby je pravým opakem lectio divina. V každodenní záplavě různých slovních a obrazových podnětů je velmi obtížné

---

⁴¹ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 45-46.

⁴² STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 46.

⁴³ VOGŮĚ, A. de. *Duchovní umění podle sv. Benedikta*, s. 11-15.

⁴⁴ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 47.

soustředit se a dokázat se plně ponořit do poslouchání nebo čtení Bible a jiné duchovní literatury.⁴⁵

2.4.3 Práce

Oslava Boha v podání benediktinské Řehole nespočívá jen v modlitbě, ale také prostřednictvím práce. Znamé heslo „*Modli se a pracuj*“ ovlivnilo celé benediktinské hnutí, jeho vývoj a poslání. Pozitivní hodnota práce měla i asketický význam. Mniši se měli zabývat v průběhu dne tělesnou prací a duchovní četbou. Tím docházelo ke zdravé rovnováze mezi jednotlivými činnostmi. Nepřítelem mnicha byla dle Benedikta zahálka a práce se stala v tomto směru lékem proti nebezpečí duchovní lenosti. Těžká práce napomáhala mnichům ke schopnosti vykonat skutečnou a pravdivou modlitbu podle ducha Benediktovy řehole. Modlitba je úplná pokud je současně spojená s pilnou prací a obojí se vzájemně prolíná. Při uspořádání kritérií práce vycházel Benedikt z mnišské tradice. Mniši by měli vykonávat svou práci ochotně a bez reptání, ale zároveň by neměli být přetěžováni. Při práci by měl mnich přemítat o Bohu a je dovoleno zpívat si žalmy a chvalozpěvy.⁴⁶

Spojení tělesné a duševní práce se stalo základním pilířem benediktinské Řehole. V knize Ildefonse Herwegena, v níž se zabývá výkladem smyslu a ducha Benediktovy Řehole popisuje autor souvislost obou činností: „...*tělesná práce i četba v nejužším spojení s postními pravidly byly včleněny do doby liturgického roku. Obzvláště se to ukazuje pro četbu v době svatopostní (Quadragesima). Toto rozčlenění doplňuje celková pohled, podle kterého plánoval Benedikt své dílo: bohoslužba, rozjímavá četba a tělesná práce (opus dei, lectio divina, labor manuum) tvoří podle něho jednotu mnišství jako takového. Jedno latinské přísloví nazývá tuto trojici: kříž, písačko, pluh (crux, stilus, antrum).*“⁴⁷

Čtyřicátá osmá kapitola Řehole „*Každodenní tělesná práce*“ začíná větou: „*Zahálka je nepřítel duše*“⁴⁸ Benedikt přikládal práci základní význam a smysl. Hodnotu práce považoval za nutnou k udržení disciplíny a výkonu služby. Mniši nepracovali z důvodu vlastní seberealizace a tvůrčí aktivity. Práce byla lékem proti zahálce a zároveň zdravou tělesnou aktivitou. Soustředěná činnost odvádí od hříšných

---

⁴⁵ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 47.

⁴⁶ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 67.

⁴⁷ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 222.

⁴⁸ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 115.

myšlenek a způsobuje zdravou únavu.⁴⁹ Každodenní rytmus kláštera umožňoval mnichům věnovat se duchovní i tělesné práci. Pravidelný rozvrh dne na jedné straně vedl mnichy k disciplíně a kázni a na druhé straně jim předkládal možnost věnovat se různorodé činnosti - modlitbám, duchovní a tělesné činnosti.

Mniši pracovali několik hodin denně. V letním období vykonávali fyzickou práci od ranních hodin do poledne. Manuelní práce byla přerušována modlitebními bloky. V době největšího parna se mniši zdržovali v klášteře a věnovali se četbě a studiu, v poledne si mohli odpočinout a kdo byl více unaven, mohl i chvilku spát. Po noně, která se konala okolo třetí hodiny odpoledne, pokračoval blok odpolední práce až do nešpor. V zimě od poloviny září až do počátku postního období byl čas až do druhé hodiny - tercié (kolem poledne) vyhrazen duchovní činnosti - četbě a poté až do nešpor fyzické práci.⁵⁰ Neděle byla vyhrazena pouze modlitbám, četbě a rozjímání. Vykonávala se pouze nejnútnejší práce, aby nebyl narušen běžný chod klášterního života. Nemocní a slabí mniši, kteří nebyli schopni vykonávat duchovní činnost, měli zadáno jednoduché zaměstnání, které jim mělo zabránit v zahálení. Benedikt ve své Řeholi nabádá k solidaritě a respektování ostatních spolubratrů. Vyžaduje, aby byl brán ohled na tělesné a duševní schopnosti mnichů a jejich úměrnému zatěžování prací.⁵¹

Benediktův postoj k práci je zdůrazněn v kapitole 57 Řehole - „*Řemeslníci v klášteře*“, kde se autor vyjadřuje k postoji a práci najatých řemeslníků:

1 „*Jsou li v klášteře řemeslníci
a opat jim to dovolí,
ať se vši pokorou vykonávají své řemeslo.
2 Kdyby se některý začal pro svou dovednost vynášet
a zdálo se mu, že klášteru přispívá něčím zvláštním,
3 bude mu ta práce odňata a nevrátí se k ní,
dokud se nepokoří a opat mu to znovu nedovolí.*“⁵²

Důraz kladený na pokoru a spásu duší nikoli na prospěch a užitek plynoucí z práce byl hlavním pilířem benediktinského myšlení a konání. Zajímavou úvahu

⁴⁹ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 113.

⁵⁰ SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 202-203.

⁵¹ Tamtéž, s. 202.

⁵² BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 133.

o významu práce v každodenním klášterním životě předkládá ve své knize „*Dějiny středověkého mnišství*“ Hugh Lawrence. Podle něho vyvažovala fyzická práce psychické vypětí, které mniši absolvovali při nekonečně dlouhých a náročných modlitbách. Psychické vyčerpání by při dlouhodobém zatížení mělo za následek již pouze mechanické odříkávání a ztratilo by svůj smysl. Fyzická činnost pomáhala mnichům odpočinout si od duševně náročných modliteb a zaměřit jejich pozornost jiným směrem. Moderní řády 20. století již dlouhé klášterní liturgie ve větší míře zkrátily.⁵³

Benediktovy zásady spočívající v rovnoměrném rozdělení modlitby a práce představují řeholní život této komunity jako společenství pilných, poslušných a zbožných lidí. Středověký rozvoj benediktinských klášterů přinesl do Evropy pokřesťanění. Misionáři zakládali své kláštery i v nehostinných krajích a rozvíjeli zde duchovní a kulturní hodnoty. Kláštery se staly školami vzdělanosti a pokroku. Výchova mládeže a jejich příprava na kněžské povolání napomáhala rozvoji křesťanství v okolních městech a vesnicích. Při stavbě klášterů a chrámů využívali mniši své znalosti z oblasti stavitelství, malířství, sochařství a dalšího umění. Benediktinské stavby jsou dodnes obdivovány po celé Evropě.⁵⁴

Z řad benediktinských mnichů vyšli mnozí významní spisovatelé, básníci, vědci a lékaři. V chrámech zaznívaly krásné chorální písně doprovázené hudbou při bohoslužbách, jejichž kouzlo dodnes uchvacuje mnohé návštěvníky. Benediktinům vděčíme za mnohé literární poklady uložené v knihách a archivech. Pilní mniši trpělivě opisovali vzácná díla slavných spisovatelů a svatých Otců. I přes barbarské ničení klášterních knihoven v období historie řádu, z řad různých křesťanských a pohanských ničitelů, se mnichům podařilo obětavě zachránit mnoho vzácných památek a děl klasických autorů.⁵⁵

2.4.4 Zřeknutí se majetku

Cenobitní způsob života je charakteristický soužitím v komunitě a příslušností k řádu. Ten, kdo vstupuje do řádu, odevzdává svůj majetek a přijímá pravidla řádu. Svůj vlastní oděv vymění za řeholní šat a naslouchá příkazům opata a ostatních nadřízených. Benediktini skládají slib poslušnosti - *conversatio morum*, který zahrnuje

---

⁵³ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 112.

⁵⁴ SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 202-203.

⁵⁵ Tamtéž, s. 204.

i další křesťanské ctnosti - chudobu, čistotu, poslušnost a stabilitu. Hlavní důraz na poslušnost je v praxi uskutečňován fyzickou závislostí na klášteře v oblasti osobních a hmotných potřeb. Benedikt důrazně požaduje, aby mniši nehromadili majetek a peníze a plně v této oblasti důvěřovali své komunitě. Z tohoto důvodu se Benedikt snažil, aby jeho mniši měli vše potřebné a neměli potřebu shromažďovat majetek a udržovat osobní vlastnictví.⁵⁶

Představený kláštera má v Benediktově Řeholi povinnost odpovědnosti při zajišťování potřeb spolubratrům. Rozdělení je založeno na principu relativních potřeb. Je třeba přihlížet k potřebám jednotlivců a zároveň dodržovat asketický přístup – umět uznat potřeby druhých a objektivní skutečnosti. Jinak chápou potřebnost chudí a jinak bohatí, ti si ale musí uvědomit, že nemohou být pyšní na svůj původní status a musí se přizpůsobit podmínkám kláštera a pokorně nést současné odříkání.⁵⁷

Správné rozlišování potřeb vyžaduje citlivý přístup. Benediktin Stewart Columba se ve své knize o spiritualitě mnišské benediktinské tradice zamýšlí nad pojmem „potřebnost“ a co pod něj zahrnout. Zda se jedná o pouhou nutnost anebo potřeby pro zajištění správného rozvoje. Dříve tento pojem zahrnoval spíše první postoj. V současné době se přiklání řády více k druhému pojetí. Je však třeba se pečlivě zaměřit na důkladné rozlišování skutečných potřeb a vyhnout se nebezpečí zneužívání lidí a věcí. Umět se vzdát věcí zbytečných a nepotřebných, vzdát se jich ve prospěch lásky k bližnímu a Bohu.⁵⁸

Disciplinovaný život podle Stewarta vyžaduje: *„Vzít v úvahu všechny naše touhy, malé i velké, špatné i dobré, to je jediný způsob, jak poznáme, jaké touhy skutečně máme. Pak budeme při jednání se sebou a druhými skutečně vycházet ze svého vnitřního zaměření.“*⁵⁹

2.4.5 Pohostinnost

Jedna z kapitol Řehole, považovaná za duchovní činnost, je věnována přijímání návštěv v klášteře. Prostřednictvím návštěvy vstupuje do prostředí kláštera sám Kristus. Z toho lze vyvodit, jak velký důraz klade Benedikt na pohostinnost. V tomto směru se inspiroval příkladem starozákonní pohostinnosti z Bible. Kladný vztah a pozitivní

---

⁵⁶ MATĚJEK, M. *Benediktini ve středověku* s. 24-25.

⁵⁷ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 111-112.

⁵⁸ Tamtéž, s. 112.

⁵⁹ Tamtéž, s. 112.

postoj k přijímanému návštěvníkovi, jako by v jeho osobě přicházel sám Kristus, patří k základním postojům a zásadám života v komunitě. Přátelské přijetí a pohostění mnichům poskytuje zážitek, kdy zároveň dávají a přijímají, v samotné osobě návštěvníka přichází možnost setkání s Kristem.⁶⁰

Postup při přijímání hostů popisuje kapitola 53 Řehole. První verš kapitoly prokazuje úctu návštěvníkovi, který by měl být přijímán jako sám Kristus, když praví: „*Byl jsem na cestě, a ujali jste se mě*“⁶¹ Mniši uvítali hosta a nejprve se společně pomodlili. Poklonili se Kristu úklonou hlavy nebo poklonou k zemi. Hostům se pro poučení předčítala Bible a pak se jim projevovala veškerá pohostinnost. V období půstu mohl být dokonce kvůli hostovi přerušena půst, tuto pravomoc měl pouze představený kláštera a nevztahovala se na přísný postní den. Ostatní bratři museli však půst i nadále dodržovat. Opat kláštera poléval hostům ruce a spolu s ostatními spolubratry jim omyl nohy. Větší úcta byla prokazována poutníkům a chudým, bohatí vzbuzovali strach a požívali úcty ostatních spoluobčanů.

Jídlo pro opata a hosty bylo připravováno v oddělené kuchyni, aby příchozí hosté nerušili denní a noční rytmus kláštera. Službu v kuchyni vykonávali mniši, kteří uměli vařit a v době, kdy nebyli v klášteře hosté, jim byla zadána jiná potřebná práce. Návštěvy přespávaly v celách určených pro hosty, kde byl připraven dostatek lůžek. Mniši měli zakázáno stýkat se s hosty a mluvit s nimi. Pokud se s hostem setkali, směli ho pouze pozdravit a poprosit o požehnání.⁶² Pohostinnost v Benediktově pojetí zahrnuje přátelství, solidaritu a zároveň je vnímána jako dar. Host přináší do kláštera ve své osobě možnost setkání s Kristem, přijímá a zároveň dává.

2.4.6 Pax Benedictina

Benediktova snaha založená na myšlence, že klášter má být pokojným místem v nepokojném světě je dalším základním pilířem Řehole. Vedoucí představitelé kláštera by měli vytvářet předpoklady pro pokojný život všech členů komunity. Zásadním krokem k tomuto cíli je zajištění spravedlnosti spočívající v zajištění potřeb pro všechny a pomoci slabším. Pokoj by měl vycházet přímo ze srdcí členů komunity, kteří by měli smýšlet spravedlivě a jednat empaticky. Benedikt se snaží dovést bratry k tomu, aby v sobě nacházeli ochotu ke smíření a vyvarovali se hádkám a sporům. Pokoj vnímá

---

⁶⁰ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 68.

⁶¹ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. *Řehole Benediktova*, s. 123.

⁶² Tamtéž, s. 123-127.

Benedikt jako dar Boží pomáhající překonat bezpráví a přispívající ke vzájemnému smíření. Výraz *Pax benedictina* (benediktinský pokoj) vyjadřuje proces, vedoucí ke kultuře lásky, která po staletí utvářela křesťanský Západ a dodnes vybízí k hledání cesty, k tomu aby se pokoj stal dílem spravedlnosti.⁶³

Snaha o interpretaci dosažení duševního klidu a pokoje se stala předmětem mnoha duchovních a spirituálních pojednání zabývajících se benediktinskými myšlenkami. Charakterové vlastnosti a postoje, které musí mnich uplatnit na své cestě vedoucí k dosažení duševního klidu a pokoje ve svém srdci, jsou popsány např. v knize Thomase Mertona „*Monastický pokoj*“. Autor zde popisuje cestu vedoucí k tomuto cíli. Podle Mertona: „...*mnich sám, aby žil doopravdy jako člověk pokoje, musí na sebe i na možnosti „povznášet se“ zapomenout. Musí se ztratit v Bohu, ve své komunitě, v její modlitbě a práci. Musí se ztratit v prostotě své čisté a průhledné duše. Musí zapomenout na to, co na něm nebo na jeho klášteře je obdivuhodného. Musí tak jednat motivován pokorou nikoli falešnou a násilnou, ale pokorou opravdovou – ta je samou realitou, která v hlubinách jeho duše stále vyslovuje svou nezaměnitelnou pravdu: realitou, která mu připomíná jeho nicotnost a zároveň i velikost a učí ho nacházet pokoj ne v domnělé vlastní síle, v talentu nebo ctnosti, nýbrž výhradně ve věčném milosrdenství Božím.*“⁶⁴ Tato slova vystihují myšlenku výrazu *Pax benedictina* a zároveň některá z pravidel Řehole - lásku k Bohu, bližním, pokoru a poslušnost.

---

⁶³ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 68-69.

⁶⁴ MERTON, T. *Monastický pokoj*, s. 14-15.

3 Život v klášteře

Benediktova Řehole, jak již bylo výše popsáno, je souborem předpisů a návodů, které mají mniši v klášteře dodržovat. Pravidla se v průběhu staletí různě přizpůsobovala podle nových životních standardů a podmínek. Tématem této kapitoly je středověký způsob každodenního života v klášteře. V Řeholi určuje Benedikt dobu spánku, množství a čas určený stravě a předepsaný řádový oděv.

Kapitola popisuje klášterní život zejména středověkých klášterů, současná podoba mnišského způsobu života a jeho organizace je popsána v poslední kapitole diplomové práce.

3.1 Spánek a ložnice

Doba spánku se řídila ročním obdobím. V létě spali mniši kratší dobu - šest hodin (odpoledne byla povolena mnichům krátká, asi hodinu trvající siesta) a v zimě se spánek prodlužoval na osm až devět hodin. Bratři spali ve společné ložnici (dormitáři) na lůžku skládajícím se z rohože, prostěradla, pokrývky a podušky. Novici spali ve vlastní oddělené ubikaci a docházeli také na společné noční modlitby. Ložnice byla velká místnost - dlouhý sál, na konci kterého se nacházelo okno. Lůžka byla umístěna kolmo k podélným stěnám, mniši spali hlavou směrem ke stěně a nohama naproti sobě. Po celou noc hořely v ložnici svíce. Uprostřed místnosti vedla úzká chodbička, aby zde bylo možno procházet. Kapacita ložnice zahrnovala asi třicet lůžek.⁶⁵ Ke spánku se mniši ukládali oblečení do tuniky (dlouhého černého hábitu) opásaného řemenem nebo provazem. Ve dne kolem tuniky ovazovali široký pás (bracile), ve kterém měli zasunutý nůž. V nevytápěných kláštěrech obzvláště za zimních nocí byl tento oděv praktický, ale v letním období byl již velmi nepohodlný. Platilo pravidlo, že mnich nesmí mít ani v nejparnějších dnech odhaleno nic víc, než paže a nohy. Lůžka byla pravidelně kontrolována a prohlížena, aby zde někdo z bratrů neschovával věci za účelem utajení před ostatními bratry a opatem. K ránu kolem druhé a třetí hodiny probouzel mnichy ke společné noční modlitbě zvon. Mniši vstali a navlékli si další část oděvu - kukulu⁶⁶, ustlali přikrývku a procházeli lavatoriem.⁶⁷ Sem museli vstupovat

---

⁶⁵SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 186-187.

⁶⁶ skládaný černý talár stejné délky jako tunika a škapulíř.

⁶⁷ prostor ve středověkém klášteře s kašnou nebo kamenným korytem určený k umývání, většinou u křížové chodby.

s přetaženou kapucí, která jim zaručovala intimitu. Všichni se sešli v kostele a shromáždili v kněžišti, kde se věnovali nočním bohoslužbám nokturnám a laudům.⁶⁸

Opoždění na modlitbu bylo považováno za hřích a mnich, který se takto provinil, musel žádat na shromáždění kapituly o odpuštění. Časné vstávání činilo mnohým mnichům problém a vydržet vzhůru při zdlouhavých nočních bohoslužbách bylo velmi náročné. Z tohoto důvodu byl určen jeden z mnichů, aby procházel kněžištěm s lucernou a kontroloval, zda jsou všichni mniši vzhůru a modlí se. V případě, že narazil na spícího spolubratra, pohyboval lucernou před jeho obličejem, dokud neprocitl.⁶⁹ Po ukončení nočních bohoslužeb se mniši věnovali čtení textů a žalmů a v některých částech roku se mohli vrátit ještě na lůžko a odpočívat do dalšího zvonění zvonu, který se rozezněl za úsvitu.⁷⁰

Klášterní ložnice se postupně měnily podle potřeb mnichů a s narůstajícím životním standardem klášterů. Měnila se vzdálenost lůžek, které se postupně více vzdalovaly od sebe a zajišťovaly komfortnější spánek. Původní rohože byly nahrazeny postelemi a v ložnici přibyl i nábytek. S rozvojem středověké gotické architektury přicházelo do místností více světla, díky vysokým obloukovým oknům. Lůžka se umísťovala k oknům tak, že každé lůžko stálo u jednoho u okna. Aby se mniši vzájemně v noci nerušili např. při studiu Bible a duchovní literatury, oddělovala se postupně jejich lůžka lehkou zdí nebo dřevěnou stěnou. Tyto přístěnky se nazývaly alkovny a byly osvětleny oknem, u kterého stála kolmo postel - čelem k oknu, u nohou postele zůstávaly tyto malé pokojíčky otevřeny. Bratři zde mohli nerušeně spát nebo studovat podle momentálních potřeb.⁷¹

Ve 12. století došlo k dalším úpravám společné ložnice. Rozdílný způsob každodenních pracovních povinností mnichů, kdy někteří více manuálně pracovali a druzí např. choroví mniši se zabývali více duševní prací, si vyžádal oddělení alkoven a vznikly tzv. cely. Malé alkovny se oddělily od společných místností zpočátku látkovými závěsy a později pevnými dveřmi. Ve dveřích bylo zabudováno malé okénko,

---

⁶⁸ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 110-111.

⁶⁹ Tamtéž, s. 111.

⁷⁰ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 111.

⁷¹ SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 187.

z něhož mohli představení kontrolovat své podřízené. Společná chodba vedoucí podél dveří do cel je dodnes označována jako dormitář.⁷²

3.2 Doba jídla a strava mnichů

Benedikt dbal na dobrou výživu svých bratrů, ale zároveň je nabádal ke střídmosti a dodržení správné míry. Časový řád kláštera stanovil pevnou dobu určenou pro jídlo. Hodina oběda byla ustanovena opět podle ročního období. V létě obědvali po velké mši krátce po poledni a druhé jídlo před nešporami. V zimě se podával pouze jeden pokrm v pozdním odpoledni. Před večerními nešporami se v zimním období podávalo ještě lehké občerstvení v podobě pevné stravy a trochy vína. Stravovací rituál probíhal podle pevně stanovených pravidel v klášterní jídelně - refektáři. Mniši si umyli ruce před vstupem do jídelny a postavili se podle daného zasedacího pořádku před svá místa, kde vyčkali až do příchodu opata. Po pronesené modlitbě usedli ke stolu a mlčky pojídali přeložený pokrm. Při jídle byla z kazatelny nahlas předčítána náboženská literatura. Přísný zákaz mluvení byl dodržován po celou dobu jídla a pobytu v refektáři.

Skladba stravy byla poměrně pestrá. Hlavní jídlo předepisovalo dva vařené pokrmy a bylo doplněno čerstvou zeleninou a ovocem podle ročního období a možností. Z masitých pokrmů se podávala drůbež, ryby a červené maso (hovězí) čtyřnohých zvířat, maso ostatních čtyřnohých zvířat se klášteře nejedlo. Každý mnich obdržel bochník chleba a přiděl vína ředěného vodou.⁷³ Pravidlo dvou vařených pokrmů mělo svůj plánovaný význam. Benedikt myslel na potřeby slabších a nemocných. Ti, kteří nemohli jíst pevnou stravu z jednoho pokrmu, mohli se nasytit dalším chodem skládajícím se z kaše, pyré nebo polévky.⁷⁴

Množství pokrmu bylo rovněž přesně stanoveno. Příděl chleba byl určen jednou librou na den. V období, kdy se podávala i večeře se libra rozdělila na dvě části – 2/3 na poledne a 1/3 na večer. Mniši vykonávající těžkou manuální práci mohli dostat ještě přídavek. Zásadním pravidlem při rozdělování stravy bylo, aby mniši nestrádali a měli dostatek potravy, ale zároveň, aby se nepřejídali. Na střídmost v jídle a šetrnost se ve středověkých klášterech velmi dbalo - maso se jedlo pouze v omezeném množství

---

⁷² SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 187-188.

⁷³ STEWART, C. *Modlitba a komunita*, s. 107.

⁷⁴ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 196.

a bylo podáváno hlavně zesláblým a nemocným spolubratrům při jejich rekonvalescenci.⁷⁵

Množství jídla a pití bylo přísně dodržováno a kontrolováno. Víno se odměřovalo na heminy. Jedna hemina odpovídala více než ¼ litru. Každý mnich obdržel jednu heminu vína denně. Uvedené množství si měli mniši rozdělit rovným dílem na dvě části ke každému dennímu jídlu. V kompetenci představeného kláštera bylo přidělení další heminy vína denně navíc, dle vlastního uvážení a místním poměrům, práce nebo počasí (letní vedra). Podmínkou však bylo, že se musí dodržet správná míra a nesmí dojít k úplnému nasycení nebo dokonce opilosti. Benediktovým záměrem bylo vést mnichy v pití vína ke střidmosti, přesto se však snažil být benevolentní a akceptovat potřeby svých svěřenců a možnosti jednotlivých krajů. Tam, kde nebyly podmínky k pěstování vinné révy, nabádal mnichy k pokoře, aby nevyžadovali přiděl tohoto nápoje a spokojili se s tím, co jim bylo náhradou nabídnuto. Poslušnost i pokoru vyzdvihoval i při stravování.⁷⁶ Mnišská strava se postupně obohacovala a měnila v období staletého vývoje. Přizpůsobovala se hospodářským možnostem klášterů a především odrážela kulturní zvyky společnosti.

3.3 Znakový jazyk

Mezi základní povinnosti mnichů žijících v klášteře patřil požadavek zachovávat vnitřní pokoj a mlčenlivost. Benedikt v šesté kapitole Řehole upozorňuje na nutnost mlčenlivosti, protože intenzivní komunikace je považována za hřích. Mluvení oslabuje schopnost nahlížet na dosah svých slov. Nepatřičná mluva je příčinou zakalení čistoty sdělení. Mlčení navozuje v člověku pocit duševního klidu, při kterém dosahuje vyšší bdělosti. Holandský kněz a psycholog Henri Josef Machiel Nouwen, zabývající se otázkou mlčení, se vyjadřuje k tomuto tématu: „Svatý Benedikt mluví o důležitosti mlčení velmi zřetelně. Myslí si, že o důležitých věcech, dokonce i o těch dobrých, je lépe mlčet, než mluvit. Chtěl tím nejspíš vyjádřit, že je prakticky nemožné mluvit o dobrých věcech a nepřijít do kontaktu s těmi zlými. Stejně jako není možné jíst maso, aniž bychom předtím něco živého nezabili.“⁷⁷ Požadavek zachování ticha byl příčinou vzniku znakové řeči, která se v kláštorech začala užívat od 10. století. Účelem znakové řeči nebylo zcela nahradit řeč, ale pomoci s organizací každodenního dne v komunitě,

---

⁷⁵ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 197.

⁷⁶ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 199.

⁷⁷ NOUWEN, H. J. M. *Ich hörte auf die Stille: Sieben Monate im Trappistenkloster*, s. 124.

tak aby vše probíhalo podle daných pravidel a bylo možno zachovat mlčení i v prostorách, kde mělo panovat naprosté ticho.

Komunikace mezi mnichy probíhala ve středověkém klášteře prostřednictvím znakového jazyka především na místech, kde bylo nutno zachovávat naprosté mlčení např. ve společné jídelně. Znakový jazyk zde umožňoval vyjádřit žádost o jídlo či jiné každodenní potřeby.⁷⁸ Hugh Lawrence ve svých *„Dějínách středověkého mnišství“* popisuje některé posunky vyjadřující druhy jednotlivých pokrmů: *„Žádost o chléb se vyjadřovala kruhovým pohybem palci a prvními dvěma prsty obou rukou, ryba se ukazovala pohybem ruky, který napodoboval ocasní ploutev ryby pohybující se vodou. Stejně se ukazoval pstruh, ale navíc se od obočí k obočí pohybovalo prstem – toto znamení svědčí o tom, že když se v Cluny nejedlo žádné tmavé maso, tamní tabuli nechyběla pestrost. A pokud jde o mléko, ukazovalo se tak, že se na rty přiložil malíček - „protože takto přece saje nemluvně“.*⁷⁹

Znaky a způsob jejich tvoření byly zapisovány do katalogů neboli jednoduchých slovníků. Seznam v katalogu obsahoval přibližně 150 znaků, kde byly popsány jednotlivé předměty, osoby, slova a způsob jakým se tvoří. Díky těmto záznamům je možno nahlédnout a seznámit se i s dnes již neznámými pojmy a předměty středověkých klášterů, které mohou představit detailněji mnišský život. Radka Lomíčková, která se tématem znakové řeči detailně zabývala, uvádí v závěru své knihy *„Mluví mlčky“* několik příkladů a poukazuje na to, jak je možné na základě studia jednotlivých katalogů a jejich porovnání objevit regionální rozdíly vznikající na základě geografické polohy, podnebí a hospodářských podmínek jednotlivých klášterů. *„Katalogy znakové řeči.....dovolují poznat část předmětů a osob, pro které se hodilo mít samostatný znak.....např. šálek, kniha, misál, svíce, lžíce či vejce. Jiné mohou mnišský život představit mnohem detailněji: fistula, kratiknot, důtky, vodní hodiny, vězení, Slovan, soudit se, pečeť, neboť, naděje. Mezi nimi vyniká skupina znaků pro jídlo či pití, která, porovnáme-li katalogy jednotlivých řádů mezi sebou, ukazuje jasné regionální souvislosti. Zvláště skupina ryb ukazuje, že katalogy lze využít k regionálnímu srovnání mezi kláštery. Užívané znaky zde odpovídají místnímu vodnímu ekosystému i dostupnosti z hlediska obchodních cest.*

⁷⁸ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 116.

⁷⁹ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 116-117.

*Vidíme např., že sled' byl dostupný všude a byl zřejmě jednou z nejčastěji dovážených ryb.*⁸⁰

Až do současnosti se dochovalo několik znakových katalogů různých řádů - benediktinů, cisterciáků, trapistů a dalších. Studium znaků a badatelské činnosti v této oblasti se věnovalo mnoho vědců. Základní studie k tomuto tématu a edice katalogů znakové řeči byly publikovány ve 20. století.⁸¹

Používání znaků se ale stalo, v některých klášterech, předmětem kritiky. Nejčastější výhrady se vztahovaly k příliš častému používání znakové řeči i na místech, kde to není vhodné a bezpodmínečně nutné. Rovněž rozšiřování znakové řeči a vymýšlení nových znaků se jevilo středověkým kritikům nevhodné. Požadavek na zachování mlčenlivosti měl být prioritní podmínkou života v klášteře a opati byli nabádáni k důsledné kontrole a regulování používání znaků. Radka Lomíčková uvádí i další argumenty odmítající znakovou řeč jako celek porušující estetické, sociální a duchovní hranice. Gestikulující mniši by mohli připomínat svým chováním komedianty a nevypadali by tak důstojně. Jako společensky nepřijatelná a teologická závadná se jeví gestikulace z pohledu porušení Božího řádu. Podle toho je člověk stvořen jako osoba dorozumívající se ústy a ruce by tedy neměly přebírat jejich funkci, navíc v pomyslné hierarchii částí těla zaujímají ruce nižší pozici, než hlava, jejíž součástí jsou ústa. Z hlediska středověké mystiky znamenal dotek rukou a kontakt s předměty znesvěcení.⁸²

Výtky k používání znakové řeči byly směřovány spíše k jejímu omezování nikoli k úplnému zákazu. Pravděpodobně i vzhledem k tomu, že učení se znakům nebylo nikterak jednoduché, nedošlo k nekontrolovanému rozvoji této řeči. Použití znaků ve správném rozsahu a době, bylo považováno za vhodnější a účelnější, než porušení důležitého pravidla zachování mlčení. Určit tenkou hranici mezi vhodností použití znakové řeči bylo velmi nesnadné, středověcí kritici řešili, zda ji lze považovat za němý hovor a rušení mlčení či ne. Ve 12. století došlo k postupnému omezování kritiky a výtky k používání znakového jazyka slábly. Docházelo také pozvolna ke zmírnění přísné disciplíny v klášteře a znaková řeč byla méně používána. V důsledku omezeného používání znaků došlo k jejich zapomínání a zbytečným nedorozuměním při

---

⁸⁰ LOMIČKOVÁ, R. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s., 199.

⁸¹ Tamtéž, s. 8-14.

⁸² LOMIČKOVÁ, R. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s. 95-97.

jejich chybném použití nebo dvojsmyslům vzniklým při nepřesném ukazování. Díky znakům bylo možno udržet v klášteře vnější ticho, ale vzhledem k tomu, že znaky jsou považovány za hovor vedený mlčky, bylo jimi vnitřní ticho kláštera rušeno. Historie znakové řeči je velmi rozsáhlá, neboť v klášterech byla využívána po celé tisíciletí a v některých klášterních komunitách je používána dodnes.⁸³

3.4 Osobní hygiena v klášteře

Každá doba a prostředí pohlíží na pojem čistoty jiným způsobem. Středověký pohled na čistotu obzvláště v prostředí klášterů byl zaměřen především na čistotu ducha. Mniši pečovali hlavně o svoji duši nikoli o tělo. Hlavním atributem středověkého askety byla duchovní očista.⁸⁴

Péče o tělo byla ve středověku považována za hřích a časté koupání za rozmařilost. Vlastimil Vondruška věnoval hygieně a mytí samostatnou kapitulu své knihy *„Intimní historie od antiky po baroko“*. Popisuje zde mimo jiné odpor středověkých mnichů k hygieně a postoj tehdejší církve, která zanedbaný vzhled považovala za projev zbožnosti. Přestože se církev snažila o dodržování tohoto dogmatu, nepodařilo se jí zcela odstranit přirozenou lidskou potřebu a hygiena se postupně prosazovala i v tomto společenství. Dodržování základních pravidel hygieny si vyžádala např. i péče o nemocné, kdy mniši přišli na to, že čistota pomůže i při léčbě některých nemocí.⁸⁵

Osobní hygiena v klášteře probíhala pod důkladným dohledem a měla veřejný charakter. Koupel a holení se uskutečňovaly pouze několikrát do roka v období významných svátků. Holení byl, mimo jiné, vyhrazen čas např. v předvečer hlavních velikonočních svátků. Mniši tedy chodili po většinu roku pravděpodobně zarostlí a vypadali zpustle. Proces holení probíhal podle předem stanoveného scénáře. Mniši usedli na lavice podél zdi a postupně si dokola podávali přenosná umyvadla a břitvy. Před provedením této činnosti recitovali společně žalmy. V některých klášterech se mniši holili navzájem, ale tento způsob se neosvědčil, protože při holení docházelo k častým poraněním a proto byli na tuto práci najatí laičtí holiči-profesionálové.⁸⁶

---

⁸³ LOMIČKOVÁ, R. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s. 96-98.

⁸⁴ LENDEROVÁ, M. JIRÁNEK T. a MACKOVÁ M. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století.*, s. 74.

⁸⁵ VONDRUŠKA, V. *Intimní historie: od antiky po baroko*, s. 29.

⁸⁶ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 117.

K dalším formám tělesné očisty byl Benedikt poměrně skeptický. V kapitole 36 „*Nemocní bratři*“ se zmiňuje o možnosti použití lázně pro nemocné. „*Kdykoliv je to třeba, mohou použít lázeň, ta se zdravým a hlavně mladým povoluje jen velmi zřídka*“.⁸⁷ Koupání bylo tedy považováno za zvyk, který je třeba omezit na minimum a povolovalo se podle potřeby pouze nemocným členům kláštera. Koupel byla dobrovolnou záležitostí a povolovala se třikrát ročně - před Vánocemi, Velikonocemi a Svatodušními svátky. Hugh Lawrence popisuje postup pro zajištění organizovaných koupelí v klášteře podle Lanfrancovy konstituce určené pro Canterbury. Organizovanou koupel řídil nejstarší mnich kláštera. Povolal mnichy, aby se shromáždili do jedné místnosti a vyčkali, až budou vpuštěni do lázně. Poté, co se mniši svlékli a připravili ke koupeli, vstoupili do závěsem zakryté kabiny, kde stála kád' s vodou. Čas pro koupel byl omezený na nezbytně nutnou dobu určenou pro umytí a nesměl se nikterak prodlužovat. Po vykoupání se mniši oblékli a vrátili se ke svým povinnostem zpět do kláštera. Samotný proces koupání byl chápán jako nutné zlo, které je třeba rychle vykonat.⁸⁸

3.5 Oděv a obuv

Kapitola 55 „*Oděv a obuv bratří*“ určuje jaký oděv podle polohy a místa, ve kterém žili, měli mniši obdržet. Šatník mnicha podle Benediktovy představy obsahoval dva svrchní oděvy s kapucí a širokými rukávy, dva spodní oděvy, opasek, škapulíř s kapucí nebo zástěru, punčochy, boty, šátek, nůž jehlu, písátko a tabulky. Na tehdejší poměry v porovnání s chudobou eremitů (poustevníků) to byla poměrně slušná výbava.⁸⁹

Hned v úvodu kapitoly o oděvu mnichů zmiňuje Benedikt, že mniši mají dostat oděv vhodný pro podmínky a podnebí, ve kterém žijí. Z této zásady Ildefons Herwegen vyvozuje, že Benedikt již tehdy předpokládal rozšíření své Řehole i do jiných oblastí s odlišnými klimatickými podmínkami. Posouzení vhodnosti oděvu a šatníku mnicha bylo plně v kompetenci opata kláštera. I zde však Benedikt poukazuje na dodržování

---

⁸⁷ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 95.

⁸⁸ LAWRENCE, H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 117.

⁸⁸ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 95.

⁸⁹ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 11.

skromnosti a střídmosti. Oděv má splňovat podmínky dostatečnosti, ale mniši by si neměli stěžovat na kvalitu a jakost použitého materiálu.⁹⁰

Šat mnicha byl považován za stavovský oděv a měl pevně danou skladbu. Spodním oděvem byla tunika, přes kterou se oblékala kukula (cucala) - těžký šat s kapucí, zhotovený z husté vlny nebo kožešiny, pokrývající hlavu, paže a ramena a sloužila jako ochrana před deštěm, zimou a vedrem. Charakteristickým znakem kukuly byla právě kapuce, kterou mniši převlékali přes hlavu. Ve starém Římě nosili kukulu původně prostí lidé, nebyla považována za náboženský oděv. Od dob Benediktových se stala součástí řeholního oděvu. Svatý Řehoř nazývá kukulu „*melotou*“. Tu měl podle pověsti obdržet jako mladý poustevník od mnicha Romana. V tomto oděvu ho lovci považovali za divoké zvíře skryté v houštině. Melota se vznášela nad tonoucím Placidem a ten podle ní označil Benedikta jako svého zachránce.⁹¹

Další součástí mnichova šatníku byl škapulíř (scapulare). Pravděpodobně se jednalo o zástěru, připevněnou přes ramena, kterou mnich používal při práci. Existuje ještě jiná a možná přesnější domněnka, že škapulíř byl tvořen ramenními řemínky, které spolu s pásem (cingulum) připevněným okolo beder, měly utáhnout tuniku a popř. umožnily při práci její vykasání. Na nohy se navlékaly kamaše (pedules) nebo hrubé punčochy. Pro práci na venkově byla nutná pevná obuv - caligae, poloviční holinky, jaké nosili římsští pěšáci. Ve městě postačovaly mnichům lehké sandály. Látka a barva oděvu byla přizpůsobena možnostem dané oblasti a k její výrobě byla využívána místní produkce, tak aby pořízení ošacení vyšlo co nejlevněji.⁹²

Opat měl dohlížet na to, aby mniši nosili správnou velikost a délku šatstva. Požadavek na zachování důstojnosti mnichů byl velmi důležitý. Obnošené věci se odevzdávali a mniši za ně náhradou obdrželi nové. Odevzdané oblečení se ukládalo do skladu a bylo zde připraveno k použití pro chudé a potřebné. Každý mnich obdržel dvojí oděv z toho důvodu, aby šaty mohl střídat a bylo možno je vyprat. Nohavice neboli kamaše byly určeny k pobytu na cestách, v běžném každodenním životě

---

⁹⁰ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 242.

⁹¹ SCHALLER, M. *Svatý Benedikt*, s. 182-183.

⁹² HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 243-244.

v klášteře tuto část oděvu mniši nenesli. Po návratu z cest vyprané kamaše bratři odevzdávali zpět do skladu.⁹³

Pro Benedikta byla velmi důležitá prezentace mnicha na veřejnosti. Mnišský oděv byl důkazem příslušnosti k danému řádu a prezentoval důstojnost stavu a kláštera. Proto byli mniši na cesty vybaveni lepším oděvem, než jaký používali v klášteře. Oděv jistým způsobem vyjadřoval smysl pro řád, čistotu a důstojnost. Tento prvek se stával v průběhu historického kláštera stále více jednotným a charakteristickým znakem příslušnosti k řádu a komunitě a osobní klauzurou doprovázející mnicha na jeho cestách.⁹⁴

Mniši, kteří byli vybaveni výše vyjmenovanými částmi oděvu a pomůckami pro psaní, neměli důvod ke shromažďování dalších předmětů osobního vlastnictví. Byl-li nalezen u mnicha nějaký další předmět mimo povolené, byl tento provinilec přísně potrestán, často i vyloučením z kláštera.⁹⁵

Poslední verše kapitoly Řehole o „*Oděvu a obuvi bratří*“ upozorňují opata na výrok ze Skutků apoštolů: „*že se rozdělovalo každému, jak kdo potřeboval. I opat má tedy brát ohled na slabosti potřebných, a ne na přání závistivých. Ve všech svých rozhodnutích ať pamatuje na Boží odplatu*“⁹⁶

---

⁹³ HERWEGEN, I. *Smysl a duch Benediktovy řehole*, s. 244.

⁹⁴ Tamtéž, s. 245.

⁹⁵ Tamtéž, s. 246.

⁹⁶ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, O. ed. *Řehole Benediktova*, s. 131.

4 Význam a historie benediktinského řádu v evropském kontextu

Benediktinský řád zanechal během staletí své existence nesmazatelný otisk ve společenství křesťanské církve i mimo zdi svých klášterů. Ovlivnil hospodářský i kulturní rozvoj v Evropě a poskytoval materiální pomoc, ochranu, kulturní a duchovní inspiraci široké veřejnosti. Klášter byl ve středověku považován za středisko společenského, kulturního a politického života. Hlavním posláním kláštera bylo uctívání Boha a dodržování pravidel monastického života. O sociální integraci benediktinů se již od počátku vzniku zasloužili průkopníci Benediktovy řehole, kteří patřili mezi významné představitele aristokracie a veřejně známé osoby. Samotný princip Řehole byl postaven na sociálních základech zaměřujících se utváření dobrých mezilidských vztahů mezi obyvateli kláštera, orientaci na vytváření společných cílů, poskytování pomoci a láskyplné péče bližním.⁹⁷

Dějiny benediktinského řádu, který vznikl v 6. století, se utvářely po mnohá staletí. Koncem 6. století museli benediktovi mniši opustit klášter na Monte Cassinu a odešli odtud do Říma. Vytvořili zde společenství, kde žili podle zásad Benediktovy řehole. Karl Suso Frank uvádí, že mniši žili v jednotlivých středověkých klášterech podle více řeholí. Kláštery sestavovaly svá pravidla řeholního způsobu života podle rozdílných textů a na jejich základě vytvářely vlastní závazná pravidla řehole. Spolu s tím se dostávala do povědomí i Řehole Benediktova a postupně se rozšiřovala na další území. V sedmém století se zásluhou Benedikta Biskopa a Wilfrieda stala např. v Anglii jedinou platnou řeholí.⁹⁸

Zásluhou misionářů se benediktinské hnutí dostalo až na území nynějšího Německa a v klášteře ve Fuldě se stalo závaznou řeholí. Na konci 7. století pronikli benediktini do Franské říše, kde byli považováni za římskou řeholí. Panovník Franské říše Karel Veliký usiloval o to, aby zde byla Benediktova pravidla považována za jedinou platnou mnišskou řeholí.⁹⁹

Zásluhou Benedikta z Anianu - opata kláštera u řeky Inde v Cáchách, došlo k vytvoření a sjednocení jednotného programu benediktinské řehole. Současně se sjednocováním západního mnišství na základech Řehole se rozvíjel proces

---

⁹⁷ MATĚJEK, M. *Benediktini ve středověku*, s. 13.

⁹⁸ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 54.

⁹⁹ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 54.

klerikalizace mnišství. Hlavním úkolem klášterů byla liturgická služba, mniši vykonávali tuto službu ve svatyních, kostelech nebo na památných místech. Ve franské církvi byla místním svatyním věnována zvláštní péče, kterou zajišťovaly právě mnišské komunity. Frank Karl Suso zmiňuje významná místa v tehdejší Franské říši např. opatství sv. Martina v Tours, sv. Dionýsa v Paříži nebo kostel sv. Eucharia v Trevíru. Kněží byli zapojováni do mnišského způsobu života a naopak mniši zastávali kněžskou službu.¹⁰⁰ Na pokyn Karla Velikého byly od roku 789 v kláštorech zřizovány školy. Mniši zde působili jako učitelé a nositelé duchovní tradice. Pracovali ve skriptoriích a knihovnách, kde se věnovali opisování rukopisů. Svou činností se významným způsobem podíleli na průběhu karolinské renesance. Císař Karel Veliký v té době zakládal kláštery, na nových dosud neosídlených místech, kde plnily kolonizačnou funkci a tyto královské kláštery se staly důležitými opěrnými body říšské církevní organizace. Císař nespatořoval v monastickém způsobu života nekompromisní odloučení od světa, mnišství pokládal za součást říšské církve a cíl mnišské činnosti viděl v práci ve světě a pro svět.¹⁰¹

Mnišství karolinského období bylo součástí politického života. Došlo k přizpůsobení Benediktovy řehole nové době a podmínkám. Díky mnišským aktivitám, misiím, kolonizacím, školám, se benediktinská tradice šířila do světa. Postupně v mnišských komunitách uplatňovaly svá práva i osoby z řad aristokratů, zakladatelů a mecenášů, kteří nebyli mnichy a jejich úkolem bylo, podílet se na důležitých organizačních záležitostech klášterů např. spolurozhodovat při volbě opatů. Mnišství v důsledku těchto změn bylo pojmáno stále více světským způsobem, což vedlo ke konci vlády karolinské dynastie k úpadku klášterů. Symbolem tohoto úpadku se stalo druhé zničení kláštera na Monte Cassinu Saracény v roce 883/883.¹⁰²

4.1 Clunyjské reformy

K reformě a obnově benediktinského mnišství došlo počátkem 10. století v burgundském klášteře Cluny. Reformní hnutí západního mnišství se rychle šířilo i do jiných klášterů – opatství sv. Benigna v Dijonu, Brogne, Řezně, Subiaku, Canterbury a dalších.¹⁰³

---

¹⁰⁰ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 56.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 56.

¹⁰² Tamtéž, s. 59.

¹⁰³ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 59.

Kláster v Cluny byl založen pravděpodobně roku 908 vévodou Vilémem z Akvitánie. Od počátku svého vzniku měl klášter právo na svobodnou volbu opatů a tím mu byla zaručena nezávislost a svoboda. První opat sv. Berno (910-927) zavedl v klášteře přísnou askezi a poslušnost. Opatův nástupce Odo (927-942) se stal duchovním otcem clunyské reformy. Snažil se o přísné dodržování zásad a pravidel Řehole. Pro zachování mlčení byla v clunyském klášteře zavedena znaková řeč a v roce 1068 zde byl sepsán nejstarší dochovaný slovník znaků, obsahující 296 hesel. Opat Odo nařídil důslednou péči o chudé a nemocné a zavedl v kláštorech různé inovace např. používání umyvadel a ručníků.¹⁰⁴

V roce 931 potvrdil papež Jan XI. klášteru jeho svobody a ustanovil Oda hlavním představeným všech klášterů, které přijaly clunyskou reformu. Održení od závislosti na světské moci vedlo k rozkvětu klášterů v oblasti liturgie, naplnění zásad Řehole a vzdělanosti.¹⁰⁵

Clunyská reforma se během následujících sto padesáti let rozšířila na stovky klášterů, které přijaly ideál clunyského způsobu života. Na vrcholu vlivu této reformy za úřadu opata Huga (1049-1109) patřilo ke clunyskému opatství více devět set klášterů na území Francie, severní Itálie, severního Španělska a Anglie. K rozkvětu reformy napomohla především stabilita a dlouhotrvající úřadování opatů, kteří se angažovali v politických i společenských záležitostech a figurovali jako významní prostředníci ve sporech mezi světskou a církevní mocí. Smysl a cíl clunyské reformy byl postaven na snaze vybudovat mír a harmonii v křesťanské společnosti.¹⁰⁶

Reformy pozvedly nejen duchovní oblast, ale významně podpořily také hospodářský rozvoj klášterů, které se v té době staly nejbohatšími církevními institucemi. Kláštery se podílely na utváření městských sídel a zaměstnávaly velkou část poddaného obyvatelstva z měst a vesnic. Majetek klášterů se však později stal předmětem zájmu okolní a často narušoval klášterní disciplínu.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 23.

¹⁰⁵ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 25.

¹⁰⁶ SUCHÁNEK, D. a DRŠKA, V. *Církevní dějiny*, s. 246-247.

¹⁰⁷ SUCHÁNEK, D. a DRŠKA, V. *Církevní dějiny*, s. 247.

4.2 Lotrinská reforma

Území pod správou otonské a sálské dynastie se vyznačovalo odlišným způsobem reformy. Rozdrobené a spíše nezávislé feudální celky byly pod přímou nadvládou panovníka, který kontroloval své kláštery. Pozice panovníků a biskupů byla velmi respektována. Centrem změn se stalo Lotrinsko, kde měla pevně zapuštěny kořeny tradice klášterního života ovlivněná působením Benedikta z Anianu. Pod vedením šlechtice a představeného Gerharda z Brogne, který vybudoval na svém panství klášter, došlo k připojení okolních klášterů a rozvíjení reformního způsobu mnišského života v konventu. Lotrinské reformy se netýkaly majetkových a právních vztahů kláštera tak, jako reformy clunyské. Kláštery zůstávaly nadále majetkem panovníka, šlechty nebo biskupů. Reforma se dále šířila do ostatních oblastí říše - Bavorska, Saska a Švábska.¹⁰⁸

Obě reformy clunyská i lotrinská se vzájemně ovlivňovaly a doplňovaly. Mezi oběma směry figuroval jako prostředník klášter sv. Benigna u Dijonu, který přijal clunyské reformy, ale bez právních účinků (reformované kláštery byly samostatné). Reformní hnutí pokračovalo i ve druhé pol. 11. století. Ve Francii se prosazovaly clunyské reformy a v říšském prostředí se vzájemně prolínalo lotrinské a clunyské hnutí. Nejvýznamnější vliv mělo až do 12. století opatství ve schwarzwaldském Hirsau. Pod vedením opata Viléma se stalo inspirací a vzorem clunyských ideálů pro mnohé švábské, bavorské a saské kláštery.¹⁰⁹

4.3 Vývoj evropského benediktinského hnutí od středověku po současnost

Reformní snahy se staly inspirací pro různá mnišská společenství a postupně vyústily v úplné osamostatnění a vytvoření nových řádů např. kartuziánů, cisterciáků nebo celestinů. Mohutný rozmach a vznik nových řádů a jejich odnoží byl regulován papežskou bulou Benedikta XII. „*Summi Magistri Dignatio*“ z roku 1336, která ustanovila 36 benediktinských kongregací, mezi které patřila i českomoravská provincie.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 248.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 248.

¹¹⁰ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 33.

Rozvoj benediktinského hnutí byl nadále poznamenán několika krizemi zejména reformačním hnutím v Německu, Anglii a v Čechách husitstvím. Kláštery byly rušeny nebo zničeny. K oživení benediktinské mnišské tradice došlo po Tridentském koncilu (1545-1563)¹¹¹. Vznikaly nové kongregace, z nichž nejvýznamnější byla Kongregace sv. Maura založená r. 1618 ve Francii. Její sídlo bylo v Paříži a v 18. století zahrnovala 191 klášterů. V období Velké francouzské revoluce byly maurinské kláštery zničeny a 42 maurinů popraveno gilotinou. Ve Francii se v době revoluce postupně rušily všechny benediktinské kláštery. Sekularizace zasáhla i další kláštery na území Belgie, Itálie a Německa. K rušení klášterů se připojily i Čechy v období josefínských reforem (1783). Koncem 19. století zbylo v Evropě z původních 1500 benediktinských klášterů jen 30.¹¹² Obnova benediktinské mnišské tradice postupovala v Evropě velmi pozvolna. První benediktini se vrátili do Uher v roce 1802. Postupně byla obnovována opatství v Bavorsku, Francii a v roce 1846 se dostali benediktini do Austrálie a Ameriky.

Němečtí beuronští mniši obnovili benediktinskou tradici založením kláštera u sv. Martina v Beuronu (1802). Významným způsobem se zapsali do dějin umění tím, že vytvořili zcela nový umělecký směr, spočívající v jednoduché a přesto monumentální malbě. V roce 1875 byli mniši v rámci tzv. kulturního boje (Kulturkampf) z Beuronu vypuzeni. Útočiště našli mimo jiné v Čechách, kde byl v roce 1889 založen ženský klášter u sv. Gabriela v Praze. Ale i dotud byly na počátku 20. století řádové sestry vystěhovány. Mužská větev řádu našla útočiště v prostorách Emauzského kláštera v Praze, který mnichům v roce 1880 daroval císař František Josef I.¹¹³

Těžkou ránu utrpěl benediktinský řád v době druhé světové války. Domovský klášter benediktinů Monte Cassino se stal opěrným bodem německé armády. Klášter byl zcela zničen a město Cassino rozbombardováno. Mniši stačili díky varování spojenců uprchnout a přesunout některé cennosti, knihy a ostatky sv. Benedikta do Říma. Po válce došlo, za pomoci italské vlády, k obnově chrámu, který byl vysvěcen 24. října roku 1964 papežem Pavlem VI. Sv. Benedikt byl listem „*Pacis nuntius*“ prohlášen

---

¹¹¹ 19. ekumenický koncil uznán katolickou církví. Svolal jej papež Pavel III. roku 1545 a zasedal v italském Tridentu. Koncil reagoval na vznik protestantství a položil základ katolické reformace. Koncil schválil 16 dogmatických dekretů, které se věnují mnoha aspektům křesťanské víry.

¹¹² BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 33-35.

¹¹³ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 33.

za ochránce Evropy.¹¹⁴ Benediktinská tradice v Evropě pokračuje dodnes. Mniši jsou sdruženi v jednadvaceti kongregacích, kde je evidováno přes 370 klášterů.¹¹⁵

---

¹¹⁴ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 36-37.

¹¹⁵ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 36-37.

5 Benediktini a uvedení křesťanství do Čech

Křesťanství v českých zemích se začalo pozvolna prosazovat v polovině 9. století. V té době dosahovala Velká Morava největšího mocenského rozkvětu. Velký význam pro christianizaci Čech měla cyrilo - metodějská mise. První historicky doložený přemyslovský kníže Bořivoj a jeho manželka Ludmila přijali podle tradice v roce 880 křest z rukou moravského biskupa Metoděje. Koncem 9. století však došlo k oddělení Čech od slábnoucí Velkomoravské říše a došlo k oslabení vlivu Franské říše. Pro vývoj českého křesťanství v té době měly rozhodující vliv řezenské misijní aktivity. Řezenské biskupství bylo spojeno s benediktinským klášteřem sv. Jimrama a odtud se dostávali do Čech benediktinští mniši, kteří zde působili jako věrozvěstové. Ve Svatém Jimramu dokonce vznikaly liturgické knihy určené pro slovanské misie. Pochází odtud například nejstarší Václavská legenda „*Crescente fide*“. Od 10. století se na území ovládaném přemyslovskými knížaty formovaly základy nové církevní organizace a křesťanské společnosti.¹¹⁶

Na konci vlády knížete Boleslava I. byly již Čechy konsolidovaným státem a svoji rozlohou připomínaly hranici, v níž se nacházejí do současnosti. Syn Boleslava I., Boleslav II., dosáhl významného úspěchu v dějinách českého křesťanství. Za jeho vlády bylo v Čechách roku 973 zřízeno první pražské biskupství. Tomuto aktu předcházela dohoda mezi Boleslavem II. a císařem Otou I. Biskupství bylo až do roku 1344 podřízeno mohučskému arcibiskupství. Prvním českým biskupem se stal v roce 975 saský mnich Dětmar, který se těšil velké přízni knížete Boleslava II. a dobře ovládal slovanský jazyk.¹¹⁷

5.1 Dějiny benediktinského řádu v Čechách

O uvedení řádu do Čech se zasloužil druhý pražský biskup z rodu Slavníkovců sv. Vojtěch (982-996). Do biskupského úřadu byl zvolen 19. února 982 na Levém Hradci. V italské Veroně přijal sv. Vojtěch od císaře Otty II. prsten a berlu jako symbol biskupského důstojenství a v Pavii se setkal s opatem clunyjského klášteřa sv. Majolem, od něhož přijal reformní ideje clunyjského hnutí. Myšlenky reformního hnutí nebyly v Čechách přijaty a sv. Vojtěch se roku 988 vydal do Říma, kde složil do rukou papeže Jana XV. biskupský úřad. Spolu se svým nevlastním bratrem Radimem se stal členem

¹¹⁶ ZESCHICK, J. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 13-14.

¹¹⁷ RADA, I. ed. *Dějiny země Koruny české*, s. 43.

benediktinského kláštera sv. Bonifacia a Alexia na Aventinu v Římě, kde složil v roce 990 slavné sliby. Papež Jan XV. spolu s metropolitou sv. Willigisem a posly z Čech přesvědčili Vojtěcha k návratu zpět do Čech. Spolu s ním se do Čech dostalo i dvanáct aventinských mnichů, kteří se provizorně usadili v malém klášteře v Kostelci u Plzně. Za podpory knížete Boleslava II. byl založen roku 993, v údolí západně od Pražského hradu, Břevnovský klášter. Ani zde však biskup Vojtěch nenalezl klid a v roce 994 klášter opustil. V Římě rezignoval na svoji funkci biskupa a v roce 997 byl zavražděn pohany na misijní cestě v Prusku.¹¹⁸ Vojtěchovy ostatky vykoupil polský kníže a byly převezeny do Boleslavova sídelního hradu Hnězdna. Boleslav Chrabrý prohlásil Vojtěcha ihned po jeho smrti v roce 997 za svatého a svatovojtěšský kult se rychle šířil po celém impériu. Na počest sv. Vojtěcha vznikalo mnoho legend a k uctění jeho památky byla vystavěna řada kostelů - v Cáchách, Lutychu, Římě a dalších významných místech. V Polsku zůstal sv. Vojtěch hlavním zemským patronem. Do Čech byly přeneseny Vojtěchovy ostatky v roce 1039 knížetem Břetislavem a uloženy v Pražské katedrále. Sv. Vojtěch je dodnes považován za představitele jednoho z hlavních kultů přemyslovského státu a uctíván po boku dalších významných světců jakými jsou např. patron české země sv. Václav a jeho babička sv. Ludmila.¹¹⁹

Benediktinské hnutí na území Čech se postupně šířilo i do dalších oblastí. Vznikaly nové kláštery na Ostrově (999) a Sázavský klášter (1024), ve kterých byla pěstována slovanská liturgie. Středověk byl velmi nakloněn rozvoji křesťanského hnutí a zakládání klášterů. Původní benediktinská tradice byla nahrazována novými řády např. premonstráty, cisterciáky aj. Další generace českých benediktinů se postupně odklonily od původního ideálu clunyjské reformy a staly se stoupenci lotrinského hnutí, které bylo do Čech převzato z bavorských klášterů. Německá reforma kladla menší důraz na samostatnost klášterů a tyto ideje postupně převzaly další české kláštery v Břevnově, Ostrově, latinské Sázavě nebo v Opatovicích. Další reformní proudy pronikly do Čech z opatství Hirsau, odkud přišli mniši do klášterů v Kladrubech a Vilémova.¹²⁰

Clunyjské ideály však postupně převládly v Čechách i v Německu. Ve 13. století byly založeny další kláštery v Broumově a Polici nad Metují. V roce 1336 ustanovil

---

¹¹⁸ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin*, s. 71-73.

¹¹⁹ KUBÍN, P. *Šedm přemyslovských kultů*, s. 193.

¹²⁰ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 42.

papež Benedikt XII. zvláštní bulou 36 benediktinských provincií, jejichž součástí se stala i českomoravská kongregace. Za vlády Karla IV. byl založen v Emauzích na Novém Městě v Praze benediktinský klášter, ve kterém byl znovuobnoven slovanský ritus.¹²¹

Středověký rozvoj benediktinského hnutí zastavila krize v období husitských válek, kdy bylo zničeno velké množství klášterů. Vyvráceny byly kláštery u sv. Ambrože, Ostrov, Postoloprty, Opatovice, Podlažice a částečně také klášter v Břevnově. Řeholníci ze zničených klášterů hledali útočiště za hranicemi. Postupně byla většina klášterů opuštěna a obydlené zůstaly jen některé konventy v okrajových územích nebo ty, které přistoupily na požadavky husitů jako např. pražský klášter Na Slovanech - Emauzy. Dominikánský klášter sv. Anny v Praze sloužil jako sběrný klášter pro řeholní sestry z různých řádů. Břevnovští benediktini měli do jisté míry ulehčenou situaci v tom, že mohli z části přesídlit do vlastních klášterů mimo přímo ohrožené oblasti. V té době se projevila solidarita uvnitř jednotlivých řádů, ale i mezi řády navzájem. Z tohoto období se v historii objevují různé pravdivé i smyšlené zprávy o mučednické smrti řeholníků a jejich statečném postoji. Kronikář Vavřinec z Březové popisuje obraz husitského radikálního revolučního nadšení v představě tábořských žen, které se podílely na strhávání střech a ničení pražských klášterů u sv. Kateřiny a sv. Ambrože. Na ničení klášterů se v malé míře podílela i katolická strana, kdy bylo vypáleno proboštvství v Ptáčově, tehdy využívané husity. Napáchané škody vzniklé v době husitských bouří se vzhledem ke společenským změnám, vedoucím ke ztrátě původního využití objektů, nepodařilo napravit a budovy dále chátraly. Církev v době husitské revoluce ztratila zhruba třetinu půdy a 90 % statků. Majetek církve byl zabrán a zastaven. Řády později usilovaly o výkup svého majetku a zpětné převedení do vlastnictví.¹²²

Až se změnou náboženských poměrů v období pobělohorské konsolidace došlo k rozmachu řeholního života. Konvent slovanského kláštera v Emauzích byl roku 1635 přeložen na Staré Město pražské a do těchto prostor byli povoláni španělští mniši z Montserratu. V období 17. a 18. století docházelo k rozkvětu benediktinské tradice po celé střední Evropě. Ve stylu baroka byly přestavovány kostely a klášterní budovy.

---

¹²¹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 43.

¹²² VLČEK, P. FOLTÝN, D. a SOMMER, P. *Encyklopedie českých klášterů.*, s. 18-19.

Řeholníci byli činní v mnoha oblastech vědecké, kulturní, misijní a charitativní činnosti. Mniši působili jako učitelé a šířitelé vzdělanosti, a věnovali se na území i v okolí domovských klášterů, pastorační činnosti.¹²³

Osmnácté století neznamenal jen rozvoj barokní architektury a obnovení benediktinských klášterů, ale v té době přišla další rána v podobě josefínských reforem, které vyvolaly další vlnu rušení klášterů. Císař Josef II. vydal 29. listopadu roku 1781 rozhodnutí, podle něhož měly být zrušeny všechny kláštery, které se nezabývaly vzděláváním, vědeckou činností nebo péčí o nemocné. Majetek klášterů byl sekularizován a řeholníkům bylo povoleno působit v duchovní správě nebo vstoupit do jiného nezrušeného kláštera, odejít do exilu, popř. žít z poskytnuté penze. S rušením klášterů bylo započato v lednu roku 1782. Na základě vydaného nařízení byly zrušeny mužské i ženské kláštery žebavých a rozjímavých řádů. Rušení probíhalo až do října roku 1784. Bylo zrušeno velké množství významných klášterů mezi nimi např. sázavský, kladrubský, zbraslavský, plaský a další. Majetek zrušených opatství byl uložen do tzv. náboženského fondu, který byl určen pro církevní účely. Byly z něho financovány např. nově vznikající fary.¹²⁴ Objekty klášterních budov sloužily jako nemocnice, chudobince, kasárna nebo byly prodány do soukromého vlastnictví a využívány jako manufaktury a továrny. Současně s rušením klášterů bohužel docházelo i k ničení vzácných kulturních památek, uměleckých děl a knihoven. V Čechách zůstalo po josefínských reformách pouze 71 konventů z původních 154.¹²⁵ Reformám padly za oběť kláštery ve Svatém Janu pod Skalou, Kladrubech, Sázavský klášter, u sv. Mikuláše v Praze a další. Ničení unikly kláštery v Břevnově, Broumově, Rajhradě a Emauzský klášter. V roce 1889 z rozhodnutí papeže Lva XIII. byly české kláštery přiřčeny k rakouským kongregacím. Dvojkláster břevnovsko-broumovský byl přiřčěn ke kongregaci Neposkvrněného Početí, samostatné rajhradské opatství přináleželo přísnější observaci sv. Josefa a klášter v Emauzích patřil k Beuronu. Tento stav přetrvával až do roku 1929, kdy byla opatství Břevnov-Broumov a Rajhrad podřízena přímo římské kurii¹²⁶

---

¹²³ ZESCHICK, J. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 27-31..

¹²⁴ BASTL, O. *Rušení klášterů v Čechách a na Moravě za Josefa II.*, s. 155-163.

¹²⁵ ČAPKA, František. *Dějiny země Koruny české v datech*, s. 381-382.

¹²⁶ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 43.

O situaci benediktinských řádů na území Čech a Moravy v 19. století se zmiňuje Johannes Zeschick. Benediktini se v té době vzpamatovali z následků josefínských reforem a pokračovali v činnosti započaté v 18. století, nepřicházely žádné novinky a vývoj lze charakterizovat jako stagnaci mnišského způsobu života.¹²⁷ Zeschick uvádí: *„Devatenácté století je v těchto klášteřích charakteristické jednak pokračováním toho, co vybudovalo století osmnácté, jednak stagnací, nových impulsů se nedostávalo. Kromě toho následkem osvícenství silně ustoupil do pozadí vlastní monastický duch- Život v klášteře byl spojen s kněžstvím - laických bratří nebylo - a člen kláštera se pak stal farářem na klášterní faře anebo - v Broumově - nadšeným gymnaziálním učitelem.“*¹²⁸

Počátkem 20. století došlo k nárůstu českého národního vědomí a některé kláštery zasáhla vlna nacionalismu. Po založení Československa v roce 1918 byli vykázáni říšskoněmečtí mniši z Emauzského kláštera, také německé sestry z opatství sv. Gabriela, byly nuceny opustit zdejší konvent a v roce 1919 odešly do Štýrska. Některé benediktinské kláštery naopak prožívaly během období mezi první a druhou světovou válkou nebyvalý rozkvět. Klášter v Broumově v té době procházel reformou změřenou na obnovu liturgie. Konvent spolupracoval s katolickým hnutím mládeže „*Quickborn*“ a v tomto období přijímal nové mladé řeholníky. Mezi novici byli mladí studenti teologie. Rozkvětu kláštera zabránil počátek druhé světové války. Na základě dekretu Svatého stolce bylo rozděleno břevnovsko - broumovské opatství na samostatné celky. Břevnovský opat Dominik zůstal opatem v Broumově a Břevnov byl pod vrchním dozorem bavorského apoštolského delegáta; funkci konventuálního převora zde vykonával p. Anastáz Opasek. Pražský Emauzský klášter byl zrušen v roce 1941. Válka zasáhla i do života řeholníků. Mnozí ukončili svůj život v koncentračních táborech a nacistických vězeních. Někteří přežili a po válce se vrátili zpět do svých klášterů.¹²⁹

Po skončení války se benediktini snažili obnovit řeholní život ve svých klášteřích. Bylo obnoveno emauzské a břevnovské opatství, ve kterém byl v roce 1947 zvolen opatem Anastáz Opasek. Naděje benediktinů však následně ukončil nástup komunistického režimu, který v roce 1950 kláštery zlikvidoval úplně. Řeholníci byli

---

¹²⁷ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 31.

¹²⁸ Tamtéž, s. 31.

¹²⁹ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 36-37.

perzekvování, věznění a deportování do sběrných klášterů. Mnozí emigrovali do zahraničí, kde vyhledali pomoc v jiných klášterních komunitách.¹³⁰ Padesátá léta minulého století byla obdobím politických procesů a represí, které na vlastní kůži zakusili i představitelé řeholních řádů. Ve vazbách a věznicích se však zároveň formovaly velice cenné zkušenosti, ze kterých dokázali duchovní načerpat mnoho poznatků a inspirace pro svoji pozdější činnost. Církevní představitelé byli umísťováni do cel většinou pospolu. Mohli se tak vzájemně podporovat a vytvářet vlastní dlouhodobě vzdělávací programy.¹³¹

Dalším z prostředků, jehož prostřednictvím se komunisté snažili oslabit moc církve, byl vznik hnutí pokrokových katolíků, tzv. „*Katolické akce*“ v červnu roku 1949. Cílem této iniciativy bylo vytvoření jakési paralelní struktury vůči oficiální hierarchii a vytvoření rozkolu uvnitř církve. Církev na tento krok reagovala vydáním tzv. *Komunistického dekretu*, v němž odmítla komunismus jako světový názor neslučující se s křesťanstvím a exkomunikovala každého duchovního, který vyznával, hájil nebo propagoval materialistické a protikřesťanské učení komunismu.¹³²

Katolická akce byla ustanovena v Praze 10. června 1949. Zneužila původní název dlouholetého církevního hnutí, které pod vedením kněží a řeholníků sdružovalo laiky za účelem propagace církevního učení a začlenění náboženství do společnosti. To byl, mimo jiné, důvod, proč někteří kněží a věřící podepsali úvodní prohlášení této komunistické listiny. Používán byl však i nátlak a pohrůžky. Biskupové církve reagovali vydáním pastýřského listu „*Hlas československých biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*“ a Svatý stolec výše zmíněným exkomunikačním dekretem, který požadoval odvolání souhlasu s prohlášením Katolické akce. Většina duchovních svůj souhlas s tímto prohlášením skutečně odvolala. Neúspěch katolické akce, jíž se nepodařilo splnit svůj cíl a vyvolat rozkol uvnitř církve, vyústil roku 1951 v její zánik a stal se malým vítězstvím církevních představitelů.¹³³

Všechny kláštery v Československu zůstaly zrušeny po celou dobu trvání komunistického režimu. Po revoluci v roce 1989 došlo k postupnému obnovení

---

¹³⁰ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 37.

¹³¹ KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, s. 79-83.

¹³² VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha, s. 103.

¹³³ Srov. BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 23. VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1990, s. 74-80.

řeholního života. Konventům byly navraceny jejich majetky a budovy. Řeholníci začali žít znovu v komunitě klášterního společenství. Některé budovy však nebylo možno znovu užívat, protože byly poničeny (Rajhrad) nebo obsazeny (Emauzy, částečně Břevnov). Břevnovský, Rajhradský a Emauzský klášter vytvořily pracovní společenství, které fungovalo pod vedením opata Anastáze Opaska v Břevnově. Slavnostní zahajovací mše konaná 11. července 1990 zahájila novou etapu života Břevnovského kláštera. Opat Opasek se velmi zasloužil o znovuoobnovení řádu benediktinů v Čechách a zaměřil se na rekonstrukci a obnovu klášterních budov.¹³⁴

Benediktinský řád má v současné době v Čechách vybudovanou pevnou pozici a činnost provozuje v několika konventech. Své zastoupení má i ženská řehole, která sídlí v prostorách kláštera na Bílé Hoře.

5.2 Benediktinky a benediktini v českých klášterech

Následující část je věnována důležitému období v dějinách českého křesťanství, které bylo počátkem rozvoje benediktinského řádu na území Čech. Cíleně jsem se zaměřila na pražské kláštery benediktinů mužské (klášter v Břevnově) a ženské řehole z důvodu porovnání jejich způsobu života a poslání. Od doby založení nejstaršího ženského kláštera v Čechách při kostele sv. Jiří na Pražském hradě a založení kláštera v Břevnově plynule přejdu k poslední části diplomové práce zabývající se analýzou současného způsobu mnišského života benediktinů a benediktinek a jeho kulturního a společenského poslání.

5.2.1 Klášter Benediktinek na Pražském hradě a abatyše Mlada

V souvislosti se založením biskupství vznikl v Čechách první benediktinský klášter při již existujícím kostele sv. Jiří na Pražském hradě. Nejstarší český klášter byl založen Boleslavem II. mezi roky 972/975 se souhlasem papeže Jana XIII. Jeho první abatyší se stala Mlada, sestra Boleslava II.

Někdy okolo roku 966/967 se Mlada na žádost svého otce Boleslava I. vydala do Říma s poselstvím a prosbou o založení biskupství. V Římě pobývala několik let a v klášteře benediktinek u kostela sv. Anežky se připravovala na své budoucí poslání

---

¹³⁴ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 37-38.

abatyše. Zde také složila řeholní sliby a přijala řádové jméno Marie. Po vydání souhlasu se založením biskupství se vrátila zpět do Čech.¹³⁵

5.2.1.1 *Mlada (930/935- 983)*

Životní osudy abatyše Mlady nejsou bohužel historicky zaznamenány. Nejstarším dochovaným pramenem je Kosmova kronika, napsána o 125 let později. Všechny životopisné údaje jsou tedy velmi nepřesné a na jejich dataci lze usuzovat jen z doložených historických událostí.

Mlada byla nejmladším ze čtyř dětí českého knížete Boleslava (929/935-967/972) a jeho pravděpodobně polské manželky Biagoty. O jejím dětství nejsou dostupné žádné informace. Kosmova kronika zmiňuje pouze její pobyt v Řezně, kam byla poslána na výchovu do ženského kláštera k obermünsterským řeholnicím. Její cesta do Říma s poselstvím a prosbou o založení biskupství se uskutečnila někdy kolem roku 966, tento údaj se jeví jako nejpravděpodobnější vzhledem ke třetí římské jízdě císaře Oty I., uskutečněné v tomtéž roce. Mlada mohla být pravděpodobně v průvodu císaře a cestovat spolu s ním do Říma s poselstvím svého otce. Český kronikář Kosmas zmiňuje cestu jako Mladinu zbožnou pouť. Diplomatické poselství české křesťanky bylo velmi úspěšné. Mlada dosáhla nejen povolení ke zřízení prvního biskupství, ale i založení historicky prvního českého kláštera. Kosmova kronika obsahuje text, který cituje listinu papežského indultu k založení biskupství.¹³⁶ Jedná se pravděpodobně o falzifikát, ale pro historii českého národa je velmi užitečný, protože poskytuje nejstarší zmínky o abatyši Mladě.¹³⁷

Kapitola XXII Kosmovy kroniky popisuje návrat princezny Mlady do Čech z Říma, kde byla uvítána svým bratrem knížetem Boleslavem II. a zvěstovala mu poselství o povolení založení biskupství a benediktinského kláštera. Klášter byl vybudován na Pražském hradě při kostele sv. Jiří a byl osazen zřejmě římskými příslušnicemi ženské větve benediktinského řádu. Abatyše Mlada se stala jeho představenou a klášter vedla až do své smrti. Pro datum úmrtí neexistují žádné historicky podložené dobové podklady. Poprvé uvádí, jako datum úmrtí abatyše Mlady

---

¹³⁵ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 15.

¹³⁶ KUBÍN, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 151.

¹³⁷ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

9. února 994, jezuita otec Georgio Crugerio až v roce 1669.¹³⁸ Po celý život svůj život se abatyše těšila velké úctě, svědomitě vedla klášter a byla rovněž blízkou spolupracovnicí druhého pražského biskupa Vojtěcha, který byl později svatořečen.¹³⁹

5.2.1.1.1 Kult abatyše Mlady

Přestože k Mladině svatořečení nikdy nedošlo, je liturgicky uctívána po boku nejznámějších českých světců, jakými jsou sv. Václav, sv. Ludmila nebo sv. Vojtěch. Belgický benediktin Arnold Wion označil ve svém díle „*Strom života - ozdoba a důstojnost církve*“ z roku 1595 Mladu jako svatou. Poprvé byla označena za blahoslavenou roku 1608 Jiřím Bartoldem Pontanusem v jeho díle „*Bohemia Pia*“. V období baroka se rozšířil Mladin kult i do zahraničí, Německa a Francie. V roce 1673 při opravách románské kaple sv. Anny z 12. století byly nalezeny ostatky patřící, dle údajů uvedených v pamětní knize kláštera, abatyši Mladě. Ostatky byly jezuitským knězem P. Vetterem v roce 1675 vyjmuty z hrobu, uloženy do truhly a umístěny ve výklenku severní zdi u oltáře sv. Anny. V dalším století v roce 1733, pod vedením představené kláštera abatyše Aloisie Terezie Wildmanové, byly Mladiny ostatky oděny do slavnostního roucha a manželka Karla VI. královna Alžběta Kristina, věnovala stříbrnou masku, která byla položena na lebku zesnulé abatyše. Ostatky v nové stříbrné rakvi byly znovu vloženy do výklenku. Vznik kultu abatyše Mlady detailně rozebírá ve své knize „*Sedm přemyslovských kultů*“ Petr Kubín. Poukazuje na pravděpodobnou dataci prosazení kultu abatyše Mlady v období abatyše Anežky (1200-1228). Původ nalezených ostatků patřících údajně abatyši Mladě byl historiky několikrát zkoumán. V konventní kapli svatojiřského kláštera byly od 13. do 16. století pohřbívány svatojiřské abatyše. Na tomto místě stála původní dřevěná kaplička, která byla po požáru v roce 1142 přestavěna na kamennou románskou kapli. Archeologické výzkumy z roku 1960 objevily v základech kaple hrob, na jehož svrchní desce byly objeveny zbytky malty sloužící k tehdejšímu upevnění oltářního podstavce a dokazující spojení hrobu s oltářem. Nálezce hrobu Ivan Borkovský ztotožnil tento nález s Mladiným hrobem a odmítl původní verzi Mladina hrobu z kaple sv. Anny v roce 1673. Antropolog Emanuel Vlček však označil kostru nalezenou v tomto hrobě za kostru mladé, sotva osmnáctileté ženy a domněnku Borkovského vyvrátil. Nalezené ostatky tedy nepatřily Mladě, ale je možno usuzovat, že v této době mezi roky 1145-

¹³⁸ KUBÍN, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 151-152.

¹³⁹ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

1228 vznikl pravděpodobně kult abatyše Mlady, protože nalezený hrob byl podle místa svého umístění a spojení s oltářem pravděpodobně uctíván jako památka na první abatyši Mladu. Kubín se zamýšlí nad přesnější datací existence vzniku kultu Přemyslovnny Mlady. Nabízely se dvě varianty vzniku kultu - za abatyše Berty (1145-1141) nebo abatyše Anežky (1200-1228), kdy byla přistavěna ke kostelu patrová kaple. Nelze však přesně určit dataci výstavby kaple, protože neexistuje detailní průzkum stavební historie klášterních budov.¹⁴⁰ Petr Kubín se přiklání ke druhé variantě: „...protože za Berty klášter usiloval, jak už víme, o prosazení jiného důležitějšího kultu svatoludmilského. Těžko tedy předpokládat, že by tříštil své síly. Spíš Mlada přišla na řadu až poté, co byl prosazen kult mučednice, ceněný více, než kult „pouhé“ panny.“¹⁴¹

Zásluhu na objevení Mladina kultu měla ve 13. století pravděpodobně přemyslovská abatyše Anežka, která umístila nad hrob zakladatelky kláštera oltář v nově vybudované kapli Panny Marie. Pěstování kultu abatyše Mlady se odehrávalo výhradně uvnitř klauzury. Další svatojiřská abatyše Kunhuta dala o sto let později vyobrazit Mladu po boku kněžny Ludmily se svatozáří nad hlavou jako světici. Snaha o prosazení kultu zakladatelky kláštera pokračovala i ve 14. století za vlády Karla IV., který nechal v Marigoldově kronice prezentovat Mladu jako jednu ze zemských patronek. Prosazení kultu abatyše Mlady se nepodařilo a i v samotném klášteře byla preferována mučednice sv. Ludmila. Kubín se zamýšlí nad skutečnou příčinou úpadku kultu a konstatuje, že ji nelze přesně určit a časová shoda s iniciativou Karla IV. by byla v tomto případě obtížně vysvětlitelná.¹⁴²

Za vlády Josefa II. byl klášter sv. Jiří zrušen, ale Mladin hrob v kapli sv. Anny zůstal naštěstí neporušen.¹⁴³ Po zrušení konventu nikdo o svatořečení abatyše Mlady neusiloval a nedošlo tedy k její kanonizaci. Mladina památka je později připomínána nejen v odborných historických publikacích, poezii, hagiografii, ale i v liturgii. Abatyše

---

¹⁴⁰ KUBÍN, P. *Sedm přemyslovských kultů*, s. 152-153.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 153.

¹⁴² Tamtéž, s. 160.

¹⁴³ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

Mlada je považována za zakladatelku kulturně - vzdělávacího centra země a její benediktinský klášter plnil ve své době zároveň nezanedbatelnou sociální funkci.¹⁴⁴

5.2.2 Konvent sv. Jiří na Pražském hradě

Komunitu svatojiřského kláštera tvořily pravděpodobně sestry od sv. Anežky z Říma, které přišly do Čech na žádost abatyše Mlady a podstatnou část dcery z řad domácích i zahraničních šlechtických rodů. Každodenní činnost řádových sester se skládala z pravidelně prováděných liturgických úkonů (chórové modlitby) a rukodělných prací. Řeholnice vyšívaly bohoslužebná roucha a ozdoby pro kostely a oltáře. Dalším neméně důležitým úkolem a posláním kláštera byla výchova dívek z aristokratických rodin. Zdejší klášterem prošly nejen dívky, které se připravovaly na budoucí poslání řehole, ale i dívky, které se později vracely ke svým rodinám nebo byly provdány. V klášteře se naučily pokoře, poslušnosti, práci a dobrým mravům.¹⁴⁵

Podporu získával klášter nejen od samotného knížete Boleslava II. a biskupa Vojtěcha, ale také od dalších vlivných šlechticů a panovníků. Listina abatyše Anežky z roku 1228 uvádí na soupisce majetku následující údaje: klášteru náleželo 129 osad, desátky z 38 vesnic, clo a tržné z několika dalších míst. Slavný panovník Karel IV. udělil v roce 1348 knížecí titul a právo korunovat spolu s arcibiskupem české královny abatyším zdejšího kláštera, měly zároveň rozsáhlé soudní pravomoci týkající se majetku kláštera.¹⁴⁶

V období husitských válek byl klášter poničen. Postupně chátral a jeho statky byly rozebrány. Poté, co mnišky přistoupily ke čtyřem článkům pražským artikul, mohly odejít do dominikánského kláštera u sv. Anny na Starém Městě a do kláštera se vrátily až v roce 1437 po skončení válek pouze dvě sestry a představená. V průběhu 15. století se sestry pokoušely získat zpět rozkradený majetek a obnovit funkci konventu. Teprve v roce 1485 udělil Vladislav II. představené kláštera právo k získání odcizeného majetku. Další ránu pro klášter znamenal požár na Pražském hradě. Škody na objektu kláštera byly velmi rozsáhlé a pro jeho rekonstrukci musely být zastaveny některé znovunabyté statky. Pro účely kláštera poté využívaly benediktinky nově postavené

---

¹⁴⁴ TEKLA. Ženy ve stínu Přemyslovců: Zbožné sestry Dobrava a Mlada. In: *Středověk* [online]. 2006 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://www.e-stredovek.cz/view.php?navezclanku=zeny-ve-stinu-premyslovcu---dil-2-brzbozne-sestry-dobrava-a-mlada&cisloclanku=2006080005>.

¹⁴⁵ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

¹⁴⁶ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

východní křídlo renesančního areálu. K obnovení řeholního života u sv. Jiří docházelo velmi pomalu. Císař Rudolf II. podporoval snahy abatyše Judity Eibenstollerové z Eibenstollu o navrácení duchovního života do prostor kláštera. Život v klášteře se postupně konsolidoval až v období Juditiny nástupkyně abatyši Žofii Albíně z Helfenburka (1600-1631).¹⁴⁷

Ke zrušení kláštera došlo 20. března roku 1782 v důsledku vydání dvorského dekretu císaře Josefa II. týkajícího se likvidace „neužitečných“ klášterů. V té době pobývalo v konventu 37 řeholnic. V dubnu téhož roku opustily klášter novicky, bylo jim vyplaceno odstupné a navraceno věno. Ostatní jeptišky obdržely dispenz k opuštění kláštera a byla jim přiznána penze ve výši 200 zl. ročně a jednorázová částka ve výši 100 zl., aby si mohly pořídit další nezbytné věci, potřebné pro běžný civilní život. Po odchodu řeholnic v srpnu roku 1782 byl klášter svěřen armádě. Právo spolukoronovace české královny a knížecí titul přešly roku 1791 na představenou Tereziánského ústavu šlechtičen na Pražském hradě. Představená později převzala i další symboly - knížecí korunu z poloviny 16. století a berlu abatyše Kunhuty z roku 1303 zhotovenou Václavem II.¹⁴⁸

5.2.2.1 Historie objektu kláštera

Původní bazilika vybudovaná Vratislavem I., byla rozšířena o dva nové objekty. Někdy kolem roku 1004 vznikla na severní straně klauzura (obydlí pro mnišky) a samotná bazilika byla přestavěna po vzoru kláštera sv. Wigberta v Quedlinburgu založeným sv. Matyldou a jejím synem Otou. Benediktinský klášter byl v úzkém kontaktu s knížecí a později královskou rodinou. Do řádu vstupovaly zejména neprovdané dcery významných panovnických rodů a později se staly jeho abatyšemi královské dcery - dcera krále Vladislava I. Anežka nebo královna Kunhuta. Na královské rodině byl klášter v mnoha směrech závislý mimo jiné i hospodářsky. Sloužil k reprezentačním a politickým účelům. Prostory kláštera byly často využívány k různým slavnostním aktům např. v roce 1004 byl do kostela sv. Jiří uveden samotný císař. Konaly se zde slavné bohoslužby, jichž se účastnili příslušníci královské rodiny a další významní představitelé. Z tohoto důvodu bylo nutné vybudovat pro sestry oddělený prostor, kde se mohly nerušeně věnovat modlitbám a řeholnímu životu podle

¹⁴⁷ MERHAUTOVÁ, A. *Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě*, s. 38.

¹⁴⁸ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

vzoru benediktinské tradice. V tomto období byl kostel přestavěn a rozšířen směrem na západ. Severní část boční lodi kostela byla zvětšena. V patře střední části prodlouženého kostela byl umístěn kůr pro řeholnice spojený portály s postranními prostory. Nad stranami boční lodi původní baziliky nechala Mlada umístit tribuny pro ženy. Rozšíření severní lodi podle Anežky Merhautové, která popisuje stavební historii svatojiřského kláštera, patrně souviselo se stavbou přilehlých klášterních prostor sloužících jako zázemí pro sestry. Kostel byl s ostatními budovami propojen pomocí prolomeného portálu.¹⁴⁹

Další přestavbou prošly bazilika i konvent v polovině 12. století po požáru způsobeném obléháním hradu knížetem Konrádem roku 1142. Sestra krále Přemysla I. abatyše Anežka nechala přestavět klášter v letech 1200-1228 do podoby středověké baziliky.¹⁵⁰ Za vlády Karla IV. byla přestavěna ludmilská kaple a vznikl nový hlavní oltář v bazilice. Koncem 17. století byla bazilika upravena novou fasádou od neznámého stavitele. Nově zrestaurována bazilika na počátku 19. století se vrátila zpět ke své raně středověké podobě. Objekt konventu zůstal zachován v podobě získané v období raně barokní přestavby za abatyše Anny Mechtildy Schenweisové z Ecksteinu. Na konci 19. století proběhl v prostorách areálu archeologický výzkum.¹⁵¹

Prostory kláštera byly v letech 1969-1975 upraveny pro výstavní účely Národní galerie podle návrhu architekta Františka Cubra. Vystavována zde byla expozice českého středověkého umění a českého umění 19. století, která se později rozšířila a přesunula do Anežského kláštera. Vzhledem k nevyhovujícímu stavu budovy byla expozice umění 19. století uzavřena a následně přemístěna do depozitáře s plánovaným budoucím otevřením v Salmovském paláci.¹⁵² V současné době vyžaduje objekt náročnou rekonstrukci a je využíván k příležitostným výstavám. V rámci církevních restitucí byl nabídnut římskokatolické církvi jako součást výměny za jiné objekty Hradu.¹⁵³

---

¹⁴⁹ MERHAUTOVÁ, A. *Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě*, s. 38-39.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 38-40.

¹⁵¹ *Břevno vský klášter: Benediktini a břevnovský klášter* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

¹⁵² *Lidovky.cz: Národní galerie nadobro opouští Jiřský klášter* [online]. 2012, [cit. 2017-12-06].

¹⁵³ Budovy nabízené církvi na Hradě jsou v bídném stavu, duchovní váhají. *Česká televize* [online]. 2012 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1053190-budovy-nabizene-cirkvi-na-hrade-jsou-v-bidnem-stavu-duchovni-vahaji>.

5.3 Svatý Gabriel na Smíchově

Více než 100 let po zániku kláštera sv. Jiří na Pražském hradě bylo v Praze založeno nové ženské benediktinské opatství sv. Gabriel na Smíchově. Zakladatelkou a mecenáškou kláštera byla hraběnka Gabriela Sweerts-Sporcková (1847-1884). Do stavby a výzdoby budoucího kláštera Zvěstování Panny Marie investovala vysoké finanční částky. Kostel byl postaven až po smrti hraběnky a na její počest byl nazýván jménem jejího křestního patrona archanděla Gabriela. Toto pojmenování se vžilo natolik, že překrylo původní název.¹⁵⁴

Základní kámen stavby kláštera byl položen v roce 1888 a posvěcen tehdejším arcibiskupem Františkem Schönbornem, slavnostní vysvěcení kostela proběhlo 23. dubna 1891. Výzdobu kostela provedli příslušníci řádu beuronských benediktinů, kteří přišli do Prahy na pozvání kardinála Bedřicha Schwarzenberga. Řád beuronských mnichů byl tehdy v Německu za vlády Otty von Bismarcka pronásledován, a proto mniši využili pozvání a usadili se v Praze v prostorách Emauzského kláštera. Berounská mnišská kongregace byla proslavena vysokou úrovní liturgie, zejména provedením gregoriánského chorálu a ojedinělým výtvarným uměním.¹⁵⁵ Již od počátku své existence byl klášter velmi uznávaným kulturním centrem a zažíval nebývalý rozkvět.

První řeholnice přišly do kláštera již v roce 1889 z opatství Nonnberg v Salcburku a další sestry pocházely z českých německy mluvících rodin. *„Asi polovina z obyvatelk kláštera byla šlechtického původu z rodin jako Liechtenstein, Schwarzenberg, Schönborn, Galen, Salm-Reifferscheid, Esterházy apod. Do kláštera vstupovaly šlechtické dcery jako nevěsty Kristovy v šatech z cenných látek vyšívány perlami, korály nebo drahými kameny, z nich pak sestry šily a vyšívaly ornáty v beuronském stylu (mnohé se dodnes zachovaly v kláštorech v Rakousku i v Německu).“*¹⁵⁶

Zakládající abatyše kláštera sv. Gabriela Adelgundis Berlinghoff (1849-1922) složila řeholní slib ve svých třiceti letech v salcburském Nonnbergu. Od roku 1882

¹⁵⁴ ZESCHICK, Johannes Nepomuk. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 33.

¹⁵⁵ Bývalé kláštery řádu: Zaniklé kláštery benediktinek v českých zemích. *Ordo Sancti Benedicti: Řád sv. Benedikta* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktini.cz/byvale-klastery-rodu.html>.

¹⁵⁶ Kostel Zvěstování Panně Marii při klášteře sv. Gabriela - Praha 5. *Sdružení historických sídel Čech Moravy a Slezska* [online]. 2017 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://www.historickasidla.cz/dr-cs/914kostel-sv-gabriela-unikatni-pamatka-beuron-umeni.html>.

se věnovala výchově novicetek a v roce 1889 odešla spolu s dalšími sestrami do nového kláštera v Čechách. Stala se nejprve jeho převorkou a roku 1893 abatýší. Její působení v čele kláštera v podstatě provází celou poměrně krátkou historii řádu smíchovských benediktinek.¹⁵⁷

V roce 1904 žilo v konventu již asi devadesát členek. Ke konci roku 1910 bylo v opatství více než sto řádových sester a chórových mnišek.¹⁵⁸ Sestry benediktinky žily v klášteře dle předepsaného způsobu benediktinské řehole a kromě modliteb se věnovaly práci. Některé pracovaly v ateliéru malby, výšivky nebo fotografie. Beuronské umění smíchovských benediktinek je ve světě velmi uznáváno a oceňováno pro svoji originalitu a precizní zpracování. V závěru této kapitoly bude zmíněno dílo zdejších sester – iluminovaná Kniha Evangelíí.

Rozvoj kláštera byl zastaven po rozpadu Rakouska-Uherska. Se vznikem Československa v roce 1918 přišla vlna protiněmeckého a protikatolického odboje a nevole českého obyvatelstva postihla i smíchovské benediktinky. Roku 1919 proto odešly do Štýrska a kostel s konventem prodaly tehdejšímu Československému ministerstvu pošt a telekomunikací pod podmínkou, že bude kostel i nadále využíván k bohoslužbám.¹⁵⁹

5.3.1 Historie místa a kostela

Kostel sv. Gabriela se nachází v Praze v zadní části zahrady Kinských v dnes již zaniklém areálu kláštera, byl vystavěn podle projektu belgického benediktina, opata Hildebranda de Hemptinna a financován výše zmíněnou hraběnkou Sporckovou.¹⁶⁰

Výstavba komplexu pseudorománských budov z neomítaných cihel probíhala ve třech etapách od roku 1888 až do roku 1910. K objektu náležely dva vnitřní dvory, okrasná zahrada a sad s vodárnou. Dvoulodní kostel o délce 26 m a šířce 13 m má čtvercový presbytář, půlkruhovou apsidu a ochoz s třípatrovou věží, vysokou 43 m. Nad hlavním vchodem je nachází bohatě zdobený portál ozdobený sochami

---

¹⁵⁷ ŠEBOVÁ, Monika a Miroslav Kunštát. Beuronská umělecká škola. *Pro památky* [online]. 2013 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: http://www.propamatky.info/dokumenty/zprav_1314_beuronska-skola.pdf.

¹⁵⁸ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 35.

¹⁵⁹ Bývalé kláštery řádu: Zaniklé kláštery benediktinek v českých zemích. *Ordo Sancti Benedicti: Řád sv. Benedikta* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktini.cz/byvale-klastery-rodu.html>.

¹⁶⁰ Sv. Gabriel, Holečkova ulice, Praha 5. In: *Římsko katolická farnost sv. Václava* [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: http://www.vaclavonline.wz.cz/Kostely/k_gabriel.html.

sv. Benedikta a jeho sestry sv. Scholastiky. Nad těmito sochami se vyjímá patron chrámu archanděl Gabriel. Chrátová loď je podle vzoru starokřesťanských bazilik otevřena přímo do krovu a vysoce položená okna vytvářejí dojem starobylé stavby.¹⁶¹

Kostel je vyzdoben unikátním beuronským slohem benediktinských mnichů. O výzdobu kláštera se zasloužili zakladatel Beuronské umělecké školy, malíř, sochař a architekt Petr Dezider Lenz spolu se svým nejbližším spolupracovníkem Jakobem Würgerem. Nástěnné prvky výzdoby jsou inspirovány starořeckým, egyptským, ale také starokřesťanským a byzantským uměním. Odlišnost beuronského stylu od ostatních mu zaručuje naprostou osobitost a originalitu. Malby na stěnách představují postavy světců, biblické výjevy a ilustrace legend o sv. Benediktu. Nad kruchtou se vyjímá postava Madony na trůnu, která drží v náručí malého Krista a po stranách jsou vyobrazení dva okřídlení andělé. Tehdejší pražský kardinál Schönborn přikázal odstranit tento nekonvenční obraz. Řádové sestry uposlechly jen částečně a obraz pouze zakryly, čímž nedošlo k jeho zničení a byl zachován. V popředí oltáře jsou umístěny dvě nadživotní plastiky z bílého mramoru představující Matku Boží a sv. archanděla Gabriela. Autorem je plastik je architekt Lenz, který namaloval obraz Madony s Ježíškem nacházející se v kněžišti za hlavním oltářem. Obraz je lemován indigově modrým čtvercem s hvězdami a vytváří iluzi noční nebeské oblohy.¹⁶² Lenzův žák páter Jan Venkade se podílel na výzdobě chrátové lodi svými obrazy českých světců – sv. Václava, jeho babičky sv. Ludmily a sv. Vojtěcha. Stěny kostela jsou vyzdobeny malbami od podlahy až po krov. Za zmínku stojí také např. freska Ježíše Krista Pantokratora, nad kterou je umístěn nápis Ego sum – qui sum (Jsem, který jsem). Práce na umělecké výzdobě probíhaly nepřetržitě až do roku 1917 a představují jedinečnou ukázkou beuronského uměleckého slohu.¹⁶³

Nepřátelský postoj českého obyvatelstva vůči Němcům a katolickému církvi zapříčinil odchod smíchovských benediktinek do zahraničí. Sestry se vystěhovaly do Štýrska a odvezly sebou většinu vnitřního vybavení kláštera. Novým vlastníkem objektu se stala česká pošta a upravila prostory pro administrativní provoz. V roce 1930 zde

---

¹⁶¹ VLČEK, P. FOLTÝN, D. a SOMMER, P. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 588-590.

¹⁶² VACULČÍK. Klášter benediktinek sv. Gabriela s kostelem Zvěstování Panně Marii. In: *Hrady.cz: cestujte s přehledem* [online]. 2017 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=2217&PARAM=11&tid=7273&pos=450>.

¹⁶³ VACULČÍK. Klášter benediktinek sv. Gabriela s kostelem Zvěstování Panně Marii. In: *Hrady.cz: cestujte s přehledem* [online]. 2017 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=2217&PARAM=11&tid=7273&pos=450>.

bylo otevřeno poštovní muzeum. Při úpravách došlo k poničení fresek a k dalším stavebním úpravám, které způsobily zkázu objektu. Zachovány zůstaly kazetové stropy, regály bývalé knihovny a některé dveře. Interiéry kostela a jeho výzdoba zůstaly vyjma několika maleb poničených zatékající vodou neporušeny.¹⁶⁴ V současné době se ve zrekonstruovaném kostele konají pravidelné bohoslužby.

5.4 Mužská řehole

Nejnámějším místem mužské větve benediktinského řádu v Čechách je klášter v Břevnově. S ohledem na doporučený rozsah práce se věnuji pouze tomuto jednomu zástupci pražského benediktinského mužského kláštera a jeho životu v něm. Podobně, jako v předchozí části, bude popsána stručně historie vzniku kláštera a jeho prostor. Připomenou některé významné osobnosti a jejich osudy.

5.4.1 Břevnovský klášter

Nejstarší český mužský benediktinský klášter byl vysvěcen sv. Vojtěchem 14. ledna roku 993. Klášter byl postaven v údolí západně od Pražského hradu, nedaleko potoka Brusnice. K založení kláštera se váže pověst, podle níž jeho zakladatelé, sv. Vojtěch a kníže Boleslav II., spatřili v lese studánku a u ní jelena pijícího vodu. Na hladině plavala větev se třemi suký. Druhý den se vypravili znovu do lesa a u pramene potoka Brusnice uviděli jelena, který se chtěl napít z pramene. V tom mu však bránilo spadlé břevno, biskup Vojtěch ho odstranil a pramen vytryskl. Na památku této události byl později roku ve 13. století postaven gotický pavilon přestavěný počátkem 18. století, dnes nazývaný Vojtěška. Uvnitř pavilonu bylo v roce 1749 umístěno barokní sousoší představující zakladatele kláštera. Toto sousoší bylo v roce 1967 zničeno neznámými vandaly.¹⁶⁵ Josef Šrámek předkládá v knize „*Břevnovské opatství ve středověku*“ legendu o založení kláštera v jiné verzi. Podle ní byli oba zakladatelé pohnuti Božím zjevením a nezávisle na sobě se potkali u studánky, kterou spatřili ve snu. Na hladině leželo břevno, podle něhož byl nazván nově založený klášter. Z doložených pramenů – textu papeže Jana XV. z roku 993 však vyplývá, že klášter byl pojmenován podle přilehlé vsi Břevnová.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ Bývalé kláštery řádu: Zaniklé kláštery benediktinek v českých zemích. *Ordo Sancti Benedicti: Řád sv. Benedikta* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktini.cz/byvale-klastery-radu.html>.

¹⁶⁵ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 44.

¹⁶⁶ ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, s. 18.

Listiny prokazující založení Břevnovského kláštera - bula papeže Jana XV. a listina knížete Boleslava II. z roku 993 se však nedochovaly v originálech. Jsou známy pouze z pozdějších opisů a historici je považují za falzifikáty. Autoři knihy zabývající se historickým, kulturním a uměleckým odkazem benediktinského opatství v Břevnově, „*Ve znamení břevna a růží*“, se zde vyjadřují k původu a pravosti dokumentů o založení kláštera. V květnu roku 993 vydal papež Jan XV. v italském Reate bulu zaručující klášteru svobodnou volbu opatů a udělil jim vzácné právo pontifikálií (mitru, berlu, rukavice, pás a sandály). Opis této listiny byl pořízen za vlády Přemysla Otakara I. na žádost tehdejšího opata Dluhomila (1217-1236). Původní bula byla napsána na papýru a byla již velmi špatně čitelná. Opis buly byl včleněn do potvrzení klášterních privilegií vydaných Přemyslem Otakarem I. v červenci roku 1224. Při opisu došlo patrně k určitým nepřesnostem o době Janova pontifikátu, díky kterým byla bula považována za falzum. Původní text buly byl určen prvnímu břevnovskému opatovi Anastázovi a jeho spolubratřím. Z textu je patrné, že bula byla určena existujícímu klášteru, který svou činnost již provozoval.¹⁶⁷ Druhá listina dokládající založení kláštera vydaná Boleslavem II. v den vysvěcení kláštera 14. ledna. 993 je považována za falzum. Ve skutečnosti byla vyhotovena až v letech 1253-1255 a zachycuje majetkoprávní situaci kláštera ve 13. století. Dochovaly se dvě podoby této listiny – samostatná a jako součást potvrzení privilegií klášteru vydané Přemyslem Otakarem II. v květnu roku 1255. Z uvedeného textu vyplývá, že některé svobody bylo možno udělit klášteru až za právního stavu ve 13. století. Lze však logicky předpokládat, že většina hmotných statků byla klášteru darována v době jeho založení, protože od této doby klášter vzkvétal a obhospodařoval svůj majetek.¹⁶⁸

Klášter byl založen za podpory tehdejšího knížete Boleslava II, který vyslal roku 992 poselstvo do Říma za biskupem Vojtěchem, žijícím v klášteře sv. Bonifacia a Alexia v Římě, s prosbou o návrat do Čech. Biskup Vojtěch žádosti knížete a svého představeného, mohučského metropolity Willigise, vyhověl a vrátil se zpět do Čech. Spolu s ním přicestovalo do vlasti dvanáct aventinských mnichů, kteří se stali prvními obyvateli kláštera. Dataci založení kláštera zpochybňují autoři knihy „*Ve znamení břevna a růží*“. Vzhledem k tehdejšímu způsobu dopravy nemohlo

---

¹⁶⁷ VILÍMKOVÁ, M. PREISS, P. *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, s. 33.

¹⁶⁸ VILÍMKOVÁ, M. PREISS, P. *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, s. 33.

Boleslavova poselstvo dorazit za Vojtěchem do Říma dříve, než v listopadu roku 992. I kdyby se hned vrátil zpět do Čech, nestačil by se vybudovat ani provizorní dřevěný kostel. Vilímková s Preissem se domnívají, že klášter byl založen nebo vybudován ještě před Vojtěchovým odchodem do Říma v letech 984-988. Tento předpoklad podporuje i další myšlenka, že v té době již v Čechách fungoval ženský benediktinský klášter u sv. Jiří a je pravděpodobné, že kníže i biskup usilovali o zbudování mužského kláštera benediktinů. Klášter mohl být teprve rozestavěn a jeho stavba po roce 993 dokončena.¹⁶⁹ Vilímková s Preissem logicky vyvozují: „*byl-li břevnovský klášter vysvěcen 14. ledna 993, pak musel být nejen založen, ale z větší části vybudován předtím, než Vojtěch opustil Čechy, což znamená někdy mezi léty 984-988. Tento předpoklad by podporovala i okolnost, že ženský klášter sv. Jiří na Pražském hradě existoval už od roku 973 a že jak mladý biskup, tak i sám kníže byli jistě nakloněni myšlence, zbudovat jeho mužský protějšek. V takovém případě by však dřevěné provizorium nepadalo v úvahu. Představy o církevní architektuře, které Vojtěch získal už na rodné Libici, později pak v Magdeburgu i na své cestě do Verony, byly představy o architektuře kamenné. Není vyloučeno, že v době jeho odchodu z Čech klášter ještě dokončený nebyl a že - pokud přivedl první benediktinskou komunitu z Itálie – mohlo se ještě leccos měnit.*“¹⁷⁰

Biskup Vojtěch se v druhé polovině roku 994 zřekl svého úřadu, znovu opustil Čechy a odjel zpět do Říma, byl zklamán z nenaplnění původních slibů o nápravě mravů. Na misijní cestě v Polsku byl později, jak již bylo výše zmíněno, zavražděn.¹⁷¹

Podle historických dokumentů je jako první břevnovský opat označován Anastasius. Jeho osoba byla mnohdy ztotožňována s Vojtěchovým vychovatelem Astrikem, tato myšlenka však není historicky nijak doložena a je považována za nejistou kombinaci.¹⁷²

Nejstarší budova kostela byla zasvěcena zakladateli řádu sv. Benediktu a patronům aventinského kláštera Bonifáci a Alexiovi. Kostel byl později přestavěn

---

¹⁶⁹ VILÍMKOVÁ, M. PREISS, P. *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, s. 34.

¹⁷⁰ VILÍMKOVÁ, M. PREISS, P. *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, s. 34.

¹⁷¹ *Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter*. Dostupné z <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster/svaty-vojtech-a-zalozeni-brevnovskeho-klastera>.

¹⁷² ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov.*, s. 18.

na větší chrám nazvaný podle patronů sv. Vojtěcha a Benedikta. Někteří historici se však přiklánějí k názoru, že byl vybudován nový kostel sv. Vojtěcha a původní menší kostel sv. Benedikta byl využíván jako farní kostel. Kostel sv. Vojtěcha byl vybudován za vlády Břetislava I na počest zakladatele kláštera sv. Vojtěcha a převozu jeho ostatků z polského Hnězdna (1039). Původní dřevěné klášterní stavby byly postupně nahrazeny kamennými románskými budovami s trojlodní bazilikou. Břevnov fungoval jako hlavní (ústřední) klášter pro ostatní nově vznikající benediktinské konventy na území Čech - Rajhrad, Hradisko, Opatovice, Sázava, Broumov a další.¹⁷³

5.4.1.1 Břevnovský klášter v období husitských válek

Břevnovský klášter byl až do období husitských válek jedním z nejbohatších a nejlépe prosperujících středověkých klášterů v zemích Koruny České. Husitské války předznamenal jeho hluboký a dlouhotrvající úpadek.

V době předhusitské byl klášter významným centrem vzdělanosti a dosahoval velkého hospodářského rozvoje. Za opata Diviše II. (v letech 1405-1406) byl pořízen urbář, kde je uvedeno, že Břevnov v té době vlastnil 41 poplužných dvorů, 86 vsí a 13. částí vesnic. Klášter vlastnil bohatou knihovnu a skriptorium, kde byly opisovány knihy a významné rukopisy. Za zdmi kláštera pobývali známí filozofové a umělci. Konventuálem kláštera v Břevnově byl, v té době, autor výkladu věhlasné písně „*Hospodine, pomiluj ny*“, Jan z Holešova nebo Vojtěch Rankův z Ježova, který byl v roce 1388 pohřben v konventním chrámu.¹⁷⁴

Husitské války těžce zasáhly celý objekt kláštera a zapříčinily stagnaci jeho vývoje. Na jaře roku 1419 byl novým opatem břevnovského kláštera zvolen Mikuláš z Jistebnice. Krátce po svém zvolení, v předtuše brzkého nebezpečí, přesídlil s hlavní částí konventu a některými cennostmi a dokumenty do opevněného Broumova. Spolu s ním opustili klášter i další bratři. Někteří odešli k příbuzným, jiní se uchýlili pod ochranu rajhradského kláštera na Moravě.¹⁷⁵ Klášter byl napaden husity 22. května roku 1420. Táborité a Pražané Břevnov vypálili a zničili. Husité donutili zbývající obyvatele kláštera vzdát se řeholního roucha a přijímat pod obojí. Dva mniši, kteří se odmítli

---

¹⁷³ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 15-16.

¹⁷⁴ ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, , s. 81-82.

¹⁷⁵ ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, s. 81.

podrobit nátlaku, byli upáleni v červnu roku 1420 na dnešním hradčanském Loteránském náměstí.¹⁷⁶

Kláster ztratil v období husitských válek většinu svých statků, které byly buď zničeny, nebo zastaveny císařem Zikmundem. Břevnovský opat zůstal v Broumově a zde byl označován jako břevnovský opat v Broumově a později jako opat břevnovsko-broumovský. Fakticky byl však nadále pouze břevnovským opatem. Klášter v Břevnově byl benediktinům navrácen zpět v roce 1436. Císař Zikmund potvrdil Břevnovu klášterní privilegia v listině vydané 13. září 1436. Většina polností a bohatých statků byla zničena a mniši obdrželi polnosti a vinice v okolí Břevnova a dvůr Týnec. Život v klášteře byl pozvolna obnovován, budovy opraveny a v jejich prostorách zřízeno proboštví s menší komunitou mnichů. Opat ale nadále zůstal v Broumově.¹⁷⁷ Dosavadní pozice břevnovského kláštera jako „mateřského“ skončila a byl odsunut na druhé pořadí. Navrácení do původního stavu bránila i hospodářsko-politická situace po husitských válkách. Šrámek poukazuje na některé faktory znemožňující návrat klášterních poměrů k předhusitskému stavu. Břevnov získal zpět pouze statky odebrané pražskou obcí. Vinice a polnosti byly v katastrofálním hospodářském stavu, čemuž přispělo především zrušení institutu věčných platů, vázaných na městské domy, jejichž největšími vlastníky byly duchovní instituce.

Další velkou ránu při obnově kláštera představovala druhá vlna válek v období vlády Jiřího z Poděbrad (1458-1471). V té době vznikl institut „panských oprav“, jehož podstatou byla ochrana kláštera a správa klášterního majetku určeným šlechticem. Tím se konventní život v klášteře dostal do světského vlivu a šlechtici rozhodně neměli zájem o osamostatnění kláštera a omezení svého vlivu popř. ztrátu možnosti disponovat s majetkem kláštera. V některých případech byl institut světské ochrany klášteru ku prospěchu. Šrámek zmiňuje dva šlechtice, kteří přispěli k ekonomické konsolidaci kláštera a jeho rozkvětu, Zdeňka Lva z Rožmitálu a Jindřicha z Hradce.¹⁷⁸

Život do rozvráceného kláštera se vracel jen velmi pozvolna. Centrum opatství zůstávalo i nadále v Broumově, v té době došlo ke splynutí břevnovského opatského

---

¹⁷⁶ ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, s. 81-82.

¹⁷⁷ *Benediktini v českých zemích: [krátký přehled dějin benediktinských klášterů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku]*, s. 6-9.

¹⁷⁸ ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, s. 84-85.

titulu a broumovského sídla. O povznesení zaniklé slávy usiloval opat Pavel, který byl později roku 1499, v Břevnově pohřben. Rozšiřovat mnišskou komunitu se snažili opati prostřednictvím spolupráce s jinými benediktinskými kláštery, které vysílaly své bratry do Břevnovského kláštera. Za úspěch lze však považovat podle Šrámka i to, že benediktinská komunita v Břevnově v pohusitské době udržela klášter a překonala všechny překážky.¹⁷⁹

5.4.1.2 Břevnov od 16. do 20. století

Na přelomu 15. a 16. století došlo ke změně patronie břevnovského kostela a od té doby nese titul sv. Markéty. Po vítězství českého krále Přemysla Otakara II. nad Uherským králem Bélou IV. v bitvě u Kressenbrunn v roce 1260 se české vojsko zmocnilo ostatků této antochijské panny-mučednice (2. pol. 3. století) v předvečer svátku sv. Markéty (13. července) a její ostatky (rámě, zub a dvě části lebky) byly převezeny do chrámu sv. Víta v Praze. Odtud byly z nařízení biskupa Jana III. z Dražic přeneseny v prosebném procesí za velkého sucha do Břevnova. Když dorazilo procesí ke klášteru, byly prosby naplněny a spustil se déšť. Ostatky byly ponechány v klášteře a od té doby byl nazýván zdejší kostel podle sv. Markéty. Věrohodnost tradice byla později zpochybněna a předpokládá se spíše, že ostatky věnoval Čechům Alexandr IV. Oficiální změna zasvěcení kláštera je uváděna v souvislosti s jeho renesanční přestavbou v roce 1590, kdy se sv. Markéta stala patronkou probošství a spolupatronkou kláštera. Od roku 1602 jí náležel titul jediné klášterní svěťce.¹⁸⁰

Nelehkým obdobím třicetileté války provedl klášter v Břevnově, opat Jan Benno Falk s Falkenergu. V té době byl klášter napaden saskými vojsky (v letech 1632 a 1634) a postižen morovou epidemií. Opat spolupracoval s proboštem Zdislavem Ladislavem Berkou z Dubé, který usiloval o znovuosamostatnění břevnovského opatství. K obnově hospodářského vzestupu došlo za opata Sartoria. V roce 1674 byl v Břevnově dokončen nový konvent. Bohužel byla tato stavba, v magickém datu 13. července 1678 na svátek sv. Markéty, postižena požárem, při kterém shořely kostel, ovčín, stáje a sýpka.¹⁸¹

Období baroka přineslo klášteru architektonický a umělecký rozkvět. Tehdejší opat Otmar Zinke byl považován za největšího benediktinského stavebníka v Čechách.

---

¹⁷⁹ ŠRÁMEK, J. *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, s. 88.

¹⁸⁰ HOLUB J. B. *Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově*, s. 31.

¹⁸¹ DRAGOUN, Z., PREISS P., SOMMER P. *Břevnovský klášter*, s. 21.

Na stavbě a výzdobě kláštera se podíleli významní umělci Kryštof a Kilián Dientzenhoferovi, malíř Petr Jan Brandl nebo Václav Vavřínek Reiner a mnozí další. Byl postaven nový kostel, konvent a prelatura.

Barokní rozmach přerušila válka o dědictví rakouské, která klášter finančně a hospodářsky velmi zatížila. Břevnov byl jedním z válečných podporovatelů královny a vydal tehdejší panovnici Marii Terezii 6000 zlatých, klášterní stříbro a další cennosti. V roce 1741 pobývala v prostorách kláštera francouzská vojska a byl zde ubytován český vzdorokrál Albrecht Bavorský. Řeholníci v době pobytu francouzských vojsk opustili klášter a odešli do Kladna. Při druhém obsazení kláštera francouzskými vojáky došlo k poškození některých klášterních budov, jejichž rekonstrukce si vyžádala další finanční prostředky.¹⁸²

Roku 1743 potvrdila Marie Terezie ve Vídni břevnovskému klášteru všechna jeho předchozí privilegia. Klášter byl i nadále využíván k jiným účelům, než k jakým byl určen. V polovině 18. století zde byl zřízen pruský vojenský špitál a v době sedmileté války se stal útočištěm pro pruské raněné vojáky a zajaté Rakušany. Mnozí byli v Břevnově i pohřbeni. Ke znovuvysvěcení chrámových prostor a návratu řeholníků z Kladna došlo v roce 1757.¹⁸³

Osvícenské sekularizační tendence se v Čechách nesly v duchu josefinských reforem. Ty probíhaly v letech 1782 - 1786 a připravily benediktiny o pět opatství. Zachován byl pouze Břevnov a konventy na něm závislé (Broumov, Rajhrad a později v roce 1789 zrušená Police nad Metují).¹⁸⁴ Rajhradský klášter byl v roce 1813 povýšen z probošství na samostatné opatství. Takto zredukovaná benediktinská provincie fungovala až do roku 1889, kdy byla sloučena s rakouskou kongregací Neposkvřeleného početí Panny Marie. V roce 1929 byly zbývající dva české kláštery rajhradský a břevnovsko-broumovský podřízeny přímo římské kurii.¹⁸⁵

Úkoly břevnovsko-broumovských benediktinů v 19. století byly rozmanité. Členily se na oblast duchovní správy, provoz gymnázia a klášterního domu s jeho majetkem.

---

¹⁸² BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 52.

¹⁸³ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 52.

¹⁸⁴ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 55.

¹⁸⁵ VILÍMKOVÁ, M. PREISS, P. *Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, s. 147.

Během celého 19. století si Břevnov-Broumov svůj původní význam a vliv v Čechách podržel, měl dostatečný počet mnichů a nemohl si stěžovat na nedostatek noviců. Břevnovsko-broumovští benediktini tehdy sami sebe ani tak nepokládali za mnichy, byli považováni spíše za tzv. „Stiftsherren - klášterní panstvo“, ke kterému se přistupovalo v duchu patriarchálních vztahů a uctivosti. Tak byli vnímáni i laickou veřejností. Tento stav vyplýval z postavení opata jako pozemkové vrchnosti. Monastický život v klášteře tak nebyl žitý striktně v duchu klášterních tradic. Bratři navzdory mnišské praxi, která je zavazovala k osobní chudobě, dostávali tzv. peculium, tj. měsíční finanční obnos pro, který mohli využívat pro osobní potřeby. Bratři těchto peněz ale využívali spíše pro charitativní účely protože, bydlení, oděv, jízdné a náklady na reprezentaci jim zajišťoval klášter.¹⁸⁶

Pozemková prvorepubliková reforma přinesla klášteru další majetkovou újmu. Byla zabrána značná část původní výměry statků. Břevnovský velkostatek benediktinům naštěstí zůstal. O kulturní rozvoj v meziválečném období se zasloužil tehdejší břevnovský opat Prokop. Rozšířil mniškou komunitu o nové členy z belgického kláštera, z jejich řad byl později jmenován převorem Paul de Vooght. Břevnovští mniši založili v roce 1935 vydavatelství „*Opus Dei*“ (Dílo Boží) a od roku 1939 vydávali vlastní časopis „*Praporec*“ (na počest praporce sv. Vojtěcha). Časopis se věnoval kulturním a teologickým otázkám a byl určen nejenom duchovním ale i osobám z řad laické veřejnosti.¹⁸⁷

Nacistická okupace opět ochromila rozvoj kláštera v Břevnově. Počátkem roku 1939 byla břevnovská a broumovská opatství prohlášena za samostatná. Opatem obou opatství se stal Dominik Prokop. V listopadu téhož roku byl Břevnov podřízen přímo Svatému stolci a konventuálním převorem byl jmenován Anastáz Opasek. Jeho jméno je spojováno s historií kláštera několik dalších desítek let. V období okupace se Opasek aktivně zapojoval do osvětové činnosti a poskytl azyl mnohým významným představitelům tehdejšího kulturního odboje. V prostorách kláštera se scházeli umělci z řad katolické i laické veřejnosti např. Josef Florián, Jaroslav Durych, Jan Zahradníček, František Halas, Jan Patočka a další. Někteří z nich později zahynuli v koncentračních táborech, např. Alfréd Fuchs, česko-židovský novinář

---

¹⁸⁶ MEISSNER Erhard, Abt Johann Nepomuk Rotter (1844-1886) und der Weg in die moderne Zeit, in: HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOSVerlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochofský, 573.

¹⁸⁷ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 54.

a spisovatel, umučený nacisty v Dachau.¹⁸⁸ Za druhé světové války se stal klášter sídlem dislokovaných vojenských jednotek. Byly zde sklady zbraní SS a po válce Rudé armády. Mniši se snažili podporovat rodiny, jejichž příslušníci byli uvězněni a rovněž rodiny emigrantů. Poskytovali jim duchovní i materiální podporu. Převor kláštera Opasek vstoupil v dubnu roku 1945 do ilegálního Národního výboru. Poté, co byl zlomen odpor německé posádky usazené v klášteře (8. května 1945), inicioval převor odchod německé posádky z kláštera. V roce 1947 se stal Opasek nejmladším břevnovským opatem. V té době mu bylo necelých třicet čtyři let. V dubnu roku 1948 udělil papež Pius XII. kostelu sv. Markéty práva a privilegia menší baziliky (basilica minor). Pozemková reforma z konce roku 1948 připravila klášter o téměř všechn majetek, zůstalo mu pouze několik desítek hektarů půdy.¹⁸⁹

5.4.1.3 *Komunistické perzekuce*

Mužské a ženské řehole se po roce 1948 staly terčem zájmu komunistické strany, která se od začátku svého nástupu snažila ovládnout a kontrolovat celou společnost. Řeholní řády měly výjimečné postavení jak ve vnitřní struktuře církve, tak v jejím vnějším působení. V kláštorech žili velmi vzdělaní bratři, kteří patřili k vědecké elitě. Řeholníci tehdy vydávali řadu časopisů „*Na Hlubinu, Filosofickou revue, Katolika, Dorost*“. Mužské kláštery tvořily významný prvek v rozvoji hospodářského, kulturního a intelektuálního vývoje. Ženské řehole zastávaly prostřednictvím sester náročnou práci v nemocnicích, sociálních ústavech, domovech důchodců, ale i ve školství. Řeholnice byly pro svůj přístup k práci a pracovní nasazení velmi oceňovány a oblíbeny. K náročné profesi přistupovaly jako k poslání, službě Kristu a pomoci bližním. Všechny tyto aspekty jako zvenčí nepřístupný život v komunitách, samospráva a jistá autonomie v církvi, přímá vazba na Řím, to vše vnímali tehdejší představitelé komunistické strany jako problém vyžadující řešení.¹⁹⁰

Stanislav Balík a Jiří Hanuš věnovali perzekuci řeholníků zvláštní kapitulu v knize „*Katolická církev v Československu 1945-1989*.“ Autoři zde popisují komunistický boj s církví a představiteli řeholních společenství. Padesátá léta 20. století se stala obdobím velkých skupinových procesů zaměřeným proti řeholníkům. Trestným činem byla již pouhá samotná řádová činnost. První velký „monstrproces“ proběhl

¹⁸⁸ BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, s. 30.

¹⁸⁹ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 55.

¹⁹⁰ VAŠKO, V. *Neumlčená II*. s. 114.

v březnu roku 1950, kdy zatkla Státní bezpečnost, na pokyn tehdejšího ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky, sedm čelných představitelů řeholníků. Dva opaté - Vít Tajovský z Želivského kláštera a novoříšský opat - premonstrát Augustin Machalka, byli obviněni z napomáhání imperialismu, vykořisťovatelskému kapitalismu, boji proti Sovětskému svazu a další velezrádné činnosti. Obvinění byli nuceni k odsouhlasení předem připravených výpovědí, dlouze vyslýchání, mučení a bylo jim vyhrožováno ohrožením životů jich samotných a dokonce i příbuzných. Stanislav Balík uvádí, že těm, kteří se odmítli podrobit nátlaku, byly podávány halucinogenní látky. „Monsterproces“, nazvaný „*Machalka a spol.*“, je považován, spolu s procesem Milady Horákové, za největší proces komunistické éry.¹⁹¹

Dalším mezníkem v likvidaci řeholního života v Čechách byla komunistická akce K, nazývaná také jako „*Bartolomějská noc mužských klášterů*“. První etapa akce proběhla osm dní po skončení procesu „*Machalka a spol.*“. Státní bezpečnost v noci ze 13. na 14. dubna 1950 obsadila spolu s oddíly Lidových milicí budovy klášterů. Spící řeholníci byli vyhnáni a donuceni sbalit si nejnnutnější věci. Všichni byli převezeni do centralizačních klášterů, kde žili ve společnosti dalších řeholníků z jiných řádů podle denního řádu ustanoveného komunistickým režimem. Likvidace řeholí pokračovala v dalších etapách a předznamenala faktickou likvidaci mužských řeholí na dobu čtyřiceti let. Až do roku 1989 nebyla činnost mužských řádů v Čechách. Spolu s nábožensko-mocenským rozvratem došlo v důsledku této perzekuce k velkým majetkovým přesunům. V rukou komunistů se ocitly obrovské majetkovo - hospodářské prostředky klášterů a komunisté se, díky tomuto kroku a po znárodnění průmyslu a kolektivizaci venkova, stali výhradními vlastníky majetku ve státě.¹⁹² Přes všechnu snahu se však nepodařilo zlomit odpor řeholníků, kteří se snažili v rámci možností zůstat věrni svému poslání a nepodlehnout nátlaku společnosti.

5.4.1.3.1 Opat Anastáz Opasek - oběť komunistického režimu

Perzekuci komunistického režimu neunikl ani opat břevnovského kláštera Anastáz Opasek. Své zážitky z vězení a soudního procesu vyličil mimo jiné ve vzpomínkové knize „*Dvanáct zastavení*“. Šedesátý opat břevnovsko-benediktinského opatství zde popsal své životní osudy od dětství až do období sedmdesátých let 20. století. Anastáz Opasek, vlastním jménem Jan, se narodil roku

¹⁹¹ BALÍK, S. a J. HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 153.

¹⁹² BALÍK, S. a J. HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 158-161.

1913 ve Vídni. Po maturitě v Kolíně se stal novicem břevnovského kláštera. Teologická studia absolvoval v Praze a v Římě. Roku 1938 byl vysvěcen na kněze a další rok byl jmenován konventuálním převorem kláštera v Břevnově. Po válce v roce 1947 se stal jeho opatem. Brzy po svém zvolení opatem byl v září roku 1947 zatčen a stal se obětí dalšího velkého komunistického procesu zaměřeného na likvidaci řeholníků. V roce 1950 (27. listopadu - 2. prosince) byl souzen v procesu „Zela a spol“. Jednalo se o obvinění světícího biskupa Stanislava Zely a jeho pomocníků, mezi které údajně patřil i břevnovský opat. Obvinění byli souzeni za velezradu a špionáž a odsouzeni k mnoha letům vězení. Opaskovi byl původně navržen trest smrti, který byl změněn na doživotí. Trest si odpykával v několika věznicích - Pankráci, v Ruzyni, Valdicích a Leopoldově.¹⁹³ Po propuštění na amnestii v roce 1960 pracoval jako pomocný dělník na stavbě pražských sídlišť a později jako skladník v Národní galerii. V roce 1968 emigroval do Vídně, odkud v roce 1969 odešel do bavorského kláštera v Rohru. Po revoluci se vrátil roku 1990 zpět do svého domovského kláštera v Břevnově, aby se znovu ujal svého poslání. Významnou měrou se zasloužil o znovuoobnovení řeholního života v klášteře a obnovu zničených budov v klášterním areálu. Po válce byl vyznamenán řádem Za zásluhy proti nacismu a po pádu komunistického režimu v roce 1991 řádem T. G. Masaryka.¹⁹⁴

O hrozných podmínkách ve vězení a ztrátě lidské důstojnosti vypráví Opasek v knize „Dvanáct zastavení“. V několika kapitolách líčí svůj pobyt v českých komunistických věznicích. Ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni pobýval od prosince 1949 až do listopadu 1950, kdy byl zahájen soudní proces s výsledkem doživotního vězení. Kruté výsledky vyšetřovatelů, nátlak a těžké podmínky ve věznici, vedly mnohé obžalované k tomu, že přiznali i to, co opravdu neudělali. Fyzický i psychický tlak byl pro mnohé neúnosný, někteří spoluvězni dokonce zemřeli. Domnívám se, že mnohé praktiky bachařů a podmínky ve věznicích lze srovnat s režimem v koncentračních táborech. Ti, co prožili válečné útrapy, měli již pravděpodobně natolik podlomené zdraví, že nemohli další nátlak a trýznění ve zdraví ustát. Citace z Opaskovy knihy dokresluje atmosféru, jaká panovala v tehdejší vězení: „Ruzyň v té době a v dalších letech lze nazvat domem hrůzy a smrti. Jedna z největších hrůz byla ona izolace, která byla po všech stránkách dokonalá. Z vedlejších cel jsem často po celé noci slyšel křik

---

¹⁹³ BALÍK, S. a J. HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 169.

¹⁹⁴ OPASEK, A. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*, s. 283-284.

*lidí, kteří nedovedli být sami. Byli napomínáni, trestáni, odváděni. Křičeli, šleli. Také jsem však postřehl, že třeba dva bachaři, kteří neustále obcházeli chodbou, otevřeli dveře cely, z níž se ozýval třeba i ženský hlas, nahlas se smáli a dělali si z ubožáka blázny. Noční ticho přerušoval někdy i řev mlácených lidí, i na cele mlácených.*¹⁹⁵

Anastáz Opasek se dočkal změny režimu a mohl se vrátit zpět na své opatství. Zemřel 24. srpna roku 1999 při návštěvě bavorského kláštera v Rohru. Jeho pohřeb se stal mimořádnou událostí, které se zúčastnilo mnoho významných církevních a státních představitelů.¹⁹⁶

Po pádu komunistického režimu byl, na základě zákona Federálního shromáždění z července roku 1990, klášter navrácen benediktinům. První skupina řeholníků se vrátila do prostor Sartoriova konventu v srpnu téhož roku a pobývala zde až do roku 1994. Po návratu opata Opaska se započalo v klášteře s generálními opravami. V roce 1991 byl klášter v Břevnově prohlášen Národní kulturní památkou. Dekretem papeže Jana Pavla II. byl klášter povýšen na arcioopatství. Slavnostní akt proběhl 16. dubna roku 1993 za účasti tehdejšího prezidenta Václava Havla a dalších třiceti opatů benediktinských klášterů. Při oslavách milénia mučednické smrti zakladatele kláštera sv. Vojtěcha navštívil v dubnu roku 1997 břevnovské opatství papež Jan Pavel II., který se zde setkal s nemocnými řeholníky a daroval klášteru mešní kalich.¹⁹⁷ Po smrti Anastáze Opaska byl do čela kláštera zvolen do funkce převora P. Prokop Petr Siostrzonek; jeho současný arcioopat.

Břevnovský klášter je významný nejen tisíciletou historií, ale i bohatou duchovní a uměleckou tradicí. Uctívány jsou zde mnohé významné církevní osobnosti a rozvíjen jejich kult. Bohatá klášterní knihovna čítá na 35 000 svazků a dochovaly se zde dokonce tři rukopisy, z nichž nejstarší výklad „*Velepísně*“ pochází z konce 12. století. Vzácné rukopisy jsou uloženy v současné době v depozitáři Národní knihovny. Ve Státním ústředním archivu jsou od roku 1990 uloženy cenné listiny, pocházející ještě z doby před založením kláštera, tzv. „*Vojtěchův záslibný list*“ a další významné dokumenty vztahující se k založení kláštera. Za umělecký skvost je považován relikviář sv. Markéty z roku 1406. Jedná se o vynikající práci tehdejších zlatníků a šperkařů. Dřevěná schránka pobitá stříbrným plechem ukrývá ve skleněném válci ostatky svěťice

¹⁹⁵ OPASEK, A. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*, s. 192-193.

¹⁹⁶ BUBEN, M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, s. 56.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 55-56.

(ramenní kost), je vsazena do baldachýnů a nad čtyřmi nad sebou umístěnými arkádami, ozdobena perleťovými reliéfy, drahými kameny a dalšími zdobnými prvky.¹⁹⁸

---

¹⁹⁸ ZESCHICK, J. N. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, s. 67.

6 Současný život benediktinek v klášteře na Bílé Hoře a benediktinů v Břevnově

V rámci přípravy podkladů pro diplomovou práci byly osloveny benediktinské kláštery na Bílé Hoře a v Břevnově. Pozornost byla zaměřena na současný život benediktinů v klášteře a jejich začlenění do společnosti. V rámci shromažďování podkladů k vypracování diplomové práce jsem několikrát navštívila komunitu Venio v klášteře na Bílé Hoře, kde jsem se seznámila se současným provozem a životem kláštera. Sestra Anežka Najmanová mi poskytla rozhovor, jehož písemný záznam je uveden v příloze diplomové práce. Oblát mužského kláštera v Břevnově - Anselm Skřivánek mně odkázal na literaturu vydanou zdejšími arcipatiemi a webové stránky kláštera. Z těchto zdrojů byly čerpány informace uvedené na stránkách této práce. K osobnímu setkání s mnichy bohužel nedošlo, protože si nepřáli být kontaktováni. V poslední kapitole práce je zmíněn současný život benediktinů kláštera v Břevnově tak, jak jej prezentují na svých webových stránkách a v dostupné literatuře.

Poslední kapitola je věnována současnému životu benediktinských řeholníků mužské a ženské větve. V porovnání s předchozím historickým exkurzem se nabízí komparace středověkého způsobu mnišství se současným způsobem života a začleněním řeholníků do společnosti.

6.1 Benediktinky na Bílé Hoře

Po zrušení smíchovského kláštera v roce 1919 nežily v Čechách žádné příslušnice ženské větve benediktinského řádu. Několik sester českého původu žilo na různých místech v zahraničí. K obnovení ženské větve benediktinek došlo v roce 2007, kdy byl v Praze na Bílé Hoře založen nový klášter. Ze zakládající listiny kláštera vyplývá, že došlo k propojení dvou cest v jednu. Po roce 1920 neexistoval tedy v Čechách žádný ženský benediktinský klášter. Když v roce 1990 došlo ke znovuoobnovení benediktinské řehole mužského kláštera v Břevnově, objevilo několik mladých Češek benediktinskou spiritualitu. Budoucí řeholnice musely odejít do zahraničí a hledat monastickou formaci, která by jim vyhovovala. Přes Polsko se dostaly až do Německa, kde byly přijaty v komunitě Venio. Zdejší převorka Matka Agape Gensbauer znala české prostředí, protože až do roku 1945 žila v Praze. Převorka podpořila rozhodnutí Češek založit komunitu v Praze, která byla složena z českých a německých řeholnic. Tehdejší zakládající skupinu tvořily: sr. Anežka Najmanová,

sr. Petra Pavlíčková, sr. Jana Mlada Heiserová a sr. Birgitta Louis.¹⁹⁹ Česko-německá komunita benediktinek z opatství Venio žije v poutním areálu a prostředí velkoměsta v duchu Benediktovy řehole.

6.1.1 Venio historie komunity

Zakladatelkou společenství byla Marianna Johannes (1900-1993). Od roku 1920 působila ve sdružení Katolického spolku žen v Mnichově, který pořádal duchovní cvičení exercie v benediktinském klášteře v Ettalu. Marianna se rozhodla vstoupit do benediktinského kláštera Frauenwörth na jezeře Chimmse. Klášter byl však v té době již kapacitně zcela přeplněn a tak se Marianna rozhodla, že se bude modlit spolu se svými přítelkyněmi a vytvořila společenství po vzoru benediktinské tradice modlitby. Společenství žen se postupně rozšiřovalo a stabilizovalo. Členky přijímaly podporu od benediktinských mnichů z Beuronu a staly se oblátkami jejich kláštera. Marianna přijala řeholní jméno Agnes a v roce 1926 vytvořila samostatnou komunitu, kterou nazvala Venio. Povolení ke společnému životu udělil komunitě kardinál Faulhaber v roce 1927. Sestry žily, po složení řeholních slibů, původně ve společném domě v centru města, odkud se v roce 1952 se přestěhovaly do klidnější mnichovské čtvrti Dölingerstrasse. Matka Agnes působila ve vedení komunity do roku 1973, kdy byla vystřídána novou převorkou Agape Gensbauer. Za jejího působení bylo společenství v roce 1992 uznáno jako řeholní institut biskupského práva a začleněno do Benediktinské konfederace.²⁰⁰

Do mnichovské komunity vstoupilo i několik českých sester, které usilovaly o založení benediktinského ženského kláštera ve své vlasti. Komunita Venio se rozhodla pomoci českým sestrám a byla ochotna převzít odpovědnost za založení řeholního domu v Čechách. Řeholnice z Čech žily několik let ve zdejší mnichovské komunitě, aby se seznámily se způsobem komunitního života a poznaly, zda jim bude vyhovovat. Mezitím bylo nalezeno vhodné místo pro klášter v poutním areálu Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře. Objekt patřil pod duchovní správu Břevnovského opatství a postupně byl upraven pro účely kláštera, kam se sestry nastěhovaly v roce 2007. Žije zde pět Češek a sestra Birgitta z mnichovské komunity. Všechny sestry jsou zaměstnány. Sestra Anežka Najmanová pracuje jako projektantka, sestra Birgitta

¹⁹⁹ WOLF OSB, Abprimas Notker, M. Lucia WAGNER OSB a Kardinál Miloslav VLK. *GRÜNDUNGSURKUNDE: der Niederlassung der Kommunität Venio OSB in Prag.*

²⁰⁰ *Klášteř benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

je bývalá psycholožka, další studuje restaurátorství a nejmladší sestra pracuje pro německou organizaci ASF. Do zaměstnání se oblékají sestry do civilního oděvu a řeholní oděv (hábit - černý plášť, bílý šátek na krk nebo závoj) nosí pouze na modlitby.

6.1.2 Způsob života komunity Venio

Formu a každodenní řád ve společenství Venio určují stanovy. Pro představu a názornost je uvedeno několik bodů z tohoto dokumentu. Těmito stanovami se řídí i sestry z kláštera na Bílé Hoře.

6.1.2.1 *Stabilitas (stabilita, stálost ve společenství)*

Benedikt v Řeholi střízlivě počítá s lidskými hranicemi i s chybami členů společenství a na základě toho i s nevyhnutelnými konflikty.²⁰¹ V každém společenství si jedinec formuje vlastní sociální prostředí a z toho vyplývající kvalitu mezilidských vztahů. V komunitě Venio se sestry snaží žít ve vzájemné toleranci a pochopení. Sestra Anežka vnímá život ve společenství jako jistotu, kdy se může spolehnout na to, že s ohledem na její schopnosti nebo potřeby jí bude přiděleno vše, co potřebuje. Převorka kláštera se zajímá o duchovní i duševní zdraví každé jednotlivé sestry a pamatuje na to, aby žádná z nich nebyla přetěžována a jakkoli znevýhodňována oproti ostatním sestřím.²⁰²

Dnešní člověk vnímá klášter spíše jako objekt s dlouhou historií a tradicí, s velkými a uzavřenými klášterními budovami, jako vyjádřením časově překonané životní formy. Benediktini chápou svůj monastický způsob života jako duchovní spirituální formu, kterou vyjadřují slavením liturgie a každodenní prací. Sestra Anežka se domnívá, že v dnešní době se mohou benediktinské kláštery stát místem opravdové lidskosti, kde mohou lidé naleznout skrytou oporu. Ve stanovách komunity Venio je klášter považován za místo ticha pro každého jednotlivce, místo společné modlitby a života, slavení liturgie, ale také jako místo charakteristické svou otevřeností vůči všem, které život komunity oslovil, a chtějí být jeho součástí.²⁰³

---

²⁰¹ srov. RB, 4, 73.

²⁰² NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března.

²⁰³ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 21-22.

6.1.2.2 *Chudoba a společné vlastnictví*

Stanovy komunity Venio určují, mimo jiné, jakým způsobem dávají sestry veřejně najevo svoji příslušnost k benediktinskému řádu. Po uplynutí zkušebního období obdrží chórový plášť a závoj pro bohoslužbu. Mimo chór chodí sestry v civilním oděvu. Oděv má být jednoduchý a přizpůsobený požadavkům vykonávaného zaměstnání.²⁰⁴

Jednou z podmínek vstupu do kláštera je zřeknutí se osobního majetku a vyjádření kladného postoje k chudobě. Od komunity i od každé sestry je očekáván zdravý odstup od konzumního způsobu života moderní společnosti. Benediktova řehole k tomu dává určité pokyny, které považuje sestra Anežka za aktuální i pro současnost.

- Stanovy kláštera v souladu s Řeholí nabádají sestry k tomu, aby se s veškerým jměním kláštera zacházely jako s oltářními předměty. Tváří v tvář narůstajícím problémům s životním prostředím je třeba zacházet se vším zodpovědně a skromně.

- Sestry by měly pomáhat lidem v nouzi, podporovat charitativní akce a poskytnout přístřeší, těm, kteří ho nutně potřebují.

- Stanovy upozorňují na možnost, že i klášter se může ocitnout v nouzi a proto je třeba učit se skromnosti. Vnitřní život v klášteře je orientován především na spiritualitu a neusiluje o nadstandardní materiální zajištění.²⁰⁵ Finanční prostředky, které sestry vydělají v zaměstnání, ukládají na společný účet, z něhož poté financují potřebné výdaje na chod a provoz kláštera, jídlo apod. Každý výdaj je nutno vyúčtovat a evidovat. Jedenkrát ročně na finanční schůzce předkládá komunita výkaz hospodaření.²⁰⁶

6.1.2.3 *Život v benediktinském společenství*

Společenství práce

Práce patří podle Řehole sv. Benedikta k základním podmínkám monastické formy života. Vyvážené pojetí modlitby a práce určuje chod celého kláštera. Sestra Anežka nevnímá práci jen jako nezbytnou službu, ale také jako tvůrčí čin a zdroj radosti. Benediktinské komunity nepovažují práci za prostředek seberealizace a vyniknutí, je pro ně součástí vyznávané duchovní tradice a motivačním prostředkem

---

²⁰⁴ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 27-28.

²⁰⁵ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 28-29.

²⁰⁶ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března.

vedoucím ke spiritualitě. Tento postoj může některým lidem připadat až idealistický a ne vždy je všemi mnichy zcela bez výhrad přijímán. I v Řeholi se Benedikt zmiňuje o trestech pro mnichy, kteří neplní bez reptání své úkoly²⁰⁷

Největší zodpovědnost za přidělení práce nese abatyše. Přesto musí společně s celou komunitou rozvážit, ve kterých úkolech může komunita pokračovat dál nebo jaké úkoly převezme a jak tyto úkoly mají být rozděleny. Zároveň musí být zohledněny a podle možnosti společně sladěny následující úhly pohledu:

- úkoly a požadavky společenství
- schopnosti a sklony jednotlivých sester
- integrace jednotlivých sester do komunity
- nutnost volného prostoru pro jednotlivé sestry

Rozlišují se činnosti vně a uvnitř komunity. Doma jsou k dispozici práce z různých oblastí. Ze zásady pracují sestry v tom povolání, jakému se vyučily, za předpokladu, že je možné najít pro ně vhodné pracovní místo. Pro vytvoření prostoru pro duchovní život usilují sestry o částečný pracovní úvazek, nakolik je to v daném zaměstnání a také z finančních důvodů možné.²⁰⁸ Klášter benedikteček ze zásady není vázán na určitou práci. Přesto by měl být i v práci sester zřetelný rozměr společenství. Proto musí být pro práci sester určující především dvojnásobný zřetel na společenství, starost o stav kláštera a blaho komunity: „*Vždyť právě tehdy jsou skutečnými mnichy, když žijí z práce svých rukou jako naši Otcové a apoštolové*“.²⁰⁹

Důležitý je specifický přínos, jakým dnes může benediktinské společenství přispět celé církvi a jak může vyplnit své poslání. Tento přínos v práci sester musí mít jasnou přednost před zaměřením na materiální hodnoty.²¹⁰

Ohled na schopnosti a sklony sestry, rovněž i na její vzdělání, je pro ni podstatnou pomocí, aby získala správný postoj ke své práci i zkušenost jejího přijetí

---

²⁰⁷ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 41-42.

²⁰⁸ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 42.

²⁰⁹ Srov. RB. 48,8.

²¹⁰ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 42-43.

jinými. V žádném případě se schopnost výkonu nesmí stát měřítkem významnosti postavení sestry v klášterním společenství.²¹¹

Nutná odlišnost služeb a úřadů vyžaduje, aby daná sestra kvůli plnění některých úkolů byla zproštěna jiných povinností, jak to předpokládá sv. Benedikt např. pro celeráře.²¹² Přesto by nemělo zaměření na určité oblasti práce vést k tomu, aby daná sestra přehlížela jiné úkoly společenství nebo aby pro ni ztrácely význam. Tak může spolupráce v různých oblastech práce sloužit nejen k nutnému vyrovnání - např. ve smyslu práce duševní a fyzické, ale může také přispět k tomu, že na základě vhledu do rozmanitosti požadavků a těžkostí poroste vzájemné pochopení. Právě ochota prokázat ty nejmenší služby, které se pravidelně v každodenním životě vyskytují, může pomoci uniknout nebezpečí izolace.²¹³

Existuje také útěk k práci, který slouží k zakrytí vnitřní prázdnoty. Sestra se nesmí nechat zcela pohltit svou prací. To vyjadřuje připomínka z Řehole sv. Benedikta²¹⁴, aby při znamení k chórové modlitbě byla okamžitě ukončena práce. Tak jako je důležité střídání času práce a času volna, tak je důležité i prostorové oddělení místa práce od místa, které vybízí k návratu k sobě samému.²¹⁵

Každá sestra má své pracovní povinnosti jak mimo klášter v zaměstnání (nebo jako OSVČ), tak také doma v komunitě. Prakticky se to řeší tak, že abatyše rozdává dotazník s celou řadou „pracovních míst“ v klášteře. Do tohoto dotazníku může každá sestra navrhnout na dané „pracovní místo“ jinou (jiné) sestru, ale také sebe. Abatyše poté zváží nejvhodnější řešení rozdělení pracovních povinností v klášteře a poté sestry přijmou nové pracovní povinnosti. Tato „změna úřadů“ se koná pravidelně každé tři roky. V závěru tohoto období má každá sestra možnost vyjádřit se, jak se jí dařilo přidělené pracovní úřady plnit, co pro ni bylo dobré, přínosné nebo těžké. Je jasné, že některé pracovní úřady zůstávají beze změny i několik let, protože ne každá může zodpovědně a bez většího stresu plnit například službu ekonomky nebo pomoci u vážněji nemocných sester. Výhoda tohoto pravidelného střídání spočívá v tom,

---

²¹¹ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014 s. 43.

²¹² Srov. RB. 35, 5.

²¹³ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 43-44.

²¹⁴ Srov. RB. 43,1.

²¹⁵ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 44.

že jednotlivé sestry mají více vhléd a zkušenost, co která práce obnáší, případně jsou schopné zastoupit jedna druhou v případě nutnosti. Podle Řehole se navíc každý týden v neděli ráno modlí zvláštní požehnání pro ty, které skončily službu v kuchyni i pro ty, které ji začínají – některé služby se totiž střídají po týdnu; týká se to služeb při společných modlitbách (liturgii) a při společném stolování a přípravě jídla. Z toho vyplývá, že sv. Benedikt skutečně považoval společné stolování za pokračování slavení liturgie v kostele, neboť společné jídlo navazovalo vždy na společnou modlitbu nebo mši svatou - a je tomu tak i dnes ve všech benediktinských kláštěrech po celém světě. Proto dbal Benedikt na to, aby každý člen komunity měl službu v kuchyni nebo obsluhoval u stolu v refektáři (jídelně).²¹⁶

6.1.2.4 Společné stolování

Základní potřebou člověka a nosným prvkem všech kultur je vyjádření sounáležitosti a společenství formou společného stolování. Při významných životních příležitostech jsou uspořádány hostiny, při kterých se zachovávají a předávají různé staré tradice.

Benediktinky vidí ve společném stolování a v jeho uspořádání zvláštní hodnotu. Vyzdvihují význam služby prokazované u stolu a vnímají tuto činnost tak, že je skrze modlitbu, zachování mlčení a duchovní četbu je dodáván společnému stolování bohoslužebný charakter, kterému by měl odpovídat jak čas vyhrazený jídlu, tak i důstojnost místnosti.²¹⁷

6.1.3 Současný život českých benediktinek a spiritualita

Benediktinky společenství Venio žijí v kláštěře na Bílé Hoře v duchu Benediktovy řehole, kterou chápou jako zdroj síly i inspirace k životu s Bohem. Současná podoba mnišského života ve společenství má svoji specifickou formu. Sestry skládají řeholní sliby (poslušnosti, stálosti a mnišského života), žijí ve společenství, ale současně se začleňují do společnosti jak v oblasti pracovní - vykonávají různá zaměstnání, tak v oblasti společenské - přijímání hostů, společné modlitby, slavení liturgie a vedení duchovních rozhovorů. Způsob života komunity naplňuje novou, moderní formou poslání benediktinské spirituality. Hledají Boha a následně ho oslavují

---

²¹⁶ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštěra na Bílé Hoře. Praha, 25. března.

²¹⁷ *Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen*. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014, s. 45-46.

v každodenním životě a ve všem co k tomu patří – v modlitbě, práci, duchovní činnosti, ve společném životě, v druhém člověku i sobě samém.²¹⁸

Každodenní život komunity lze rozdělit do několika částí, v nichž se plně realizuje poslání Benediktovy řehole:

6.1.3.1 Liturgické a náboženské modlitby

Sestry se několikrát denně scházejí ke společné modlitbě. Liturgie hodin probíhají v různých denních časech. Na tichou ranní modlitbu odjíždějí sestry do sousedního kláštera v Břevnově, následuje polední modlitba a večerní nešpory. Vigilie probíhají před nedělí a liturgickými slavnostmi. V neděli se účastní sestry farní mše v kostele zasvěceném Panně Marii Vítězné na Bílé Hoře. Modlitby jsou vedeny v češtině, nešpory s jedním německým žalmem a o svátcích zaznívá i latina. Jednou za dva měsíce jsou zpívány gregoriánské chorály, které se v řádu benediktinů těší velké úctě a tradici. Každodenně před nešporami provádí sestry tichou meditaci - samostatně nebo společně v kapli. Mezi další formy modlitby patří modlitba před křížem, putování liturgickými texty prostřednictvím modlitby liturgické cesty. Tato modlitba se koná v přírodě, kde mlčky při chůzi rozjímají sestry nad biblickými texty. Jednou měsíčně (v sobotu) prožívají sestry tzv. den pouště, který tráví v naprostém mlčení a usebrání a v individuálním rozhovoru s Bohem. Velmi důležitou součástí duchovní obnovy pro každou řeholnici jsou exercie - forma duchovního cvičení, které je vyhrazen alespoň jeden týden v roce.²¹⁹

6.1.3.2 Komunitní princip

Komunita žije ve společenství v souladu s tradicí benediktinské řehole. Základními prvky spirituality ve společenství jsou víra, modlitby, poslušnost, pokora a pomoc bližním, jednomyslnost srdcí, společné vlastnictví a laskavé přijetí nově příchozích. Sestry ve společenství Venio se podle sestry Anežky snaží o budování liturgické tradice v každodenním životě, tím, že se vzájemně ovlivňují a podporují ve svém rozhodnutí zasvětit život Bohu, Současný život v komunitě je více otevřený společnosti, sestry nežijí v přísné klauzuře. Mohou vycházet mimo klášter a věnují se

---

²¹⁸ *Klášter benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

²¹⁹ *Klášter benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

různé charitativní nebo společenské činnosti, které je naplňují pocitem dobře vykonané práce a duchovní spiritualitou.²²⁰

6.1.3.3 Práce

Známa benediktinská formule „*ora et labora - modli se a pracuj*“ plně vystihuje spiritualitu ve smyslu rovnováhy a propojení modlitby s prací. Dříve pracovali mniši spíše manuálně na poli, aby zajistili živobytí sobě a druhým, současné pojetí práce v komunitě je spojeno s využitím schopnosti a talentu každé ze sester. Práce by měla být tvůrčí činností, která je pracující osobu naplňuje uspokojením a radostí. Sestry z komunity Venio, jak již bylo výše zmíněno, se věnují povolání, které ovládají a kterému se vyučily nebo oboru, který vystudovaly. Jejich zaměstnání jsou velmi různorodá. Nalezneme zde lékařku, zdravotní sestru, pastorální asistentku, správkyni počítačové sítě, stavební inženýrku nebo sociální pracovníci. Vzhledem k různé náplni a časové náročnosti jednotlivých zaměstnání je často velmi obtížné skloubit práci vně společnosti s životem uvnitř komunity. Situaci řeší sestry např. prací na zkrácený úvazek anebo dohodou se zaměstnavatelem. Prioritou komunity je úsilí o nalezení rovnováhy a hledání způsobu, jak žít naplno, ale bez stresu a snažit se nalézt vnitřní pokoj a spiritualitu duše.²²¹

6.1.3.4 Vnější život komunity

Současná komunita je otevřená vůči společenství laické veřejnosti a nabízí svým hostům různé formy účasti na spiritualitě kláštera. Podle benediktinské tradice je každý host přijímán s pokorou a úctou. Je pozván ke společnému stolu a do společenství modlitby. Představená kláštera se stará o to, aby nebyl zároveň narušen denní řád sester a chod celého společenství. Pohostinnost je spojena se vzájemným obohacováním a přijímáním, je to určitá forma duchovní činnosti a apoštolátu. V klášteře jsou v duchu této tradice pořádána sobotní Setkání s benediktinskou spiritualitou, kde se mohou ženy seznámit a inspirovat způsobem života v komunitě.²²² Bez nutnosti vstoupit do kláštera jsou zvány ženy bez omezení věku a životního stavu, aby jim bylo umožněno získat nové impulzy a inspiraci pro vlastní duchovní rozvoj. Jinou úroveň pohostinnosti představují kulturní setkání typu koncertů výstav nebo přednášek na různá témata

---

²²⁰ *Kláster benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

²²¹ *Kláster benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

²²² *Kláster benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

např. duchovního života, filozofie, literatury a umění spolupořádána s farním společenstvím. Součástí kláštera je i nově zrekonstruovaný dům pro hosty s kapacitou deseti pokojů, kde mohou strávit v ústraní a tichu několik dnů a využít možnosti duchovních rozhovorů. Historický areál barokního poutního místa v místě osudové bělohorské bitvy nabízí návštěvníkům možnost seznámení s historií a umělecky zajímavým objektem. Je možno domluvit si prohlídku s průvodcem i bez a seznámit se s tímto krásným poutním místem. Prostory barokního kláštera lze využít i k nekomerčním projektům vhodným k umělecké produkci - hudební nebo divadelní programy.²²³

6.1.3.5 Ing. Anežka Najmanová OSB

V rámci shromažďování podkladů pro diplomovou práci na téma „*Klášterní život českých benediktinů a benediktinek od raného středověku po současnost*“ jsem navštívila členku benediktinské komunity Venio z klášterního domu na Bílé Hoře v Praze, sestru Anežku Najmanovou (1967). Zajímala jsem se o každodenní život v komunitě a rozhodnutí, které vedlo sestru Anežku ke vstupu do kláštera. Příběh a životní osudy sestry Anežky Najmanové popisuje v knize „*Tichá srdce*“ novinářka a spisovatelka Alena Ježková. Kniha nabízí sondu do historie i současnosti českých klášterů a do dosud tabuizovaného života řeholníků, kteří v nich žijí.²²⁴

Duchovní obrácení a rozhodnutí vstoupit do kláštera započalo u mladé stavební inženýrky Anežky Najmanové v rodné vesnici v Morkovicích na tamní farnosti, kde ji velmi zaujal způsob vedení liturgie (Mše svatá benediktinského kněze Prokopa Siostrzonka). Krátce poté proběhla listopadová revoluce (1989) a došlo ke svržení totalitního komunistického režimu. Spolu s touto událostí se otevřely nové možnosti a Anežka Najmanová se rozhodla nabídnout pomoc benediktinskému knězi při obnově duchovní činnosti. Spolu s deseti dalšími přáteli odjela v létě roku 1990 na faru ve Stodůlkách a seznamovala se s duchovní činností bratrů benediktinů. Po ukončení stavební fakulty v roce 1990 pracovala dva roky jako projektantka v oboru vodovody a kanalizace, ale nadále se velmi zajímala o řeholní život benediktinů. Na návrh otce Prokopa odjela do italského kláštera v Orte, kde žila česká benediktinka, aby se seznámila s poměry a životem v klauzuře. Po návratu do Čech se sestře Anežce

---

²²³ *Klášter benediktinek: Praha-Bílá Hora* [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

²²⁴ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března

naskytla další příležitost návštěvy polských benediktinek. V Polsku navštívila několik klášterů a nakonec zůstala v Přemyšly u Lvova. V klášteře nebyla tak přísná klauzura, s jakou se setkala v Itálii, sestry mohly vycházet z kláštera na církevní slavnosti.²²⁵ Anežka Najmanová zde našla svůj druhý domov a rozhodla se pro život v komunitě. Rodiče nesli její rozhodnutí velmi těžce, před vstupem do kláštera obdržela Anežka dokonce nabídku k sňatku, ale byla již rozhodnuta, že chce svůj život zasvětit Bohu. V klášteře se jí zpočátku velmi stýskalo po rodině a maminka si přála, aby se mohla vrátit i jako řeholnice do Čech. V té době však neexistoval v Čechách žádný ženský benediktinský klášter. V roce 1997 přijela Anežka na pozvání otce Prokopa z Břevnovského kláštera do Čech, kde vyprávěla, na setkání pro ženy zajímaví se o řeholní život a benediktinskou spiritualitu. Dvě ženy se rozhodly vstoupit do řádu a odjely spolu s Anežkou zpět do Polska. Po nějakém čase přibyly do kláštera ještě další Češky, a když jich bylo již pět, rozhodly se usilovat o znovuoobnovení řádu benediktinek v Čechách. Břevnovští benediktini nabídli k osídlení klášter v Broumově, ale ten vyžadoval rozsáhlou rekonstrukci, na kterou by samotné ženy nestačily.²²⁶

V roce 2003 se odehrála další důležitá událost v Anežčině životě, která ovlivnila její další osud. Při své návštěvě rakouského Bertholdsteinu, kam v roce 1918 odešly benediktinky z opatství sv. Gabriela na Smíchově, poznala zdejší sestry a na procházce hřbitovem objevila náhrobek poslední české benediktinky zesnulé roku 1992. Anežka pocítila jistou provázanost a osudovost, když si uvědomila, že v době úmrtí této sestry vstoupila ona sama do řádu. Intenzivně se zabývala myšlenkou na obnovení benediktinské ženské řehole v Čechách. V roce 2007 se podařilo za pomoci německé komunity Venio založit v Praze na Bílé Hoře klášter, kde žijí řeholnice po vzoru benediktinských tradic.²²⁷

Současný život v klášteře a některé otázky týkající se života v komunitě byly zmapovány prostřednictvím rozhovoru vedeného se zakládající členkou benediktinského kláštera na Bílé Hoře sestrou Anežkou Najmanovou. Odpovědi na otázky podle mého názoru poskytují zajímavé srovnání současného způsobu života s původním návrhem Řehole. Zjišťujeme, že se život v komunitě v mnohém shoduje

---

²²⁵ JEŽKOVÁ, A. *Tichá srdce: kláštery a jejich lidé*, s. 96.

²²⁶ JEŽKOVÁ, A. *Tichá srdce: kláštery a jejich lidé*, s. 97.

²²⁷ JEŽKOVÁ, A. *Tichá srdce: kláštery a jejich lidé*, s. 97.

s původní myšlenkou Benediktovy řehole, pouze se v některých případech přizpůsobil současným společenským podmínkám.

V čem je Opatství Venio odlišné od tradičních benediktinských klášterů?

Řád Benedikta z Nursie, ke kterému klášter Venio patří, sahá svými počátky až do 6. století. V katolické církvi je tedy jedním z nejstarších a dodnes nepřetržitě existujících řeholních řádů. Sestra Anežka se domnívá, že důvodem existence benediktinského řádu trvajícím přes 1500 let (mužské i ženské větve) je neustálá „aktualizace“ jeho životního programu: oslavovat ve všem Boha. Prakticky to znamená dělat to, co je právě vnímáno jako Boží vůle a realizovat to ve správném okamžiku a tím nejlepším možným způsobem. Přitom ale nejde o perfekcionismus, spíše jde o snahu zachovat zásadu řehole „poznat a dodržovat správnou míru“. A to se týká jak modlitby, tak práce, mluvení, jídla, odpočinku prostě všeho. Zní to možná docela jednoduše až fádně, ale ve skutečnosti to tak snadné zdaleka není. Ani tam, kde sestry či bratři žijí v klauzuře, tedy v určitém uzavření od světa, natož pak tam, kde žijí mezi lidmi – např. ve školách, na univerzitách nebo např. v pražské komunitě Venio. Klášter benediktinek v Praze na Bílé Hoře (v Čechách zatím jediný) je zároveň prvním novým založením mnichovského opatství Venio. Ačkoli komunita vznikla v roce 1926 v Mnichově zcela neplánovaně, je od samého začátku pevně zakotvena v benediktinské spiritualitě. Od ostatních benediktinek se tedy sestry ve Veniu odlišují tím, že pracují v civilních zaměstnáních (každá sestra je zaměstnána jinde, zpravidla pokračuje v tom, co dělala před vstupem do kláštera nebo k čemu má vzdělání, nadání) a pak se také liší tím, že nosí běžný civilní oděv. Komunita nežije v přísné klauzuře, a tak mají sestry možnost zúčastnit se různých kulturních a vzdělávacích programů či kurzů, jaké jsou na daném místě k dispozici. Někdy je to dokonce nutné pro jejich zaměstnání.²²⁸

Tato forma společného života v klášteře je kombinací klasického monastismu a nových forem tzv. sekulárních institutů, jako nové alternativy benediktinského způsobu života. Porovnáme-li tradiční způsob života ve středověkém klášteře podle Benediktovy řehole se současností, zaznamenáme velký pokrok směrem k modernímu pojetí a začleňování řeholníků do společnosti. Zejména ve druhé polovině šedesátých let 20. století po Druhém vatikánském koncilu došlo v oblasti „otevírání“ komunit k velkému posunu. Mniši se vlivem ekumenického přístupu církve k ostatní společnosti

---

²²⁸ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

snažili více seznámit s životem mimo klášter a nebránili se již tolik kontaktu se společností. Tento přístup je podle mého názoru přínosný pro obě strany, jak pro lidi v klášteře tak civilní obyvatelstvo. Mají o sobě povědomí a nevnímají se navzájem jako dva naprosto izolované světy.

Otázka hábitu a civilního oděvu

Benediktinky zpravidla chodí v hábitu, jen sestry z Venia, v Mnichově a v Praze, jsou poněkud výjimkou v benediktinském řádu. Sestra Anežka v tomto přístupu vidí krok kupředu v pojetí řeholního života. Inspiruje ji k tomu i samotný název opatství - Venio, což z latiny přeloženo znamená „přicházím“. Říká to o sobě v Bibli²²⁹ sám Ježíš Kristus, který přišel před více než 2000 lety na naši zemi, aniž kdo tušil, koho mezi sebou mají. Ježíš žil zcela podobně jako mnoho jeho vrstevníků. Neodlišoval se od nich tím, co na sobě nosil, co jedl nebo pil, ale „byl jiný“ svým způsobem chování, mluvení a hlavně jeho vztahem k Bohu a k druhému člověku. Sestra Anežka osobně měla možnost zažít obě formy řeholního života - jak dvanáct let v hábitu klauzurní sestry, tak dvanáct let bez hábitu v mnichovské komunitě Venio. Každá z obou forem má své silné i slabší stránky, šance a úskalí. Nicméně nabyla dojmu, že pro naši českou společnost - a to dokonce při kontaktu s věřícími lidmi, jim tato dvě specifika dávají prostě jiné možnosti promlouvat k lidem a s lidmi o Bohu, než sestrám v hábitu. Tím však nechce tvrdit, že je to lepší řešení. V historii Venia to vzniklo spontánně - během dne chodily členky Venia v běžném oblečení, až po čase se shodly na tom, že na modlitbu by bylo vhodnější mít stejný oděv. Tak vznikl řádový oděv, chórový plášť, který se skládá z velmi široké, volně střižené černé tuniky, černého závoje a bílého šátku na krk. Tento chórový plášť sestra dostává při obléce, tedy na začátku noviciátu. Obláčka je někdy spojena i s obdržení nového jména, pod kterým pak vystupuje jako sestra daného řádu. V případě komunity Venia si může sestra dopsat za své jméno přídavek OSB, což je zkratka benediktinského řádu. Znamená to „**O**rdo **S**ancti **B**enedicti, tedy Řád svatého Benedikta“ a tato zkratka je platná v celé církvi a po celém světě. Při obléce sestra dostává závoj bílý, teprve při slibech věčných (slavná profes) dostává závoj černý.

Tento liturgický šat nosí sestry pouze při společných modlitbách a při mši svaté, případně při reprezentování benediktinského řádu mimo klášter. Potká-li ji tedy někdo

---

²²⁹ Bible: překlad 21. století. SZ, 40, s. 665.

ve městě, na první pohled nepozná, že je řeholnice. Pro někoho je trochu matoucí i zlatý prsten na ruce, který je připomínkou řeholních slibů, zasvěcení a věrnosti Bohu – tedy podobně jako snubní prsten manželů.²³⁰

Vznik Venia

Venio vzniklo, jak již bylo výše uvedeno, ve dvacátých letech minulého století v bavorském Mnichově. Zakladatelka matka Agnes Johannes, jako velmi mladá žena, poznala benediktinský způsob chórové modlitby, který ji zcela uchvátil. Zejména v mužských kláštorech, kam jezdila na exercicie a kde se aktivně účastnila liturgického hnutí. Hnutí, které se snažilo vrátit do liturgie dialogické prvky, porozumění tomu, co probíhá a zejména snaha co nejvíce zapojit do liturgie všechny účastníky bohoslužeb. To v ní vyvolalo touhu vstoupit do ženského benediktinského kláštera. Touha se však s ohledem na její rodinnou situaci nemohla naplnit. Ve svém civilním zaměstnání byla zodpovědná za mladé katolické ženy, se kterými se po zážitcích z exercicií u benediktnů začala modlit chórovou modlitbu. Když konečně bylo možné, aby vstoupila do kláštera, bylo toto modlitební společenství již natolik srostlé, že ji ostatní členky požádaly, aby zůstala a aby se společně pokusily vybudovat formu společného života přístupnou pro ženy všech „stavů“. Z tohoto otevřeného společenství se postupně vykrystalizovala skupinka osmi žen, které cítily, že chtějí žít řeholní, tedy zasvěcený život a vzhledem k několikaletým zkušenostem společného života, společné modlitby a zároveň civilního zaměstnání dále rozvíjet tuto formu. Na oficiální uznání komunity Venio, jako řeholního společenství, si však sestry musely počkat téměř 70 let a jako zázrakem se ho v 92 letech (necelý rok před svou smrtí o slavnosti sv. Benedikta) dožila i matka Agnes.

Touto stručnou historií opatství, na které bylo Venio povýšeno v roce 2013 a které dovršilo uznání monastické formy života i oficiální hierarchií církve je možno podle sestry Anežky ilustrovat, jak velké hledání Boha, Boží vůle a jak velkou nutnost zcela opustit představy o něm a o tom, jak má vypadat řeholní život benediktinského společenství tento proces znamenal. Jak mnoho se sestry musely nechat překvapit a zároveň zápasit, nevzdat se, trvat na podstatném a rozlišovat vůli svou od vůle Boží. Sestra Anežka zmiňuje, že hledala vhodnou formu soužití v klášteře na několika

---

²³⁰ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

místech. Vyzkoušela přísnou klauzuru i volnější formu společného života v Mnichovském klášteře. Sekularizační forma klášterního života, která jí dovoluje pracovat v civilním zaměstnání, jí vyhovovala nejvíce, a proto se rozhodla pro tento moderní způsob života v klášteře.²³¹

Co mohu udělat pro to, abych byla přijata do kláštera?

„Základem pro přijetí do kláštera je mou osobou rozpoznané a svobodně přijaté volání ze strany Boha. Prvotní impuls je tedy na Bohu, druhý už na mně a jen na mně záleží, jak s ním naložím. Zpravidla je v Božím volání obsaženo i jakési tíhnutí k nějaké formě života, která už v církvi existuje. Takže nezbyvá než hledat daný řád, který žije podobně tak, jak to cítím v srdci. Po navázání kontaktu a postupném seznamování se způsobem života řádu lze uvažovat o případném vstupu do řádu. O vstupu do kláštera však rozhoduje a musí ho schválit i komunita či zástupce řádu, do něhož chce zájemce vstoupit. Konkrétně v našem benediktinském řádu je to dokonce tak, že se člověk rozhoduje nejen pro řád jako takový (tedy způsob „duchovního i pozemského života“ s jeho zvyklostmi), ale zcela konkrétně pro jedno společenství lidí, ve kterém chce žít po celý život. Sestry se tedy nestěhují po pár letech někam jinam, celý život – nejsou-li závažné důvody ke změně – žijí na jednom místě, jako jedna rodina, v níž jsou zastoupeny všechny generace. Samozřejmě platí, že kdo vstupuje do kláštera, musí být pokřtěný a vyznávat katolickou víru. Asi je ale dobře zmínit, že v Německu či ve Skandinávii žijí v duchu Benediktovy řehole i protestantské řeholní komunity.“²³²

Sestra Anežka Najmanová v této odpovědi vyjádřila svůj osobní postoj, který jí přivedl na myšlenku vstoupit do kláštera. Proces přijímání nových členů se v zásadě neodlišuje od tradičního pojetí. Do řádu jsou sestry přijímány až po důkladném prověření jednak svého rozhodnutí a jednak po souhlasu komunity. Novickám je dán dostatečný prostor a čas na to, aby se rozhodly, zda opravdu chtějí zasvětit svůj život pravidlům a požadavkům benediktinského společenství.

Co byste vzkázala ženám - kdy je právě řeholní život tou pravou volbou?

Odpověď na otázku, „kdy“ je ta správná volba nebo čas, neexistuje. Sestra Anežka se domnívá, že je to věc Boží, kdy, koho a za jakých okolností, člověka osloví. Někdy je to téměř nezatelný pokyn, který nicméně dlouho vrtá hlavou či v srdci, jindy

²³¹ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

²³² NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

zcela jasné znamení, které dokáže téměř ze dne na den zbortit všechny lidské plány a přání, zcela změnit smýšlení, dosud zažitý hodnotový systém. Někdo má dlouho předem tušení, že asi spíš patří do kláštera než do (občas) divokého života ve světě. Jiná žena zase plánuje založit rodinu a těší se na děti, když do jejích plánů vstoupí „Někdo“, komu se lze jen těžko ubránit - a nabídne jinou životní cestu. Není to cesta jednodušší ani náročnější, radostnější či výhodnější, více záslužná nebo snad lepší... je prostě zcela jiná, nepředvídatelná, ale zároveň tak nějak „šitá na míru“ pro toho, komu je konkrétně nabídnuta. Anežka sama ze své zkušenosti ví, jak dobrodružná může být cesta s Bohem jakožto „životním partnerem“. Viděno z hlediska lidského - nikdo není kvůli svému způsobu chování a jednání předem určen k životu v klášteře a zároveň nikdo z něho není předem vyloučen, i kdyby vedl kdoví jaký život. V tom je ono zvláštní tajemství Božího povolání. Bůh prostě, podle sestry Anežky, zná člověka „zevnitř“, jeho nejskrytější přání, vzpomínky, myšlenky, vize do budoucnosti... a to od samého počátku jeho existence až po jeho poslední vzdech. Někdy může být až zarážející, a to nejen pro řeholníky, ale možná dokonce i pro ty, kdo jsou spíše proticírkevně zaměřeni, na jaké lidi v klášteře narazí. V té souvislosti vyslovila sestra Anežka myšlenku, že možná dnešní člověk, který stále něco hledá, cestuje, aby našel něco krásného, zajímavého, fascinujícího, něco plného adrenalinu - není to třeba tak, že vlastně hledá osobního Boha, který je schopný víc než dost naplnit tužby či očekávání jakéhokoliv člověka, naplnit jeho vnitřní prázdnotu.²³³

Z výše uvedeného textu vyplývá, že rozhodnutí a pohnutky vedoucí ke vstupu do řádu jsou u každého jedince velmi individuální a často jsou spojeny s různými životními událostmi nebo situacemi, ve kterých se člověk ocitne. Mnohdy zde člověk hledá řešení pro svoji bezvýchodnou životní situaci a pevný řád a pravidla společenství mu pomáhají opětovně nalézt duševní rovnováhu. Jiní zase hledají v monastickém způsobu života spirituální rozměr, který je přiblíží k ideálům víry a křesťanským hodnotám.

Dům pro hosty, kde lidé mohou strávit několik dní v ústraní a klidu kláštera, považují za velmi originální. Jak tato myšlenka vznikla?

Tuto myšlenku propagoval už sv. Benedikt. Tehdy v 6. století se hodně putovalo, záměry příchozích byly jistě různé, podobně jako i dnes. V podstatě

---

²³³ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

je myšlenka přijímání pocestných převzata z evangelia, kde sám Ježíš říká: „*Byl jsem na cestách a ujali jste se mne. Cokoliv jste udělali pro jednoho z mých bratrů, pro mne jste udělali.*“ To sestry tedy motivuje, aby viděly v příchozích hostech nejen člověka, ale i vtěleného Boha, Ježíše Krista. Proto patří pohostinnost k základním prvkům řeholního způsobu života. Nalik je to jen pro každý benediktinský klášter reálné, má skutečně alespoň pár pokojů pro hosty. V Praze se po několika letech podařilo zprovoznit dům pro hosty s docela slušným zázemím. Mají zde tak možnost nabídnout hostům strávit pár dnů v klidu, rovněž s přístupem na modlitby nebo do kaple, jak kdo potřebuje nebo si přeje. Dům slouží jak jednotlivcům, tak rodinám či celým skupinám nejrůznějšího zaměření – od duchovních pobytů, kulturních a uměleckých, odpočinkových až po vzdělávací či prostě individuální pobyty. Občas se stává, že lidé, kteří při příjezdu do domu nechtěli mít s Bohem nic společného, po pár dnech v tichu odjíždějí nějak proměněni, poznali zde jinou dimenzi svého života. Dům pro hosty je tedy otevřen jak věřícím či hledajícím, tak i nevěřícím, hostům ohlášeným a leckdy i neohlášeným. S přijetím pak záleží na aktuální situaci v domě. V praxi se často stává, že když je daný člověk v nějaké životní krizi, tak zrovna, jakoby náhodou, je zde pro něho místo.²³⁴

Jaká povolání se mezi sestrami objevují nejčastěji?

Je to velmi různé a záleží na období v životě komunity. Zpočátku, tj. ve 30. – 60. letech minulého století, byly sestry převážně zaměstnány v sociální oblasti, v pozdějších letech zde pracovaly spíše jako učitelky v různých oborech školství (jazyky, dějepis, hudba, náboženství). Když sestra Anežka v roce 2003 poznala Komunitu Venio, bylo povolání sester velmi různorodé – počínaje od profesorky na vyšší sociální škole, bankovní úřednice či správkyně internetové sítě až po neonatoložku či sestru pracující s postiženými lidmi a jejich začleněním do společnosti. To byl podle Anežky jeden z důvodů, proč ji tato komunita tak oslovila. Podobné je to tedy i nyní v Praze - je zde jedna německá spolusestra, která před důchodem působila jako profesorka psychologie na dvou bavorských univerzitách. Další ze sester se vydala směrem k umění - vystudovala Akademii výtvarných umění v Praze a zde v klášteře má dílnu, ve které restauruje obrazy nebo i nábytek. Jiná sestra se stará každoročně o novou skupinu německých mladých dobrovolníků, kteří se v rámci různých projektů věnují neustálému zlepšování vztahů mezi českým a německým národem, například v Lidicích či Terezíně. Ing. Anežka Najmanová ještě před vstupem do kláštera vystudovala stavební fakultu

²³⁴ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

na VUT v Brně a dnes zpracovává stavební projekty týkající se zdravotně technických instalací - vodovodů, kanalizace a plynu. Novicka, která je momentálně na formaci v mateřské komunitě v Mnichově, je profesionální houslistkou, koncertuje v Čechách i po Evropě a také vyučuje hudbu na gymnáziu v Praze na Žižkově. Spektrum zaměstnání je hodně široké a v každé oblasti se vždy najde někdo, kdo přítomnost sester ocení. „*Není zvykem nebo podmínkou dávat či nedávat okolí najevo, že jsme řeholní sestry. Někdy to kolegové vědí od samého počátku, jiní to netuší po celou dobu působení dané sestry v oboru. V tom spočívají naše zjevné nebo právě naprosto skryté možnosti působení mezi lidmi. Většinou to ale lidé časem vytuší. Nestalo se snad nikdy, že by se lidé, kteří se o nás teprve po čase dověděli, že jsme řeholnice, od nás kvůli tomu odtáhli, spíše naopak*“.²³⁵

Život v klášteře funguje podle daných pravidel. Se setrou Anežkou Najmanovou bylo konzultováno několik témat týkajících se každodenního života. Uvedená komparace nabízí pohled do současného pojetí života v klášteře na Bílé Hoře v porovnání se středověkým způsobem. Kurzívou je označen současný stav v komunitě Venio.

6.1.3.5.1 Analýza a srovnání organizace a formy benediktinského řádu ve středověku se současností

Jednotlivé kláštery benediktinského řádu byly a jsou i dnes samostatně fungující jednotky, kde každá komunita má svého představeného (opata nebo abatyši) a žije nezávisle na jiném klášteře, vychovává si vlastní následovníky, spravuje svůj majetek apod. Teprve koncem 19. století vznikla tzv. benediktinská konfederace, která má své sídlo v Římě na Aventinu, a skládá se z dvaceti mužských kongregací. Tyto kongregace mohou být nadnárodní nebo i mezikontinentální, podle potřeby. Kongregaci vede tzv. opat prezes, v ženském pojetí prezeska. V čele všech benediktinských klášterů pak stojí opat primas, jehož funkcí je především oficiálně zastupovat benediktinský řád v Římě u Apoštolského stolce, svolává každoročně opatský kongres, na kterém se scházejí představení jednotlivých klášterů z celého světa. Opat primas však nemá právo zasahovat do chodu jednotlivých klášterů, které jsou autonomní. Jakékoliv nedostatky, ať už hmotné nebo duchovní, lze řešit s prezesem kongregace, do které daný klášter spadá. Početně se komunity od sebe lišily, některé měly jen pár členů, jiné čítaly desítky

---

²³⁵ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

mnichů. Podle Benedikta je směrodatný počet nejméně 12 mnichů, aby se daná komunita mohla nazývat opatstvím a v jejím čele stál opat. Méně početné komunity se nazývají převorství a v jejich čele stojí převor. Dnes existují kláštery, které z minulosti mají status opatství, i když v nich už nežije nejméně 12 členů.

Šedesátá léta minulého století vnesla do řeholního způsobu života mnoho inovativních změn. Po Druhém vatikánském koncilu, jehož cílem byla, mimo jiné, snaha o otevření se katolické církve světu, vznikaly další řády a společenství přizpůsobující se novému požadavku života uprostřed společnosti a navazující živý kontakt s okolím. Vznikaly další formy a typy klášterů. Sestra Anežka zmiňuje některé druhy benediktinských komunit.

Typy klášterů:

- benediktinky žijící v papežské klauzuře
- benediktinky žijící v klauzuře podle Stanov dané Kongregace
- benediktinky činné – nemají žádnou z výše uvedených klauzur, provozují například školy různého stupně, nakladatelství nebo misijní činnost
- benediktinky opatství Venio
- sekulární institut (nejblíže k opatství Venio, členky však nežijí zpravidla společně v jednom domě, ale v rodinách a nemají tedy ani společnou chórovou modlitbu.

Mužské kláštery mají stejně jako ve středověku tak i v současné době pouze jeden způsob realizace Benediktovy řehole – monastický styl života. Z výše uvedené analýzy typů ženských řeholních společenství vyplývá, že se benediktinské ženské kláštery se vzájemně odlišují formou, organizací a strukturou řádu, podle toho nakolik jsou otevřené okolnímu světu. Oproti mužské řeholi, která nadále zastává pouze tradiční formy monasticismu, působí tyto řády pokrokověji a lépe se přizpůsobují novým podmínkám. Opatství Venio podle mého názoru představuje jakýsi kompromis mezi tradicí a současným nově vznikajícím sekulárním přístupem. Sestry vedou společný život v komunitě a snaží se dodržovat zásady Řehole, ale zároveň je jejich forma společenství otevřená světu a přístupná komunikaci.

6.1.3.5.2 Porovnání základních prvků benediktinského způsobu života ve středověku se současným přístupem

K základním pilířům života v mnišské komunitě patří modlitby. V rozhovoru vedeném se sestrou Anežkou jsme se věnovali tradičnímu pojetí modlitby ve středověku a současné praxi, kterou provozují benediktinky v komunitě Venio. Podle Benediktovy řehole vstávali mniši ve středověkém klášteře kolem druhé hodiny ranní k modlitbám nazvaným vigilie, tedy noční bdění. Za svítání následovaly další modlitby, ranní chvály, latinsky Laudes. Během dne byly na programu tři menší modlitby: v 9:00 hod. dopoledne tercie, ve 12:00 hod. sexta a v 15:00 hod. odpoledne - nona. Za soumraku se konaly večerní chvály neboli nešpory. Celý den zakončila modlitba zvaná kompletář. Po kompletáři zavládlo velké silencium, tedy ticho, které bylo přerušeno až modlitbami vigiliemi počátkem druhého dne. Celkem tedy sedm společných modliteb, které byly pro všechny mnichy závazné, odtud název „officium“, tedy veřejná bohoslužba v chóru. Rytmem společné povinné modlitby byl rozvržen zbytek dne mezi práci, duchovní četbu, vzdělávání a také odpočinek.

Dnešní způsob organizace modlitby si podle sestry Anežky stanovuje každá komunita podle svého uvážení a možností tak, aby se jich mohlo zúčastnit co nejvíce členů komunity, protože chórová modlitba je pro všechny závazná. Počet společných modliteb je dnes nižší, ale hlavní modlitby dne zůstávají platné i dnes – Ranní chvály, alespoň jedna modlitba během dne (nejčastěji v poledne), Večerní chvály, Modlitba se čtením (dříve noční modlitba, tzv. Vigilie) a Kompletář.²³⁶

Modlitby ve středověku zabíraly mnichům podstatnou část dne a zůstávaly hlavní náplní a charakteristickým rysem společenství. V průběhu historického vývoje se postupně měnil i způsob řeholního života. Kláštery přizpůsobovaly svůj život měnícím se společenským a hospodářským podmínkám. Výrazné změny ve způsobu vedení liturgie se uskutečnily po Druhém vatikánském koncilu. Kláštery upustily od povinnosti sedmi denních modliteb a přizpůsobili počet a délku modliteb potřebám a podmínkám kláštera. Současná podoba liturgie v klášteře benediktinek na Bílé Hoře je přizpůsobena možnostem sester, které povětšinou vykonávají civilní zaměstnání a odjíždějí každodenně za prací mimo klášter. Modlí se tedy společně ráno a večer, polední modlitba je soukromá a individuální pro každou ze sester. Tento způsob liturgie

---

²³⁶ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

umožňuje sestřám kontakt se společností a zároveň se cítí součástí komunity při společné modlitbě.

Již od dob středověku následovalo po společné modlitbě, společné stolování, což bylo projevem toho, že každé společné jídlo představovalo jakousi hostinu a pokračováním liturgického obřadu. V refektáři měl každý řeholník, své pevné místo podle toho, kdy vstoupil do kláštera – podobně jako i v kostele při modlitbách. Během jídla všichni mlčeli, pouze jeden z určených četl nějakou duchovní literaturu, aby byl člověk nasycen jak fyzickým pokrmem, tak duchovním. Většina klášterů měla jak zimní, tak letní refektář (jidelnu), vyzdobenou vhodnými obrazy ze života světců daného řádu.

Současnou podobu stolování popisuje sestra Anežka následovně: „*My v naší komunitě čteme při obědě úryvek z Bible, při večeři úryvek z Benediktovy řehole a komentář k řeholi. Poté následuje četba nějaké knihy. V neděli při obědě posloucháme hudbu. O velkých svátcích u jídla mluvíme, stejně tak, když přijedou nějakí hosté, které jsme pozvaly ke stolu. Ve větší komunitě bratry sestry v refektáři obsluhuje u stolů jedna či dvě spolusestry, které se starají o to, aby každý měl to, co potřebuje*“.²³⁷

Z uvedeného citátu je zřejmé, že způsob stolování již není veden v přísném duchu podle středověkých tradic, kdy bylo přísně dodržováno mlčení a v případě jeho porušení byly sestry trestány. Přesto se však snaží sestry ctít duchovní tradici Řehole a při jídle zbytečně nemluví. S hosty a na oslavách je mluvení povoleno a současné společenské konvence vyžadují účastnit se alespoň běžné konverzační komunikace.

6.1.3.5.3 Srovnání středověkého způsobu stravování se současným pojetím

V souvislosti s porovnáním středověkého způsobu života se současným jsou v této kapitole popsány jídelní zvyklosti.

Benedikt byl velmi taktní a ohleduplný, pokud jde o stravu. Jednak navrhoval, aby se podávaly k jídlu dva různé druhy pokrmů, aby každý měl možnost výběru, pokud některé jídlo nemůže jíst, jednak dovolil starším nebo nemocným bratrům a sestřám jíst dříve než v obvyklou určenou dobu. V případě pití, bylo Benediktovi jasné, že bratři (v Itálii) byli zvyklí na víno, a tak jim tento zvyk ponechal, jen doporučil množství, které mohou za den vypít. To doporučené množství je tzv. hemina, tj. asi 0,273 litru.

²³⁷ NAJMANOVÁ Anežka, 2018. Interview se sestrou kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

V každém případě se představený měl starat o to, aby v klášteře byla dodržována v jídle střídmost a v pití střízlivost. A zároveň aby nikdo neměl důvod ke stížnostem týkajícím se hladu.

Sestra Anežka z komunity Venio popisuje dnešní jídelníček sester a jeho formu. V současnosti se jedná spíše o různé diety. Pokud jde o pití alkoholických nápojů, záleží to na každé komunitě zvlášť, jak si stanoví podávání těchto nápojů. Ve Veniu je zvykem podávat víno k obědu při liturgických slavnostech (Vánoce, Velikonoce apod.) nebo při významnějším životním jubileu některé sestry, případně při vhodných příležitostech, na které jsou zváni i hosté zvenku (vernisáž nějaké výstavy, zvláštní koncert apod.)²³⁸

Podle Benediktovy tradice byly ve středověku přísně dodržovány jídelní zvyklosti, čas, množství a složení jednotlivých pokrmů bylo pevně dáno. Skladba jídla, jak je popsáno v kapitole „Život v klášteře“, byla přizpůsobena podmínkám, podnebí a místu, kde se klášter nacházel. Mniši byli odkázáni na to, co si sami vypěstovali a podle toho byl složen jejich jídelníček. Lišil se samozřejmě v letních a zimních měsících. Současná strava je pestřejší a vyváženější. Sestry z komunity Venio již nejsou odkázány na vlastní vypěstované produkty. Dodržují však i dnes správnou míru a střídmost ve stravě a také půst v období před významnými církevními svátky např. před Velikonocemi.

6.1.3.5.4 Porovnání Lectio divina ve středověku se současností

V souladu s tradicí Benediktovy řehole byl ve středověku vyhrazen duchovní četbě čas zejména před dopolední prací, tedy v době, kdy je člověk schopen nejlépe vnímat a učit se něco nového. Více času na četbu pak bylo v neděli, kdy se nepracovalo. Četbou se rozumělo také učení se žalmů či jiných textů Bible zpaměti, aby si je mniši při nějaké manuální práci připomínali a mohli o nich přemýšlet. V Benediktově řeholi je kladený důraz na rovnováhu mezi modlitbou a prací. To neznamenal, že se stejný počet hodin modlilo a pracovalo, ale den byl uspořádán tak, aby v něm byl čas na všechno v ideálním poměru. Knihovna byla ukazatelem duchovního a intelektuálního bohatství kláštera. Hlavně před vznikem knihtisku byly knihy velmi vzácné a drahé. V řeholi je zmínka o knihovně na počátku postní doby, kdy každý bratr obdržel knihu, kterou měl celou přečíst. Pro mnoho z nich to mohla být pořádná námaha, neboť

---

²³⁸ NAJMANOVÁ Anežka, 2018. Interview se sestrou kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

se někteří teprve v klášteře naučili číst. Psát uměli ve středověku jen někteří. Proto bylo Benediktovou snahou šířit vzdělání.

*Sestra Anežka se vyjádřila k tématu duchovní četby: „V dnešní době je pro nás duchovní četba stále aktuální, i když výběr máme nesrovnatelně větší, zato času je zdánlivě méně. Přesto i dnes svědčí úroveň knihovny o úrovni komunity. Mnohá literatura stačí dnes pouze digitálně, přesto papírová kniha má stále svou váhu a místo v životě současných benediktinských komunit. Zatímco v dřívějších staletích byl čas na četbu speciálně vyhrazen a zabíral nemalou část dne, v dnešní zrychlené době je pro mnohé někdy náročné najít čas na četbu a vzdělávání se v duchovní oblasti“.*²³⁹

Význam duchovní četby byl ve středověku velmi vyzdvihován. Prostřednictvím této činnosti získávali mniši základní informace o smyslu svého poslání a seznamovali se s křesťanským učením. Zároveň si doplňovali vzdělání a procvičovali čtení. Současná podoba lectio divina je pro sestry z komunity Venio jistou formou meditace, kdy se mohou zamyslet nad daným textem, připomenout si některé důležité aspekty křesťanské víry a rozjímat nad svými myšlenkami. I sestry dnes mají méně času, protože jsou zaměstnány často mimo klášter, ale nevzdávají se této tradice a snaží se vyhradit si prostor pro tuto činnost. Spiritualita, kterou sestry nalézají v četbě duchovní literatury, jim napomáhá v posilování jejich víry.

6.1.3.5.5 Práce ve středověku a dnes

Dalším důležitým prvkem benediktinské tradice je práce. Ve středověku i dnes má pro mnichy práce velký význam. Vnímají ji jako prostředek k naplnění svého poslání. Od počátku historie vzniku klášterů usilovala jednotlivá společenství o samostatnost a soběstačnost. Každý klášter měl na svém pozemku téměř všechny druhy dílen a mniši ovládali mnoho profesí. Vždy bylo přihlíženo ke schopnostem a dovednostem jednotlivých členů komunity.

Práce byla jak manuální - na poli a v hospodářství, v okrasných zahradách a ovocných sadech nebo na vinicích, tak i duševní - přepisování a později tisk děl nejrůznějších autorů - nejen duchovní literatury, ale i historické, filozofické či vědecké. Dále sem patří vývoj v nejrůznějších oblastech, například v lékařství. Mniši byli velmi dobří hospodáři s vodou a uměli její potenciál maximálně využít, jak pro chod mlýna, pivovaru, tak při zakládání rybníků a chovu ryb a v neposlední řadě k melioraci. Jinde

²³⁹ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

zase naopak vysušovali bažiny. Jak je vidět, bylo pole působnosti klášterů skutečně velmi široké a z mnichů se postupně stávali odborníci v různých oblastech a rozvíjeli nové technologie. Ovocné sady a zahrady byly vždy chloubou klášterů. Rozlehlá pole, lesy a budovy potřebovaly náležitou správu a to, co se urodilo, bylo potřeba umět zpracovat nebo také prodat. Cisterciácké kláštery (reformovaná odnož benediktinů) jsou dokonce považovány za ekonomicky nejefektivnější jednotky středověké Evropy. Vzhledem k rozdílnosti povah a charakterů jednotlivých členů kláštera, lze předpokládat, že v mnišské komunitě nebyli jen samí pracovití a schopní mniši. I v klášteře se našli jedinci, kteří se obtížně přizpůsobovali daným požadavkům a pracovním nárokům a nepodávali požadované výkony. Pro takové mnichy doporučuje Benedikt různé tresty od tělesných až po vyloučení z kláštera.

Sestra Anežka se domnívá, že v současné době výše uvedená slova platí také, i když je mnohé zmechanizováno, zautomatizováno, využívá se současných technologií, takže například v pražském klášteře je kromě restaurátorské dílny jedné spolusestry dílna jediná – počítačová pracovna.²⁴⁰

Práce jako jedna z nejdůležitějších činností v klášteře měla zásadní význam ve středověku i v současnosti. V období středověku byla práce především prostředkem k zajištění obživy a hospodářské nezávislosti. Manuelní práce byla více namáhavá, protože neexistovaly současné technologie, stroje a zařízení, usnadňující lidskou námahu. Dnes je produktivita práci díky technologiím a pracovním prostředkům na mnohem vyšší úrovni. Zároveň s tím však stoupají nároky lidí a společnosti. Moderní technika práci usnadňuje, ale je mnohem složitější a náročnější zvládnout systém a množství dané práce. Sestry z komunity Venio pracují v různých oblastech v umění, školství, strojírenství apod. Aby se mohly věnovat modlitbám a dodržovat základní principy benediktinského mnišství, pracují sestry, jako osoby samostatně výdělečně činné a určují si sami dobu, kdy se věnují svému zaměstnání. Snaží se o vyvážené rozvržení času věnovanému modlitbě a práci, tak aby se co nejvíce přibližovalo požadavkům Řehole.

6.1.3.5.6 Odpočinek mnichů ve středověku a dnes

Benediktova řehole, jako návod ke společnému životu, věnuje zvláštní kapitulu nočnímu odpočinku mnichů. Zařízení společné ložnice „dormitáře“ je popsáno výše

---

²⁴⁰ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

v kapitole „Život v klášteře“. Mniši měli spát pokud možno všichni v jedné místnosti nebo alespoň po deseti, starší spolu s mladšími, aby se při vstávání k nočním modlitbám mohli vzájemně pobízet a nikdo nepřišel pozdě. Překvapující na tehdejší dobu (6. století) byl Benediktův požadavek, aby každý měl svou postel. Tento společný dormitář vydržel po mnoho staletí.

Sestra Anežka vysvětluje, že v současných klášterech je běžné, že má každý svůj pokoj, jehož způsob zařízení a vybavení vyjadřuje osobní postoj mnicha.²⁴¹ Mnišskou celu vnímá Anežka jako místo, kde má každý prostor pro setkání s Bohem i se sebou samým, místo pro četbu, vzdělávání i odpočinek, ale i pro práci.²⁴²

Spánek je základní lidskou potřebou, kterou je třeba uspokojovat v každé době a v každé formě společenství. Ve středověku nebyla mnichům zajištěna dostatečná intimita pro spánek. Přísný řád komunity pečlivě střežil mnichy i v době odpočinku. Společné ložnice neumožnily mnichům klidný a nerušený spánek. Společné ložnice měly pravděpodobně i určitý praktický význam, protože budovy středověkých klášterů nebyly tehdy vytápěny a ve společném prostoru, kde spalo více lidí, se lépe udržovalo teplo. S postupem vývoje upustily kláštery od požadavku na společné spaní a vznikaly nejprve jakési oddělené kóje a poté samostatné cely (pokoje) mezi kterými procházela dlouhá chodba. Po stranách chodby se nacházely dveře do mnišských cel a v nich bylo okénko, aby mohli být mniši v průběhu noci kontrolováni. Současné ložnice sester jsou koncipovány jako samostatné pokoje, v nichž je respektováno soukromí a osobnost každé členky kláštera. Dnes je již na původní požadavek společné ložnice pohlíženo spíše jako na historický přežitek.

6.1.3.6 Mnišská komunita ve středověku a současný život benediktinek ve společenství Venio

Monastický způsob života v komunitě předpokládal přesné rozvržení jednotlivých funkcí a pracovní zařazení všech členů. Benedikt věnuje celé dvě kapitoly Řehole tomu, jaký by měl být představený kláštera, jaké má mít vlastnosti, schopnosti, způsob jednání apod.²⁴³ Podle Benedikta by měl být opat pro komunitu dobrým otcem, který povzbuzuje a pomáhá každému na jeho duchovní cestě, a který také ví, jak a s kým zacházet, aby v klášteře vládla atmosféra radosti a pokoje, aby nikdo neměl

²⁴¹ Pozn. autora. Je dodržován zákaz vstupu laické veřejnosti do ložnice sester. Na žádost, zda mohu pořídit fotografickou dokumentaci, mi bylo řečeno, že to není možné a nelze do ložnice vstoupit.

²⁴² NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

²⁴³ Srov. RB. 2, 31 a 64,16 a 19.

důvod ke smutku. Na rozhodnutí opata záleželo, jaký bude mít klášter duchovní, ale i materiální úroveň, co po sobě zanechá dalším generacím mnichů, církvi i celé společnosti.

Pracovat měl každý mnich, neboť dle slov sv. Benedikta: „*zahálka je nepřitelem duše*“. Každý pracoval podle svých schopností a sil – a to bylo právě jedním z úkolů opata, představeného, rozpoznat, kdo jaké má přednosti i slabiny. Benedikt kladl na opata velké požadavky, když tvrdil, že má vést klášter moudře a snažit se, aby: „*silní měli, po čem touží, a slabší aby neutekli*“.²⁴⁴ Tedy aby každý měl možnost rozvíjet svůj talent, schopnosti a zároveň ti, kteří byli méně nadaní nebo slabší, se necítili zahanbeni a neužiteční. Silní a slabí se potřebují navzájem. V tom spočívá autorita vedoucí osoby, zda dovede dát šanci druhému růst, a to jak lidsky, tak především po duchovní stránce. Opat byl zodpovědný před Bohem i lidmi za každého člena komunity. K zásadním vlastnostem a schopnostem opata patřilo tzv. *discretio* - umění rozlišovat a správně posuzovat věci.

Opat měl mít, mimo jiné, také přehled o všem, co se v klášteře dělo. Byl zodpovědný před Bohem i před církví rovněž za budoucnost kláštera, k tomu měl možnost si vybrat členy tzv. klášterní rady, tedy zralé řeholníky, kteří nesou tíhu zodpovědnosti spolu s ním.

Další úřady ve středověké komunitě:

- převor, prior, tedy první po opatovi. Jeho funkce spočívala ve vedení komunity či řešení všech záležitosti v době nepřítomnosti opata.

- další osobou byl tzv. celerář, ekonom, něco jako dnešní „ministr financí“ a „ministr hospodářství“. Ten se staral o to, aby bylo v klášteře vše, co je potřebné ke každodennímu životu a provozu kláštera po hmotné stránce a také aby s finančními prostředky a dary bylo správně a zodpovědně nakládáno. Měl se tedy vyznačovat moudrostí, střídmostí a prozíravostí. Neměl být marnotratný ani lakomý, ale zralých mravů a svědomitý.

- důležitou funkci měl novicmistr, tedy ten, který vychovával v duchu Benediktovy řehole a zvyklostí dané komunity nově příchozí do kláštera.

---

²⁴⁴ Srov. RB. 64,19.

- jednu kapitolu Řehole věnoval Benedikt fortnýři, tedy vrátnému, který zprostředkoval přímý kontakt s okolním světem.
- Benedikt zmiňuje dva bratry, kteří se měli starat o ohlášené nebo náhodné hosty, aby byli všichni přijati se vsí úctou. Proto měl každý klášter žijící podle Benediktovy řehole několik pokojů nebo přímo celý dům, vyhrazených právě hostům.
- pro nemocné bratry byl určen tzv. infirmář.
- poté následovala řada dalších funkcí spojených např. se službou v kuchyni, při které se všichni mniši bez výjimky střídali po týdnu. Tato služba byla jistě pro všechny její vykonavatele náročná, proto k ní Benedikt připojil zvláštní požehnání a také zásluhy.

Podle sestry Anežky jsou všechny výše vyjmenované úřady v benediktinské komunitě Venio dodnes aktuální, i když jejich náplň či realizace je podle současných možností řešena různorodě. Dokonce i dnes se modlí sestry, vždy na počátku nového týdne za ty, kteří plní svou službu v kuchyni.²⁴⁵

Řeholní pravidla pojednávající o jednotlivých funkcích a úřadech v rámci společenství navrhl Benedikt před mnoha staletími. Přesto jsou i dnes aktuální. Jsou samozřejmě opět přizpůsobeny daným podmínkám a formám společenství, ale i dnes je ve všech komunitách zastoupena funkce opata nebo převora/ky kláštera a jeho zástupce. V komunitě Venio zastávají i nyní sestry určité funkce spojené s chodem kláštera. A i nyní je přihlíženo k dovednostem a schopnostem jednotlivých členek kláštera. O finanční záležitosti kláštera se stará sestra, která zná účetní praxi, další sestra se věnuje návštěvám a obstarává styk s úřady nebo veřejností apod. Ale například v přípravě jídla se sestry z české komunity Venio střídají obvykle po týdnu. Ve všední den vaří večeři a o víkendu oběd. Komunita funguje na pomezí mezi tradičním řeholní skupinou a novým pojetím sekulárního institutu. Sestry se na rozdíl od původního ideálu ženské benediktinské řehole, která se zaměřovala hlavně na tradiční způsob monastického života podle ideálů Benediktovy řehole, více začleňují do života ve společnosti a snaží se přizpůsobit současné situaci, aby dokázaly lépe odrážet potřeby nové doby. Původní poslání středověkých benediktinek, které se věnovaly především výchově a vzdělávání aristokratických a šlechtických dcer a přípravě novic na budoucí poslání řádových sester popř. v pozdějším období kulturní, vzdělávací,

²⁴⁵ NAJMANOVÁ, A. 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

sociální, charitativní a zdravotní činnosti, není v současné době již jedinou náplní jejich života. Dnešní sestry v komunitě Venio žijí více sekularizovaným životem a mohou se věnovat i jiným, než výše jmenovaným činnostem, např. práci v oblasti strojírenství, výpočetní techniky a jiných oborech. Díky benevolentnější formě společného soužití a otevření okolnímu světu se komunita Venio řadí mezi kláštery představující obrozené řeholnictví a dokumentuje schopnost reagovat na měnící se požadavky podmínky společnosti. Zájem o vstup do řádu mají i mladé ženy, jako např. současná novicka komunity Venio, sestra Marie Magdalena Fuxová, učitelka hudby a profesionální houslistka.

6.2 Současný život v Břevnovském klášteře

Podklady pro následující kapitolu byly čerpány z webových stránek břevnovského kláštera a dostupné literatury vztahující se k tématu. Nepodařilo se mi iniciovat osobní setkání s místními mnichy a nahlédnout detailněji do současného života v klášteře. Pokusila jsem se o srovnání dostupných informací o současném dění v klášteře se způsobem života ve středověku. Vzhledem k tomu, že břevnovští benediktini stále žijí v duchu tradičního monastismu, bylo možné provést alespoň porovnání základních společných prvků mnišského života. V závěru kapitoly krátce představím současného arcipata Prokopa Siostrzonka a jeho pohled na život v klášteře, jeho specifika a tradici, tak, jak je prezentoval v rozhovoru pro Hospodářské noviny v roce 2006.

6.2.1 Srovnání každodenního života břevnovské komunity ve středověku se současností

Břevnovský klášter byl ve středověku jedním z nejbohatších a nejlépe hospodařících klášterů. Klášter se nacházel poblíž vesnice Břevnov nedaleko od Prahy, obklopen poli a zahradami. Středověcí mniši se tedy plně věnovali pravidelným modlitbám a práci na poli, v zahradě a údržbě kláštera. V průběhu historie se měnila společenská pozice kláštera, prosperita i počet členů v komunitě. Sekularizační tendence probíhající v průběhu 20. století a komunistický režim silně ochromily klášterní rozvoj a život v něm. V roce 1990 došlo k obnovení života v klášteře. Bratři se museli potýkat s mnohými organizačními problémy a rozsáhlou rekonstrukcí zničených budov, než se jim podařilo vytvořit nové podmínky a prostor pro vývoj společenství.

V současnosti pobývá v klášteře třináctičlenná komunita mnichů, jejichž hlavním posláním je život v duchu Řehole. I dnes je den mnichů rozdělen mezi duchovní činnost a manuální práci. Jednotlivé podkapitoly krátce porovnávají některé důležité prvky života v komunitě.

Podmínky vstupu do řádu

Uchazeči o vstup do řádu jsou nejprve přijímáni jako hosté a seznamují se s životem v komunitě. Pokud jejich zájem i nadále přetrvává, stávají se kandidáty (postulanty). Noviciát začíná uchazeči po oblačce tj. po předání řeholního roucha a přijetí řeholního jména. Minimální délka trvání noviciátu je v českých zemích jeden rok. Po absolvování noviciátu následuje složení jednoletých mnišských slibů, které následuje minimálně tři roky po sobě. Tyto sliby jsou nazývány časnými a jejich úkolem je prověřit novice a jeho skutečný zájem o službu Bohu. Slavné sliby skládají bratři jako potvrzení definitivního přijetí do řádu. Sliby mají doživotní platnost a přijetí bratrů musí být schváleno kapitulou, kterou tvoří rada mnichů s již složenými slavnými sliby. Po udělení souhlasu skládá mnich slavné sliby nazvané „profesko sollemnis“ a stává se doživotním členem řádu.²⁴⁶

Na stejném principu funguje přijímání nových členů do řádu již po staletí. Středověká společnost byla více křesťansky zaměřená, než dnešní. Svoboda projevu a náboženského vyznání umožňují dnešním lidem svobodné rozhodování i v oblasti víry. Také sekularizační tendence, které ovládly společnost ve 20. letech, byly důsledkem odklonu od křesťanské víry, hledání spirituality a duchovního naplnění v jiných náboženstvích nebo formách duchovní očisty. Tento vývoj se určitým způsobem podepsal i na snížení počtu řeholníků v kláštorech. Benediktův požadavek na oboustranné prověření zájemců o vstup do řádu byl oprávněný. Obě strany se musí správně rozhodnout, zda jsou pevně přesvědčení, že je jedinec připraven zasvětit svůj život víře v Boha a Boží službě, jak to benediktini vnímají a společnému životu v komunitě.

Denní řád:

---

²⁴⁶ SKŘIVÁNEK, Anselm. Benediktinská komunita dnes. *Břevnovský klášter* [online]. [cit. 2018-04-08].

Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovskyklaster/benediktinska-komunita-dnes#vstup-do-komunity-a-kazdodenni-zivot-brevnovskych-benediktinu>.

Den v klášteře začíná modlitbou - ranními chválami v 6:15 hod. V neděli je modlitba posunuta na 6:30 hod. V 7:00 hod navazuje další liturgický rituál společné slavení eucharistie (v neděli je posunuto na 7:30 hod).

Po modlitbách následuje snídaně a poté se mniši věnují přidělené práci. Před obědem následuje další modlitba, kdy se mniši sejdou ke společnému čtení žalmů. Po obědě následuje další pracovní blok. Někteří mniši věnují svůj čas také službám pro ostatní nebo např. práci v kuchyni, zahradě apod.

Nešpory začínají v 17:00 hod. Po nešporách se mniši věnují studiu a četbě duchovní literatury nebo Bible. Četba Bible patří mezi každodenní součást mnišského života a s ní také velké mlčení (*silentium*), které uzavírá mnichův den. Modlitba ve večerních hodinách (19:45 hod.) je poslední společnou modlitbou, po které následuje noční čas vyhrazený velkému mlčení.²⁴⁷

Současná liturgická praxe se liší od středověké v počtu modliteb. Po Druhém vatikánském koncilu byly modlitby redukovány a přizpůsobeny aktuálním podmínkám jednotlivých klášterů. Středověcí mniši se modlili častěji - sedmkrát denně a také duchovní četbě bylo vyhrazeno více času a prostoru. Současný život v klášteře je přizpůsoben společenským zvyklostem, mniši jsou zaměstnáni v různých profesích, pracují v klášteře i mimo klášter a potřebují proto dostatečný odpočinek a nerušený spánek, aby se zotavili po náročném dni. To je jeden z důvodů, proč se dnes již v klášteře nekonají noční modlitby.

Řeholní oděv

Současný oděv mnichů se příliš svoji formou neliší od původního středověkého benediktinského hábitu. Materiál a provedení jsou samozřejmě na jiné úrovni. Oděv je složen z černé dlouhé tuniky sahající ke kotníkům a přepásané řemenem. Svrchní část oděvu tvoří škapulíř doplněný dlouhým černým pláštěm, který si bratři oblékají při modlitbě (nosí jej novici a mniši, kteří složili časné sliby). Škapulíř je dlouhý pruh látky, uprostřed něhož je prostřížen otvor pro hlavu a vzadu má přišitou kapuci. Mniši,

---

²⁴⁷ ROYT, J. a KOUPIL, O. *Břevnovský klášter: historie kláštera, průvodce, benediktinský život*, s. 4-6.

kteří již vykonali věčné sliby, nosí kukulu - černý talár stejné délky jako tunika a škapulír.²⁴⁸

I v dnes žijí břevnovští benediktini v souladu s Řeholí sv. Benedikta, dodržují klauzuru, nosí předepsaný řeholní oděv a každodenní život dělí mezi práci a modlitbu podle vzoru řádového hesla: „*Ora et labora*“.

6.2.2 Vnější aktivity mnichů v klášteře i mimo jeho prostory

Břevnovští benediktini se rovněž zapojují do současného společenského života a přizpůsobují provoz kláštera novým podmínkám. Část kláštera je zpřístupněna veřejnosti. Prohlídková trasa zahrnuje barokní prelaturu, románskou kryptu a baziliku sv. Markéty. Reprezentační prostory prelatury pronajímá klášter k pořádání kulturních a společenských akcí. Kromě pronájmu jsou tyto prostory klášteřem využívány pro koncerty z cyklu „*Břevnovská nokturna*“. Klášterní bazilika se stala, po zrekonstruování varhan v letech 2004–2007, častým místem konání koncertů. Svoje využití našly i další objekty klášterního areálu. V zrekonstruované budově tzv. Sartoriova konventu je od roku 2003 provozován Hotel Adalbert. Od roku 2012 sídlí v zrekonstruované oranžerii v zahradě břevnovského kláštera galerie Entrance, která se zaměřuje na tvorbu mladé generace umělců. Na tradici klášterního pivovarnictví navazuje Břevnovský klášterní pivovar sv. Vojtěcha, který se nachází v barokním hospodářském objektu.

V areálu kláštera se nachází hotel a restaurace, kde jsou nabízeny stylově v nářečí pojmenované pokrmy jako např. Kopí sv. Jiří (masový špíz), Klášterní houbová polévka, Pstruh sv. Vojtěcha na másle dělaný a další. Restauraci jsem několikrát navštívila a pokaždé jsem zde zaznamenala velký počet hostů z různých zemí.²⁴⁹

Hospodářský rozvoj kláštera se uskutečňuje také na navrácených pozemcích, kde se benediktini věnují podnikání v oblastech lesnictví a zemědělství. Výtěžek z těchto provozovaných činností je investován do provozu a údržby kláštera a dalších

---

²⁴⁸SKŘIVÁNEK, Anselm. Benediktinská komunita dnes. *Břevnovský klášter* [online]. [cit. 2018-04-08].

Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovskyklaster/benediktinska-komunita-dnes#vstup-do-komunity-a-kazdodenni-zivot-brevnovskych-benediktinu>.

²⁴⁹ SKŘIVÁNEK, Anselm. Benediktinská komunita dnes. *Břevnovský klášter* [online]. [cit. 2018-04-08].

Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovskyklaster/benediktinska-komunita-dnes#vstup-do-komunity-a-kazdodenni-zivot-brevnovskych-benediktinu>.

potřeb vyplývajících z života komunity. V neposlední řadě tyto podnikatelské aktivity vytváří pracovní příležitosti pro civilní zaměstnance.

Někteří benediktini břevnovského kláštera působí zároveň jako kněží a vykonávají duchovní správu při kostele sv. Markéty a v kostele Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře, kde sídlí benediktinky z komunity Venio.

Od roku 1998 má Břevnovské arcidiákonství vlastní nakladatelství „*Pietas benediktina*“, kde jsou vydávány duchovní knihy. Nakladatelství navázalo na předchozí tradici knižní edice „Opus Dei, která vycházela v Břevnově od počátku 20. let minulého století. Novodobá ediční řada vydala svůj první číslovaný sešit v roce 1999. O knihy z nakladatelství je zájem i nadále a sortiment duchovní a spirituální literatury je stále rozšiřován.²⁵⁰

6.2.2.1 Arciopat břevnovského kláštera Prokop Siostrzonek

Významnou osobností břevnovského kláštera je jeho dnešní 61. opat Prokop Siostrzonek. Do funkce byl zvolen poměrně nedávno, ale s klášterem je jeho život spojen už několik desítek let. V roce 2016 vyšel v Hospodářských novinách rozhovor s tehdejším převorem kláštera v Břevnově, ve kterém se ho novinář Jiří Leschtina dotazuje, co ho přivedlo do benediktinského společenství a jak vnímá své poslání.

Arciopat Siostrzonek pochází z Českého Těšína. Vystudoval zde gymnázium a v letech 1976 až 1983 Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Litoměřicích. V tomto období vstoupil do benediktinského řádu. Jako kněz působil na různých místech olomoucké arcidiecéze, mimo jiné v Ostravě-Porubě, Třinci, Valašském Meziříčí, Olomouci. Na základě komunistických represí, mu byl odebrán státní souhlas pro výkon kněžské služby a tak pracoval jako dělník v Tesle Rožnov pod Radhoštěm (v letech 1987 až 1988). V roce 1990 se stal převorem Benediktinského arcidiákonství v Praze na Břevnově. Dne 21. listopadu 2017 byl zvolen arcipatem břevnovského

---

²⁵⁰ SKŘIVÁNEK, Anselm. Benediktinská komunita dnes. *Břevnovský klášter* [online]. [cit. 2018-04-08].

Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovskyklaster/benediktinska-komunita-dnes#vstup-do-komunity-a-kazdodenni-zivot-brevnovskych-benediktinu>.

kláštera. Opatskou benedikci přijal 14. ledna 2018 při slavnostní mši z rukou kardinála Dominika Duky v břevnovské bazilice svaté Markéty.²⁵¹

V rozhovoru pro *Hospodářské noviny* popisuje Prokop Siostrzonek své první setkání s vírou a pohnutky, které ho přivedly k rozhodnutí stát se řeholníkem. Rodné město Český Těšín se nachází poblíž polských hranic, kde je pevně zakořeněná katolická víra. Od školních let navštěvoval hodiny náboženství, kde ho zaujalo vyprávění učitele, staršího kněze Josefa Kurowského. Velmi ho zasáhla jeho smrt a na gymnáziu, když se ocitl u hrobu starého pana učitele, si uvědomil, že chce svůj život směřovat k víře a žít řeholním životem. Nastoupil na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Litoměřicích, odkud byl povolán na vojnu. Po příchodu z vojny se rozhodl pro řeholní život v komunitě benediktinů. Přitahoval ho tehdy ilegální život řádu, styl života a fascinovala ho benediktinská liturgie a gregoriánský chorál (podobně jako sestru Anežku). Již na fakultě v semináři se seznámil s bývalým převorem břevnovského kláštera páterem Alešem Gwuzdovem, který ho seznámil s benediktinským životem a liturgií. Siostrzonek zmiňuje v rozhovoru zajímavou historku o původu svého řeholního jména. Tehdejší opat kláštera v Břevnově Anastáz Opasek byl nucen emigrovat do zahraničí, ale snažil se udržovat i nadále styky s českými benediktiny. Prokop Siostrzonek započal ilegální noviciát, přijal řeholní roucho a obdržel originálním způsobem i řeholní jméno, jako počátek nové životní cesty. Anastáz Opasek zaslal bývalému převorovi Alešovi pohlednici se vzkazem, aby pozdravoval také Prokopa. To byla šifra, v níž udělil novici řeholní jméno. Prokop Siostrzonek popisuje v rozhovoru své další osudy poznamenané pronásledováním komunistického režimu. Přes všechny peripetie ho však neopustil humor a právě smysl pro humor považuje za nejdůležitější vlastnost mnicha, pro to aby dokázal žít v klášterním společenství. Podle něho je velmi důležitý pozitivní náhled na svět. Smích člověka povznáší, a pokud je spojen zároveň s pokorou, je součástí křesťanské radosti. Původní Benediktovo nařízení zakazující smích bylo obranou proti přenášení vojenských mravů do klášterů a dnes již není aktuální. Arciopat si uvědomuje, že život

---

²⁵¹ LESCHTINA, Jiří. Neměli bychom utíkat svým duším: Prokop Siostrzonek. *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 2006 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-20046770-prokop-siostrzonek-nemeli-bychom-utikat-svym-dusim>.

v klášteře není vždy jednoduchý a novicům říká: „*klášter není nebe na zemi, ale kus země, na níž si chceme vzájemně pomáhat do nebe.*“²⁵²

Z celé, výše uvedené závěrečné kapitoly vyplývá, že obě komunity benediktinského řádu – Venio na Bílé Hoře i klášter v Břevnově, stojí na tradičních základech a především dikci řehole. V současných podmínkách se však snaží svůj život v klášteře a vnější aktivity komunity rozvíjet dle potřeb okolí a přizpůsobovat se podmínkám, aniž by rezignovaly na autentickou benediktinskou identitu. Benediktinský přístup k životu se v mnohém jeví jako inspirativní zdroj pro dnešní hektický a uspěchaný život, jeho základní principy jako např. pokora, spiritualita a naděje, mohou napomáhat k nalezení vnitřního klidu a duchovního uspokojení.

---

²⁵² LESCHTINA, Jiří. Neměli bychom utíkat svým duším: Prokop Siostrzonek. *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 2006 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-20046770-prokop-siostrzonek-nemeli-bychom-utikat-svym-dusim>.

7 Závěr

Závěr práce je věnován stručnému shrnutí obsahu a vyhodnocení předložených poznatků, informací a zjištění, které byly předmětem zkoumání. Cílem práce bylo zmapovat vývoj a poslání monastického způsobu života benediktinských formací mužské a ženské řehole a porovnání života v klášteře ve středověku se současností.

Benediktova řehole provází mnichy od počátku svého vzniku v 6. století až po současnost. Benediktini vytvořili mnišskou komunitu, která zanechala během staletí své existence nesmazatelný otisk ve světě nejen ve zdech svých klášterů, ale i mimo ně. Mniši podřídili svou práci a živobytí klášteru. Ve středověku se jejich kláštery staly významným centrem ekonomické, hospodářské a politické nezávislosti. Klášter nabídl útočiště nejen bratrům a sestrám, kteří v něm žili a pracovali, ale pomoc, ochranu, duchovní a kulturní inspiraci zde nalézali i ostatní obyvatelé. Zásady, pravidla a myšlenky benediktinské spirituality vedly mnichy k přísnému a spravedlivému způsobu soužití.

První benediktinské kláštery v Čechách byly založeny v 10. století. Při kostele sv. Jiří na Pražském hradě byl vybudován ženský klášter, který šířil tradici benediktinské řehole, a hned po něm následovalo založení mužského benediktinského kláštera, jehož zakladatelem byl sv. Vojtěch - jeden z nejvýznamnějších patronů země. Benediktinské tradice se v Českém prostředí ujaly poměrně rychle a rozvoj středověkých klášterů přinesl užitek nejen samotným komunitám, ale i celé společnosti. Mniši působili jako vychovatelé, šířitelé duchovního, kulturního a uměleckého odkazu. Kláštery ve středověku se staly centrem vzdělanosti, vytvářely nové pracovní příležitosti pro civilní obyvatelstvo v různých oblastech zemědělství, lesnictví, vodohospodářství apod.

Rozvoj klášterů byl v průběhu historie několikrát utlumen někdy dokonce násilně ukončen. První škody na majetku a budovách klášterů napáchalo husitské hnutí, kdy byly vydrancovány, zničeny a vypáleny mnohé kostely a klášterní budovy. Další ránu klášterům zasadily josefínské reformy. Tehdejší panovník Josef II. se zasloužil velkou měrou o sekularizaci společnosti. Po vzoru osvícenského hnutí nepovažoval duchovní a spirituální činnost za důležitou a ponechal v zemi pouze několik klášterů, které se zabývaly vzděláváním mládeže a sociálními službami. Devatenácté a dvacáté

století dovršilo zkázu několika set let trvajících problémů, s nimiž se kláštery vždy potýkali a které se jim více či méně dařilo překonat. Ženská větev benediktinského hnutí byla zlikvidována po roce 1920, kdy z kláštera na Smíchově odešly poslední německé sestry zpět do své vlasti. Hnutí benediktinek bylo v Čechách znovu obnoveno až v roce 2007 založením kláštera na Bílé Hoře. Břevnovští benediktini udrželi svoji komunitu až do padesátých let 20. století. V té době se k moci dostal komunistický režim, který na několik desítek let zlikvidoval všechna řeholní společenství v tehdejší Československu. Perzekuce řeholníků vyvrcholily soudními procesy, v nichž byli odsouzeni církevní představitelé, kněží a řeholníci k mnohaletému vězení, někdy i k doživotním trestům. Komunisty pronásledován a vězněn byl i tehdejší opat břevnovského kláštera Anastáz Opasek. O svém pobytu ve vězení, smyšlených obviněních a výsleších vypráví v autobiografické knize „*Dvanáct zastavení*“. Po pádu režimu v roce 1989 se postupně do Břevnovského kláštera vraceli jeho obyvatelé a obnovili mnišský život v klášteře.

Poslední část práce poodhaluje současný život českých benediktinů a benediktinek v klášteře a jejich začlenění do společnosti. Z provedeného srovnání vyplývá, že se některé formy klášterního života v průběhu staletí měnily. Řeholníci a řeholnice museli reagovat na celkové proměny společnosti, požadavky a prostředí, ve kterém žijí. Společným prvkem však stále zůstává tradice a odkaz sv. Benedikta. Mniši žijí v souladu s pravidly Benediktovy řehole a rozdělují svoji denní činnost mezi práci a modlitbu. V průběhu vývoje řádu došlo také k proměnám liturgie zejména po Druhém vatikánském koncilu. Mniši využili možnosti vést modlitbu v rodném jazyce a došlo k rozvoji dalších hudebních forem. Ustoupilo se od požadavku týdenního žaltáře v plném rozsahu a byl využit Benediktův souhlas vlastním uspořádáním žalmů. Komunity přijaly standard čtyř až pěti denních modliteb.

Benediktini nemají jednotné poslání, konkrétní činnost, které se věnují je dána polohou kláštera, možnostmi a podmínkami prostor, v nichž žijí a pracují. Sv. Benedikt dbal na to, aby bylo přihlíženo k dispozicím a vlohám bratří a sester a každý vykonával takovou činnost, které rozumí, je pro něho zajímavá a přijatelná. Touto zásadou se řídí řeholníci dodnes. Sestry z kláštera na Bílé Hoře pracují v různých profesích. Komunita Venio se řídí stanovami, které povolují sestrám nosit civilní oděv a pouze na modlitby oblékají předepsaný řeholní hábit. V duchu Benediktovy řehole zajišťuje klášter na Bílé Hoře pomoc a pohostinnost těm, kteří ji potřebují. Pro tyto

účely slouží dům pro hosty. V jeho prostorách naleznou příchozí klid, odpočinek a duchovní podporu. Benediktinky se aktivně zapojují do společenského života formou další úrovně pohostinnosti, kterou představují kulturní setkání typu koncertů výstav nebo přednášek na různá témata např. duchovního života, filozofie, literatury a umění. Břevnovští mniši vykonávají kněžskou duchovní správu při kostele sv. Markéty a v kostele Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře. Věnují se různým podnikatelským aktivitám, které vytváří pracovní příležitosti pro civilní zaměstnance. Od roku 1998 provozuje břevnovské arcioopatství vlastní nakladatelství, ve kterém je vydávána různá duchovní literatura.

Uvědomuji si, že jsem v této práci nezmínila řadu podstatných rysů charakterizujících život benediktinů v klášteře. Nepodařilo se mi ve všech oblastech zcela naplnit vytyčený cíl práce. Nedostatečné informace o současném životě břevnovských mnichů zapříčinily, že jsem nemohla provést detailnější komparaci klášterního života mužské a ženské řehole. Břevnovští mniši pravděpodobněji striktněji dodržují pravidla cenobitního způsobu života a omezují styk s veřejností na minimum. Oproti tomu lze konstatovat, že benediktinky z kláštera na Bílé hoře se více začleňují do společnosti a jejich komunita je v oblasti komunikace s veřejností otevřenější. Při zpracování práce jsem využívala převážně informace poskytnuté ženskou benediktínskou komunitou. Limitována jsem byla také velkým časovým rozsahem sledovaného období (od středověku po současnost) a doporučeným rozsahem diplomové práce.

V rámci daného tématu se nabízí možnost provedení rozšíření zkoumané oblasti řeholního způsobu života a vypracování podnětné studie, která by detailněji prozkoumala současný život v klášteře, podmínky a přístupy mužských a ženských benediktínských komunit a jejich vztahu k monastickému způsobu života.

Na úplný závěr si dovoluji citovat motto řádu, heslo „*Ora et labora*“ česky „*Modli se a pracuj*“. Domnívám se, že by mohlo být zároveň inspirací pro dnešní hektický svět a lidi žijící v této uspěchané době plné stresu. Přirozený rytmus práce a odpočinku formou meditace, modlitby nebo relaxace je pro člověka velmi důležitým článkem duševní hygieny. Právě toto vyvážené pojetí hodnot tvoří základní pilíř benediktínského řeholního způsobu života.

8 Seznam použité literatury:

Prameny:

Abtei Venio von der Verklärung des Herrn - Satzungen. 2. überarb. Aufl. München: München. Abtei Venio, 2014. ISBN 9783000471254 978-3-00-047125-4.

BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, Ondřej, ed. *Řehole Benediktova.* Praha: Benediktinské arcidiocésanství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1998. ISBN 80-238-2676-X.

Bible: překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-01-4

Die Benediktinerregel. 2. Aufl. Beuron: Beuroner Kunstverl, 1996. ISBN 3870710616

Rozhovor k diplomové práci na téma: Klášterní život českých benediktinů a benedikteinek od raného středověku po současnost

NAJMANOVÁ Anežka, 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018.

WOLF, Notker. WAGNER, Lucia a VLK, Miloslav. *GRÜNDUNGSURKUNDE: der Niederlassung der Kommunität Venio OSB in Prag.* 8.12.2007. Praha a Mnichov, 2007.

Odborná literatura:

BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989.* 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, 399 s. ISBN 978-807-3253-110.

BASTL, O. (1995): Rušení klášterů v Čechách a na Moravě za Josefa II. In: *Historická geografie: Sborník příspěvků k dějinám osídlení.* Praha: Historický ústav, č. 28, s. 155-182. ISSN 0323-0988.

Benediktini v českých zemích: [krátký přehled dějin benediktinských klášterů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku]. Praha: Čeští benediktini, [1993]. 68 s. Benediktinské sešity; sv. 6.

BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER za okupace a v květnovém povstání, Praha 1946, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiocésanství sv. Vojtěcha a sv. Markéty.

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl/2.svazek. Praha: Libri, 2004. ISBN 978-80-7277-087-8.

Clark, James G. The Benedictines in the middle ages. Paperback edition. Woodbridge, Suffolk, UK.: Boydell Press, 2014. x, 374 stran, 8 nečíslovaných stran obrazových příloh. Monastic orders. ISBN 978-1-84383-973-6.

ČAPKA, František. Dějiny zemí Koruny české v datech. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-51-6.

DRAGOUN Zdeněk, PREISS Pavel, SOMMER Petr, Břevnovský klášter, 2. vyd., Praha:Oswald 1993.

FRANK, Karl Suso. Dějiny křesťanského mnišství. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. Pietas benedictina. ISBN 80-902682-8-5.

Grün, Anselm. Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2004. 127 s. ISBN 80-7021-695-6.

HERWEGEN, Ildelfons. Smysl a duch Benediktovy řehole. 1. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2008. ISBN 80-86644-99-5.

HOLUB Jan, B., Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha 1890, z archivu klášterní knihovny Benediktinského arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty.

Jamison, Christopher. Hledání svatyně: klášterní moudrost jako návod pro všední život. Překlad Jaroslav Gorčák. Vydání první. Praha: Argo, 2016. 175 s. ISBN 978-80-257-1766-0.

JEŽKOVÁ, Alena. Tichá srdce: kláštery a jejich lidé. Praha: Práh, 2013. ISBN 978-80-7252-436-5.

KAPLAN, K. Stát a církev v Československu v letech 1948 – 1953. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993. 440 s. ISBN 1081-038-1994.

KADLEC, Jaroslav. Přehled českých církevních dějin 1. Praha, 1991. ISBN 80-7113-004-4.

KASAN, Vladimír, ed. Svätý Benedikt: parton Európy medaila modlitby. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. ISBN 80-7165-400-0.

KUBÍN, Petr. Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění ve vydavatelství Togga, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4.

LAWRENCE, Hugh. Dějiny středověkého mnišství. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-88-7.

LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. Z dějin české každodennosti: život v 19. století. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

LEYKAUF, Livia a. Venio: Jedna z možností benediktinského života dnes. 1. Mnichov, 1999, 57 s.

LOMIČKOVÁ, Radka. Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3284-1.

NOUWEN, Henri J. M. Ich hörte auf die stille: Sieben Monate im Trappistenkloster. Herder Friburg, 1979.

MATĚJEK, Marek. Benediktini ve středověku. Třebíč: Vivat Academia, 2011. ISBN 978-80-87385-10-4.

MEISSNER Erhard, Abt Johann Nepomuk Rotter (1844-1886) und der Weg in die moderne Zeit, in:HOFFMAN Johannes, Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Branau und Rohr, München: EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien 1993, přel. Zdeněk Lochovský,

MERHAUTOVÁ, Anežka. Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě. 1. Praha: Academia, 1966.

MERTON, Thomas. Monastický pokoj. Přeložil Ondřej KOUPIL. Praha: Benediktinské arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1999. Pietas benedictina. ISBN 80-902682-0-x.

OPASEK, Anastáz. Svatý Benedikt. 2. Praha: SCRIPTUM, 1992. ISBN 80-900355-9-8.

OPASEK, Anastáz. Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČSAV, 1992. ISBN 80-900149-8-4.

Royt, Jan a Koupil, Ondřej. Břevnovský klášter: historie kláštera, průvodce, benediktinský život. V Praze: Benediktinské arcidiocese sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2002. 48 s. ISBN 80-902682-5-0.

SCHALLER, Marian. Svatý Benedikt. 2. Přerov: Bohoslav Rupp, 1947.

Siostrzonek, Petr Prokop. Besedy o obnově břevnovského kláštera. Vyd. 1. Praha: Benediktinské arcidiocese sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007. 189 s. Pietas benedictina; seš. 13. ISBN 978-80-86882-05-5.

SUCHÁNEK, Drahomír a Václav, DRŠKA. Církevní dějiny. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.

STEWART, Columba. Modlitba a komunita: benediktinská tradice. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. Dějiny křesťanských spiritualit. ISBN 80-7192-793-7.

ŠRÁMEK, Josef. Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov. Praha: Benediktinské arcidiocese sv. Vojtěcha & sv. Markéty, 2016. Pietas benedictina. ISBN 978-80-86882-22-2.

Šrámek, Josef. Mezi normou, reformou a praxí: proboštství benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2016. 481 stran. Hi!; sv. 7. ISBN 978-80-87895-73-3.

VÁCLAVÍK, David. Náboženství a moderní česká společnost. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VAŠKO, Václav. Neumlčená I: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-711-3000-1.

VAŠKO, Václav. Neumlčená II: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-000-1.

VENTURA, Václav. Spiritualita křesťanského mnišství. Praha: Benediktinské arcidiocese svatého Vojtěcha a sv. Markéty v Břevnově, 2010. Pietas benedictina. ISBN 978-80-86882-14-7.

VLČEK, Pavel, FOLTÝN, Dušan a SOMMER, Petr. Encyklopedie českých klášterů. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

Vogüé, Adalbert de. Duchovní umění podle sv. Benedikta. Praha: Čeští benediktini, 1993. Benediktinské sešity; sv. 4.

Vogüé, Adalbert de. Mnišská komunita. Praha: Čeští benediktini, 1993. Benediktinské sešity; sv. 3.

VONDRUŠKA, Vlastimil. Intimní historie: od antiky po baroko. Vyd. 2. Brno: MOBA, c2013. ISBN 978-80-243-5589-4.

VILÍMKOVÁ, Milada, PREISS, Pavel. Ve znamení břevna a růží: historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-013-3.

ZESCHICK, Johannes Nepomuk. Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě. Praha: Benediktinské arcidiopství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007. Pietas benedictina. ISBN 978-80-86882-00-0.

Elektronické zdroje:

BLOCH, Herbert. Monte Cassino, Byzantium, and the West in the Earlier Middle Ages. *Dumbarton Oaks Papers* [online]. 1946, (3), 82 [cit. 2018-04-06]. DOI: 10.2307/1291045.

Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1291045?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=monte&searchText=cassino&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dmonte%2Bcassino>

Břevnovský klášter: Benediktini a břevnovský klášter [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster>.

Budovy nabízené církvi na Hradě jsou v bídném stavu, duchovní váhají. Česká televize [online]. 2012 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1053190-budovy-nabizene-cirkvi-na-hrade-jsou-v-bidnem-stavu-duchovni-vahaji>.

Bývalé kláštery řádu: Zaniklé kláštery benediktinek v českých zemích. Ordo Sancti Benedicti: Řád sv. Benedikta [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktini.cz/byvale-klastery-radu.html>.

Kostel Zvěstování Panně Marii při klášteře sv. Gabriela - Praha 5. Sdružení historických sídel Čech Moravy a Slezska [online]. 2017 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://www.historickasidla.cz/dr-cs/914-kostel-sv-gabriela-unikatni-pamatka-beuron-umeni.html>.

Klášter benediktinek: Praha-Bílá Hora [online]. Opatství Venio, 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/community>.

Lidovky.cz: Národní galerie nadobro opouští Jiřský klášter [online]. 2012, [cit. 2017-12-06].

LESCHTINA, Jiří. Neměli bychom utíkat svým duším: Prokop Siostrzonek. Hospodářské noviny [online]. Praha, 2006 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-20046770-prokop-siostrzonek-nemeli-bychom-utikat-svym-dusim>.

LUKEŠ, Zdeněk. Beuronské umění. EARCH: barevný svět architektury [online]. 2014 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.earch.cz/cs/revue/beuronske-umeni>.

Sv. Gabriel, Holečkova ulice, Praha 5. In: Římsko katolická farnost sv. Václava [online]. [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: http://www.vaclavonline.wz.cz/Kostely/k_gabriel.html.

SKŘIVÁNEK, Anselm. Benediktinská komunita dnes. Břevnovský klášter [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/benediktini-a-brevnovsky-klaster/benediktinska-komunita-dnes#vstup-do-komunity-a-kazdodenni-zivot-brevnovskych-benediktinu>

ŠEBOVÁ, Monika a Miroslav Kunštát. Beuronská umělecká škola. Pro památky [online]. 2013 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: http://www.propamatky.info/dokumenty/zprav_1314_beuronska-skola.pdf.

TEKLA. Ženy ve stínu Přemyslovců: Zbožné sestry Dobrava a Mlada. In: Středověk [online]. 2006 [cit. 2017-12-06]. Dostupné z: <http://www.e->

stredovek.cz/view.php?navezclanku=zeny-ve-stinu-premyslovcu---dil-2-brzbozne-sestry-dobrava-a-mlada&cisloclanku=2006080005.

VACULČÍK. Klášter benediktinek sv.Gabriela s kostelem Zvěstování Panně Marii. In: Hrady.cz: cestujte s přehledem [online]. 2017 [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=2217&PARAM=11&tid=7273&pos=450>.

9 Resumé

Die Benediktinertradition war immer eng mit der Entwicklung des Christentums, seiner Geschichte und der gesamten menschlichen Gesellschaft verbunden. Orden von St. Benedikt ist der Vertreter der ältesten Form der religiösen Lebensweise, die seit dem Beginn der christlichen Zivilisation bis heute überlebt hat. Die Entwicklung des abendländischen Mönchtums und die Ausbreitung der christlichen Tradition wurde wesentlich durch die Regeln der Benediktsregel beeinflusst. Einfache, klare und spezifische Regeln konnten sich an die historischen und geographischen Bedingungen des Westens anpassen.

Die ersten Benediktiner kamen im 10. Jahrhundert nach Böhmen. In der Kirche St. Georges auf der Prager Burg wurde ein Kloster errichtet, das die Tradition der Benediktinerherrschaft in der tschechischen Umgebung ausbreitete und bald darauf wurde im Kloster Břevnov ein männlicher Zweig des Ordens gegründet. Benediktinische Traditionen fanden in der Tschechischen Republik relativ schnell statt und die Entwicklung der mittelalterlichen Klöster brachte nicht nur den Gemeinden selbst, sondern auch der ganzen Gesellschaft Vorteile. Die Mönche fungierten als Erzieher, Vertreiber von spirituellen, kulturellen und künstlerischen Referenzen. Klöster wurden im Mittelalter zum Zentrum der Bildung und schufen neue Beschäftigungsmöglichkeiten für Zivilisten in verschiedenen Bereichen der Landwirtschaft, Forstwirtschaft, Wasserwirtschaft, usw.

Im Laufe der Jahrhunderte haben Benediktinerklöster viele Krisen durchgemacht. Wirtschaftliche, politische und religiöse Reformen haben oft die Entwicklung von Klöstern behindert ihre Existenz. Die hussitische Bewegung war stark vom monastischen Leben geprägt, als viele Kirchen und Klöster zerstört wurden. Die aufgeklärten Reformen Josephs II. Beseitigten die meisten tschechischen Klöster und trugen wesentlich zur Säkularisierung der Gesellschaft bei. Der weibliche Zweig des Benediktinerordens wurde 1920 vollständig liquidiert und wurde erst 2007 wieder eingeführt, als Benediktiner aus der deutschen Venio-Gemeinde in die Tschechische Republik kamen. Das Kloster Břevnov blieb bis 1950 bestehen. Das kommunistische Regime schaffte alle Klöster endgültig ab, und erst nach dem Sturz des Regimes 1989 konnten die Ordensleute in ihre Heimat zurückkehren und ein gemeinsames Leben in der Gemeinschaft wieder aufnehmen.

Das gegenwärtige Leben der tschechischen Benediktiner und Benediktiner im Kloster und ihre Integration in die Gesellschaft wird im letzten Teil der Diplomarbeit skizziert. Der Vergleich zeigt, dass sich einige Formen des monastischen Lebens im Laufe der Jahrhunderte verändert haben. Religiöse und religiöse Menschen mussten auf die Veränderungen, Anforderungen und das Umfeld, in dem sie lebten, reagieren. Das gemeinsame Element bleibt jedoch die Tradition und Referenz von St. Benedikt. Mönche leben in Übereinstimmung mit den Regeln der Benediktsregel und teilen ihre täglichen Aktivitäten zwischen Arbeit und Gebet.

Die heutige Form der Benediktinertradition in der böhmischen Umgebung der Benediktinerinnengemeinschaft konzentriert sich auf die Verbindung der religiösen Lebensweise im Kloster mit der täglichen Eingliederung von Krankenschwestern in die Gesellschaft durch die geleistete Arbeit und die Teilnahme des Laienpublikums an der Benediktinerspiritualität. Die Grundprinzipien des Benediktinerordens, basierend auf einer Gemeinschaft aus Gebet, Gemeinschaft, Arbeit und Gemeinschaft mit anderen, werden hier durch eine unkonventionelle moderne Lebensform angewandt.

10 Přílohy

Obrázek 1 Bazilika sv. Jiří.....	113
Obrázek 2 Kostel sv. Gabriela	113
Obrázek 3 Břevnovský klášter	114
Obrázek 4 Detail sochy sv. Benedikta na vstupní bráně Břevnovského kláštera	114
Obrázek 5 Zakládací listina Břevnovského kláštera.....	115
Obrázek 6 Klášter na Bílé Hoře	116
Obrázek 7 Zakládací listina komunity Venio	117
Obrázek 8 foto zprava sestra Anežka Najmanová 01	118
Obrázek 9 foto zprava sestra Anežka Najmanová 02	119
Obrázek 10 Mnišská cela.....	120
Obrázek 11 Společná modlitba sester komunity Venio.....	120
Obrázek 12 Společenská místnost domu pro hosty, klášter na Bílé Hoře	121
Obrázek 13 Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře	128

Obrázek 1 Bazilika sv. Jiří

Bazilika sv. Jiří. In: *Wikipedie* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bazilika_svat%C3%A9ho_Ji%C5%99%C3%AD#/media/File:Bazilika_Svat%C3%A9ho_Ji%C5%99%C3%AD-Prague.JPG.

Obrázek 2 Kostel sv. Gabriela

Kostel sv. Gabriela [online]. In: . [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: https://www.obrazky.cz/?q=kostel%20sv.%20Gabriela&fulltext&mm=2#utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=hint&utm_term=kostel%20sv.%20Gabriela&utm_content=obrazky&id=f887f71e1d23ad86.

Obrázek 3 Břevnovský klášter

Břevnovský klášter: Břevnovský klášter - exteriéry. *Www.brevnov.cz* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/fotogalerie/brevnovsky-klaster-dnes-exteriery#gallery-1>

Obrázek 4 Detail sochy sv. Benedikta na vstupní bráně Břevnovského kláštera

Detail sochy sv. Benedikta na vstupní bráně Břevnovského kláštera: Břevnovský klášter - exteriéry. *Www.brevnov.cz* [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z: <https://www.brevnov.cz/cs/fotogalerie/brevnovsky-klaster-dnes-exteriery#gallery-4>

Obrázek 5 Zakládací listina Břevnovského kláštera

Boleslav [II.], kníže český, dává klášteru břevnovskému (Brevnowensi), který založil spolu s biskupem Vojtěchem z popudu papeže Jana [XV.], ves Břevnov, horu Žernovice (Schirnovnice), vsi Veleslavín (Wolezlawin) s lesem Šlachovem (Sclachow) a horou mezi Střešovicemi (Tressowicz) a Dol. Libocí (Lubocz), Dol. Liboc s lesem Malejovem, Ruzyň (Ruzen), 3 dušníky v Kuromrtvicích (Kuromirtwiche), v Praze desátý trh, desátý denár z pokut a 30 dušníků, 2 mlýny pod praž. hradem a 3 jezy, ves Vrané n. Vlt. (Nawranem) s desátkem v Radotíně, Skochovice (Schochowitz), desátek na Poříčí, lán u Vltavy (Wltaue), Libčice (Lubcicich), Vejprnice (Oyppernich), Němčice (Nymcyce), Třebestovice (Trestestowicz), Mračenice (Mracenicich), Kostel v Chcebuzi (Chocebuz), ves Hrdly (Heridel), Starý Mlýnec (Wlencich), poplatky od vládařů v Praze a Plzni na den zasvěcení kostela, desátý týden cla v zemi a desátý trh a peníz z pokut ve Slaném (Nazlanem), St. Plzenci (Plizeni), Litoměřicích (Lutomiricich), Kouřimi (Churimi) a Chrudimi. Vyjímá klášter z pravomoci provinčního soudu, osvobozuje jej od různých povinností, cel aj.

Source Regest: CDB I. č. 375 s. 347 – 350; tam i výklad datace. Národní archiv Praha

Zakládací listina Břevnovského kláštera: Benediktini-klášter Břevnov, Praha
Benediktinské arcioptatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Břevnově (0993-1948).

Monasterium.net [online]. [cit. 2018-04-06]. Dostupné z:
<http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RBB/1/charter>

Obrázek 6 Klášter na Bílé Hoře

Komunita VENIO: Klášter na Bílé Hoře. In: *Klášter benediktinek* [online]. [cit. 2017-12-05]. Dostupné z: <http://www.benediktinky.cz/cz/fotogalerie>.

ZAKLÁDACÍ LISTINA

nového domu
komunity Venio OSB
v Praze

GRÜNDUNGSURKUNDE

der Niederlassung
der Kommunität Venio OSB
in Prag

S RADOSTÍ A VĚČNOSTÍ VŮLE Bohu dávané na vědomí. Je Kommunität Venio OSB v Mnichově, arcidiecéze Mnichov-Freising, dnes zakládá svůj nový dům v Praze. Sídlem nového kláštera je poutní místo Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře, patřící Břevnovskému benediktinskému klášteru.

Toto zakládání je vítáno a podporováno opatem primasem benediktinské konfederace opatem Notkerem Woltem z Říma, Bavorskou benediktinskou kongregací zastoupenou opatem předsedou Gregorem Zasche ze Schäftlarnu a Slovanskou benediktinskou kongregací zastoupenou arcioptem Asztrikem Várszegi z Pannonhalmy. Pražský arcibiskup kardinál Miloslav Vlk s radostí souhlasil se zakládáním v jeho arcidiecézi.

Ačkoli benediktinská tradice v Čechách díky založení kláštera sv. Mladou sahá až do roku 973, nestával od roku 1920 v této zemi kvůli válkám a z národnostních i komunistických důvodů žádný klášter benediktinek. Pro mladé Češky tak byla cesta k benediktinskému životu ve své vlasti uzavřena.

K dnešnímu založení mohlo dojít, poněvadž se dvě cesty spojily v jednu.

Po převratu mohli benediktini z Břevnova v roce 1990 opět zahájit řeholní život. Díky nim mohly objevit mladé Češky benediktinskou spiritualitu. Ale kvůli monastické formaci musely jít do zahraničí. Jejich cesta vedla přes Polsko do Německa. Skrze opata primase Notkera Wolfa bylo navázáno spojení s komunitou Venio, kde již byla připravena půda pro přijetí české tímy, že Matka Agape Gensbaur, převorka v letech 1973-1993, která do roku 1949 žila v Praze, znala češtinu a s českou zemí zůstala vždy spojena. Čtyři roky společného života Četek a Němek vedly k rozhodnutí založit komunitu v Praze sestávající z českých a německých sester.

Zakládající skupinu tvoří sr. Anežka Najmanová, sr. Petra Pavličková, sr. Jana Mlada Heiserová a sr. Birgitta Louis.

Doufáme, že se tento nový klášter bude moci stát pro mnohé místem hledání Boha a místem modlitby, jak je to vyjádřeno v názvu komunity - „Ecce venio“ - Hle, přicházím“ (srov. Zl 40,8; Žd 10,8).

Praha a Mnichov, slavnost Neposkvrněného Početí Panny Marie, dne 8. 12. 2007

Abtprimas Notker Wolf OSB, Rom
Confoederatio Benedictina

Erzbischof Asztrik Várszegi OSB/Pannonhalma
Delegat des Abtprimas für die Slavische Benediktinerkongregation

Abt Gregor Zasche OSB/Schäftlarn
Abtprimas der Bayerischen Benediktinerkongregation

MIT FREUDE UND IN DANKBARKEIT gegen Gott geben wir bekannt, dass die Kommunität Venio OSB in München, Erzdiözese München und Freising, am heutigen Tag eine Niederlassung ihrer Gemeinschaft in Prag gründet. Sitz des neuen Klosters ist die zum Benediktinerkloster Břevnov gehörende Wallfahrtsstätte Maria de Victoria am Weißen Berg.

Von Seiten des Abtprimas der Confoederatio Benedictina, Abt Notker Wolf, Rom, von der Bayerischen Benediktinerkongregation, vertreten durch Abtprimas Gregor Zasche, Schäftlarn, und der Slavischen Benediktinerkongregation, vertreten durch Erzbischof Asztrik Várszegi, Pannonhalma, wird die Gründung begrüßt und gefördert. Kardinal Miloslav Vlk, Erzbischof von Prag, stimmt mit Freude der Gründung in seiner Diözese zu.

Wenngleich die benediktinische Tradition in Tschechien durch die Gründung der hl. Mlada bis ins Jahr 973 zurückgeht, gab es im Land aufgrund von Kriegen, nationalistischen und kommunistischen Einflüssen seit 1920 kein Benediktinerinnenkloster mehr. Für junge Tschechinnen war so der Weg zu benediktinischem Leben im eigenen Land nicht offen.

Zur jetzigen Gründung konnte es kommen, weil zwei Wege sich zu einem zusammenschlossen.

Nach der Wende konnten die Benediktiner von Břevnov 1990 das Ordensleben wieder aufnehmen. Über sie fanden junge Tschechinnen zur benediktinischen Spiritualität. Zu ihrer monastischen Formation aber mussten sie ins Ausland gehen. Ihr Weg führte über Polen nach Deutschland. Durch Abtprimas Notker Wolf wurde 2003 die Verbindung zur Kommunität Venio hergestellt, wo der Boden für die Aufnahme von Tschechinnen bereits dadurch vorbereitet war, dass M. Agape Gensbaur, Priorin von 1973-1993, die bis 1945 in Prag gelebt hatte, die Sprache kannte und dem Land immer verbunden geblieben war. Die vier Jahre gemeinsamen Lebens zwischen Tschechinnen und Deutschen führten zum Entschluss der Gründung eines Klosters mit tschechischen und deutschen Schwestern in Prag.

Die Gründungsgruppe bilden Sr. Anežka Najmanová, Sr. Petra Pavličková, Sr. Jana Mlada Heiserová und Sr. Birgitta Louis.

Wir erhoffen, dass das neue Kloster für Viele zu einem Ort der Gottsuche und des Gebetes werden kann, wie es im Namen der Kommunität - „Ecce venio“ - Siehe, ich komme“ (vgl. Ps 40,8; Hebr. 10,7) zum Ausdruck kommt.

Prag und München, am Hochfest Mariä Empfängnis, dem 8. 12. 2007

M. Lucia Wagner OSB
Priorin der Kommunität Venio

Kardinal Miloslav Vlk
Pražský arcibiskup

Apostolischer Administrator der Erzdiözese München und Freising

Obrázek 7 Zakládací listina komunity Venio

Zakládací listina komunity Venio na Bílé Hoře, 2007
Soukromý archiv sestry Anežky Najmanové, Praha 25. března 2018

Obrázek 8 foto zprava sestra Anežka Najmanová 01

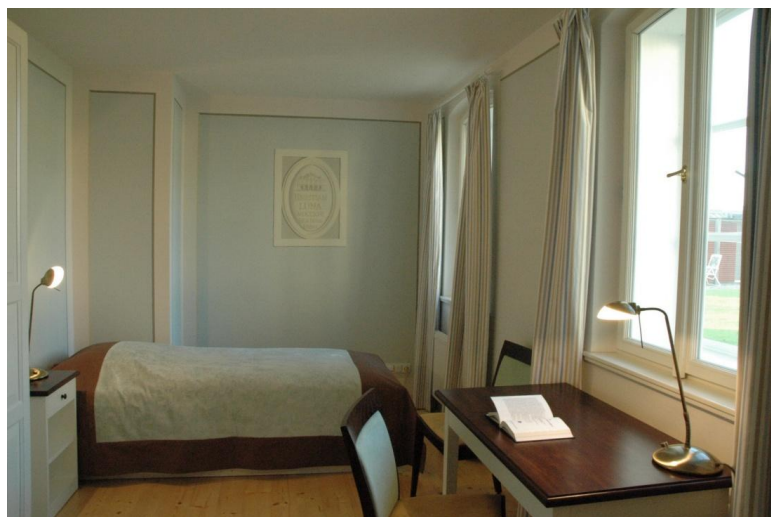
foto zprava sestra Anežka Najmanová, Marcela Vajsová
foto soukromý archiv Marcely Vajsové, Praha, 25. března 2018

Obrázek 9 foto zprava sestra Anežka Najmanová 02

foto zprava Marcela Vajsová, sestra Anežka Najmanová
foto soukromý archiv Marcely Vajsové, Praha 25. března 2018

Obrázek 10 Mnišská cela

Mnišská cela

Foto soukromý archiv sestry Anežky Najmanové, Praha 25. března 2018

Obrázek 11 Společná modlitba sester komunity Venio

Společná modlitba sester komunity Venio z kláštera na Bílé Hoře

Foto soukromý archiv sestry Anežky Najmanové, Praha 25. března 2018

Obrázek 12 Společenská místnost domu pro hosty, klášter na Bílé Hoře

Společenská místnost domu pro hosty, klášter na Bílé Hoře
Foto soukromý archiv sestry Anežky Najmanové, Praha 25. března 2018

Rozhovor k diplomové práci na téma:

„Klášterní život českých benediktinů a benediktinek od raného středověku po současnost“

Otázky pro sestry benediktinky v klášteře na Bílé hoře v Praze:

1. Proč jste se rozhodla vstoupit do řádu?
2. Jak vnímáte poslání benediktinské řehole v současné společnosti?
3. Popište ve zkratce každodenní řád v komunitě.
4. Na jakém principu funguje hospodaření s finančními prostředky v rámci komunity? Máte možnost disponovat s vlastními finančními prostředky dle svého uvážení?
5. Jaké jsou možnosti udržování kontaktů a vztahů s rodinou a příbuznými?
6. Jak vnímáte současnou společnost, vztahy a jednání laické veřejnosti?
7. Jaký je postup při přijímání novic do řádu a Vaše zkušenosti v této oblasti?

Souhlasím se zveřejněním svých odpovědí v diplomové práci studentky oboru Evropská kulturní studia na ZČU v Plzni Bc. Marcely Vajsové na výše uvedené téma

Jméno: s. Anežka Marie Najmanová

Podpis: *s. Anežka Marie Najmanová OSB*

Odpovědi:

1. Proč jste se rozhodla vstoupit do řádu?

Protože jsem vnitřně cítila, že mě k tomu volá Bůh. Bylo mi tehdy 22 let, studovala jsem poslední rok na stavební fakultě VUT v Brně a měla jsem jednu vážnou známost. Když se objevila myšlenka na svatbu, vstoupil do našeho vztahu Bůh s jiným plánem, který se nedalo odmítnout. Brzy poté byl 17. listopad 1989 a mně se otevřela možnost podívat se do nějakého kláštera. V benediktinském klášteře v Praze-Břevnově jsem se setkala s benediktinskou spiritualitou a ta na mě velmi zapůsobila, cítila jsem se vnitřně naplněná, aniž bych věděla, jak vypadá konkrétní život. Tehdy nebyl v Čechách žádný ženský klášter tohoto řádu a ani nebyla naděje, že se brzy obnoví těmi, které žily třeba někde v exilu, jak tomu bylo u benediktinů. Rozhodla jsem se tedy podívat k benediktinkám do zahraničí-nejdříve do Itálie, kde mně ale život v papežské klauzuře příliš neoslovil, později do několika klášterů v Polsku, kam jsem také na podzim 1992 vstoupila. Kontakt s Břevnovským klášteřem jsem udržovala nadále, díky němu také přišla další povolání z Čech.

(Pokračování)

Při mém vstupu do polského kláštera zde byla jak českou, tak polskou stranou podporovaná idea na návrat benediktinek do Čech. Znamením k tomu byla právě další povolání z Čech. První Češky projevíly zájem o návštěvu polského kláštera poté, co jsme společně s benediktiny z Břevnovského arcidiocésu uspořádali tzv. Setkání s benediktinskou spiritualitou. Smyslem těchto setkání bylo seznámit věřící s naší spiritualitou a předat jim některé základy, které je možné realizovat i mimo klášterní komunitu. Setkání byla určena pouze ženám jakéhokoliv životního stavu a věku – nešlo tedy primárně o hledání nových kandidátek pro klášter. Na druhou stranu v době, než byl běžnému člověku dostupný internet, bylo takové setkání dvakrát ročně jedinou možností, jak se setkat s živou benediktinkou v České republice. Tato setkání se konají od roku 1997 s menšími či většími odstupy a obměnami až dodnes a zpočátku byla skutečně jedinou branou pro případná povolání. Po šesti letech mého života v klášteře jsem v roce 1998 složila věčné sliby a brzy poté vstoupily do polského opatství v Przemyslu další tři Češky a o rok později ještě jedna, bylo nás tedy pět. Celé opatství včetně nás čítalo asi 30 sester.

Příchod dalších Češek naši spolubratři z Břevnovského kláštera vnímali jako důležitý moment a začátek příprav na náš návrat do Čech. Nejvíce nám v tom pomáhal tehdejší převor kláštera, současný arcidiákon P. Prokop Siostrzonek, který měl také zásadní vliv na rozlišení mého povolání na počátku 90 let minulého století a cestu do kláštera. V roce 1999 jsme se jako české benediktinky zaregistrovaly na Ministerstvu Kultury České republiky a pomalu jsme se dostávaly do povědomí české církve, i když do našeho skutečného návratu bylo ještě daleko. Mezitím české sestry procházely formací v klauzurovém klášteře a já začínala řešit s P. Prokopem, kde v Čechách by měl vzniknout náš klášter. Padl návrh na obnovení života v původně mužském benediktinském klášteře v Broumově. Tento klášter patřil k Břevnovskému klášteru. Bylo potřeba provést různé stavební úpravy poté, co klášter několik desetiletí neplnil svou funkci. Jenže po zhotovení plánů jsme čím dál více nabývaly dojmu, že je toto krásné místo pro naši malou komunitu příliš velké sousto, jak finančně, tak prostorově a personálně. Začaly jsme hledat jiné vhodnější místo. Tato fáze hledání trvala až do podzimu roku 2002, kdy nás zaujal objekt bývalé hradní sýpky ve Vysokém Chlumci u Sedčan. Objekt se nacházel v krásné přírodě ve Středním Povltaví, byl suchý a vnitřní volný prostor nám dal možnost vestavět do něho místnosti dle našich současných potřeb a představ, což nám zatím žádný z dřívějších objektů neumožňoval. Ačkoliv nám, českým sestrám, se zdál tento objekt nejlepší ze všech, co jsme dosud viděly, nenašly jsme pro něho pochopení jak u spolubratřů z Břevnova, tak u sester našeho kláštera v Przemyslu.

Osobně jsem měla už více než rok dojem, že naše matka abatyše čím dál méně spolupracuje v této záležitosti s Břevnovským klášteřem. Při jednom otevřeném rozhovoru vyšlo najevo, že by sice velmi ráda dodržela slovo a založila klášter v Čechách, ale v té době neměl polský klášter kapacitu na založení kláštera v zahraničí. Na začátku roku 2003 jsem byla v Praze a zde jsem měla možnost probrat naši situaci s tehdejším opatem primasem Notkerem Wolfem, který zastupuje celý náš řád v Římě. Poněvadž navštěvoval Břevnovský klášter už několik let, věděl o našich přípravách na obnovení ženského kláštera a podporoval tento proces. Po jeho setkání s polskou abatyší bylo rozhodnuto, že založení kláštera v Čechách převezme jiný ženský klášter. Nejdříve jmenoval svou delegátku, která převezme za naše malé (dvě české

sestry se rozhodly zůstat v Polsku) budoucí české tříčlenné společenství zodpovědnost. Touto delegátkou se stala s. Lucia Wagner z Kommunität Venio OSB v Mnichově. My, české sestry, jsme měly možnost podívat se vždy na jeden měsíc do několika německých klášterů, abychom získaly více zkušenosti a představ, jak žijí jiné kláštery. Dalším důvodem této cesty bylo také rozhodnutí, ve kterém klášteře zůstaneme, než budeme moci začít v Praze. Na podzim roku 2003, v průběhu pobytu v různých německých kláštorech, byl v plánu i týdenní pobyt v Kommunität Venio v Mnichově, abychom se osobně poznaly se s. Lucií. Mnichovská komunita mne svým způsobem života velmi oslovila a já měla dojem, že bychom měly být v bezprostředním kontaktu především se s. Lucií, je-li zodpovědná za naši budoucnost v Čechách. Dalším důvodem, proč zůstat v Mnichově, byl pro mne fakt, že pro českou sekularizovanou společnost bude možná přínosnější a přijatelnější životní styl Venia než sestry zavřené v klauzuru. Ostatní české sestry souhlasily s tím, že zůstaneme ve Veniu. Pro německé sestry to bylo velké překvapení, že jsme se rozhodly pro Venio, a velmi srdečně nás přijaly. S postupem času jsme zjišťovaly, kolik sester má české předky a nejzajímavější bylo zjištění, že bývalá představená matka Agape Gensbaur se narodila v Kladně, ale v rámci odsunu Němců musela v roce 1946 opustit Československou republiku. V tomto smyslu jakoby už byla tato bavorská komunita připravena na přijetí dalšího českého elementu do svých řad.

V prosinci roku 2004 jsme oficiálně přestoupily do Kommunität Venio a přenesly tam i své řeholní (časné) sliby, v pozdějších letech zde moje české spolusestry složily sliby věčné. Mezitím jsem se sestrou představenou Lucií řešila právní věci ohledně našeho založení v Praze, které muselo být schváleno Kongregací pro řeholní instituty v Římě. Při tomto vyřizování nám byl hodně nápomocen již zmíněný opat primas Notker Wolf OSB. Po právní stránce bylo vše vyřešeno a my jsme se formovaly do jiného pojetí benediktinského života a připravovaly se na začátek v Praze.

Spolupráce s Břevnovským klášteřem trvala dále, tentokrát nám spolubratři nabídli jejich objekt v Praze na Bílé Hoře. Nejprve jsme měly trochu obavy, zda toto - pro Čechy tak historicky zatížené - místo bude správné řešení pro náš návrat do Čech, ale brzy jsme s tím byly srozuměny. Na začátku roku 2007 začaly stavební úpravy farního objektu v areálu poutního místa Panny Marie Vítězné v Praze na Bílé Hoře, který se měl stát naším novým domovem. V polovině listopadu byl objekt připraven a my jsme vstupovaly do nové etapy historie benediktinek v Čechách, aniž bychom tušily, co nás na tomto místě čeká. Věděla jsem jen, že to bude stát hodně úsilí každé z nás, které jsme tvořily zakládající komunitu.

Vnímala jsem, že máme v rukou mnohé – po 90 letech nepřítomnosti benediktinek v Čechách nebylo na co navazovat a mohly jsme tudíž vše od základu budovat a utvářet podle vlastních možností, schopností a představ. V tom spočívala naše obrovská šance, ale i nebezpečí, zda jsme na takovou zodpovědnou záležitost dostatečně připravené a zkušené. Německá komunita vybrala pro založení v Praze jednu ze svých sester, neboť my tři Češky jsme měly jen krátkou přípravu do života podle Stanov Venia. Samozřejmě byla rozhodující Řehoře sv. Benedikta,

ale konkrétní každodenní kroky ovlivňují také Stanovy, díky kterým se Venio odlišuje od ostatních benediktinských klášterů.

Svým způsobem největší rozdíl to byl pro mne, protože já jsem měla celou formaci i složené sliby (tedy přípravu na život v klášteře) v klauzurovém klášteře, odkud se leckdy celé měsíce nevyšlo na ulici. Život podle Stanov Venia předpokládá i vyžaduje chodit téměř každý den pracovat mimo klášter, být podstatně více v kontaktu s lidmi.

2. Jak vnímáte poslání benediktinské řehole v současnosti?

V Evropě dnes najdeme benediktinské kláštery, které bez přerušení existují i 1300 let. Sama řehole je stará přes 1500 let – už jen to je pro mne znamením, že tato spiritualita má co říct a dát každé časové epoše a společnosti. Řehole je na jednu stranu velmi praktická a konkrétní, pokud jde o věci hmotné nebo soužití v komunitě, na druhé straně má velkou duchovní hloubku a přesah. Její požadavky je schopen splnit každý běžný člověk a zároveň rovněž někdo velmi nadaný má možnost plně rozvinout své dary, pokud si na tom příliš nezakládá. Benediktovi záleželo na individuálním přístupu představeného (opata) ke každému členu komunity i k hostům. Snaží se každého respektovat a vážit si ho, nezávisle na tom, jakého je původu, jaké má vzdělání nebo schopnosti. Podstatné je, zda má dobrý úmysl hledat Boha a oslavovat ho ve všem, co ho potkává a co dělá – tedy snaha o maximální nasazení pro správnou věc, pro Boží věc s tím, co mám zrovna k dispozici. Další poslání benediktinské spirituality může být snaha o zachování rovnováhy mezi jednotlivými elementy každodenního života, jsou předem dány priority dne: je čas vyhrazený na modlitbu společnou i osobní, čas na práci, čas na jídlo, čas na odpočinek nebo četbu a vzdělávání. Časem se tento rytmus tak vžije, že z něho pramení vnitřní harmonie, pokoj, který je také jedním z „hmatatelných znamení“ benediktinského života – často ve starých klášterech nacházíme nápis „PAX“, což znamená „Pokoj“. To je možná to, co dnešní společnost nejvíce potřebuje – osvobodit se od stresu, který si často sama přivodila. Jako další bod vidím v dnešní společnosti tendenci neustále někam cestovat a zakoušet nové věci. Následkem toho může být, že člověk nemá nikde „domov“, je jakoby vykořeněný sám ze sebe a potřebuje jistou vnitřní prázdnotu něčím zaplnit, proto stále hledá nové zážitky a dojmy, nevydrží chvíli v tichu, sám se sebou. Členové řádu sv. Benedikta skládají slib stálosti – je tím myšlena jak stálost ve svém rozhodnutí žít v klášteře po celý život, tak stálost a vytrvání v rozhodnutí žít po celý život v jednom společenství a nikam se nestěhovat, nejsou-li k tomu vážnější důvody. Máme tedy po celý život své trvalé bydliště, máme se kam vracet, někam patříme a někdo zde na nás čeká. Na druhou stranu to vyžaduje umět vycházet s těmi, se kterými každý den, po celý život trávím hodiny, řeším problémy, sdílím své radosti či starosti tváří v tvář – tím se dostávám k dalšímu tématu - způsobu používání moderních technologií. Internet, chytré telefony, sociální sítě atp. jsou jistě dobrá věc, i my je každodenně používáme, ale snažíme se nebýt na nich závislí, umět je odložit, když je čas na jiné věci, dát přednost společnému setkání. Učíme se je používat natolik, nakolik je to nutné a pomocné pro náš osobní nebo i komunitní život. V zásadě tedy jde o to, umět zacházet s tím, co dobrého nabízí současná moderní doba, ale nestát se otrokem těchto vymožeností.

3. Popište ve zkratce každodenní řád v komunitě.

Den začínáme v 6 hodin společnou modlitbou ranních chval, následně jedeme mlčky tramvají do Břevnovského kláštera, kde se účastníme konventní mše sv. spolu s bratry benediktiny. Sestry, které pracují ve městě, snídají společně s bratry a poté jedou do práce. Ostatní sestry se vrací domů na Bílou Horu. Po snídání následuje čas pro práci. Polední hodinku - prodlouženou o jeden nokturn Modlitby se čtením - se modlí sestry, které jsou v poledne doma. Odpoledne je další čas na práci. V 18 hodin se všechny scházíme na nešpory, které zpíváme ve veřejně přístupné chórové kapli. Každý den při obědě čteme krátký úryvek z Písma svatého, před večeří úryvek Řehole se současným komentářem. Při jídle čteme většinou českou nebo německou duchovní knihu, časopis nebo posloucháme hudbu. Večery jsou pro nás velmi cenné a poukazují na náš zápas o "pravou míru" v našem specifickém povolání. Využíváme je k tomu, co je pro nás nejdůležitější: komunitní rozhovory na duchovní témata, lectio divina (četba Bible a jiné duchovní literatury), soukromá modlitba, ale – v současné době - také řešení obnovy poutního areálu po hmotné stránce. Jako lidé žijící ve světě se také účastníme církevních a kulturních událostí v Praze nebo našich vlastních akcí na Bílé Hoře, na které zveme další lidi.

Vícekrát denně se setkáváme se slovy Písma sv. v modlitbách breviáře, při eucharistii či při lectio divina. Důležité pro nás je, že začínáme i končíme den Božími chválami. Den co den se učíme náš život "v přítomnosti Boží (RB 19 1-2)" přenášet ze sakrálního prostoru officia do profánního prostoru všedního života. Vše, s čím se během dne setkáváme - ať už je to dobré, obtížné či nedořešené - smíme vnést do modlitby, jejíž forma se vytvářela po staletí a kde v žalmech nacházíme vyjádřené nejdůležitější zkušenosti člověka. Recitace nebo zpěv těchto slov osvobozuje duši. Vedle liturgické modlitby je pro nás velmi důležitá i osobní modlitba. Její formy jsou různé a náleží do sféry odpovědnosti každé ze sester. Každá z nás si musí nalézt čas a formu, která umožňuje růst osobního vztahu k Ježíši Kristu tak, aby Pán byl v našem životě opravdu na prvním místě (srov. RB 4, 21). Souvisí to s naší základní strukturou, která se snaží spojit mnišský život s prací v civilním zaměstnání. Zaměstnání na nás klade náročné požadavky. Abychom je unesly a našly vhodné řešení, potřebujeme osobní modlitbu a ticho.

4. Na jakém principu funguje hospodaření s finančními prostředky v rámci komunity? Máte možnost disponovat s vlastními finančními prostředky dle svého uvážení?

Podle naší řehole máme mít vše společné a neměly bychom vlastnit nic, přičemž zde nejsou myšleny jen peníze, ale úplně vše, co člověk v životě používá - to vede pak k tomu, že se k používaným věcem chováme trochu jinak. Poněvadž ale zde v Praze momentálně všechny

pracujeme na živnostenský list, tedy jako OSVČ, má každá sestra své bankovní konto, ze kterého si platí potřebná pojištění a náklady týkající se její práce. Zbytek jde na účet komunity, ze kterého se platí celý provoz kláštera. Vlastní úspory v podstatě nejsou potřeba: Vše, co opravdu potřebuje sestra k životu, má dostat od komunity – což možná zní trochu idealisticky. Možná je zde zásadní onen výraz „co opravdu potřebuje“ k životu. Samozřejmě má každá sestra jiné potřeby, ale mnohdy pak zjistíme, že ke spokojenosti nám stačí mnohem méně, než si myslíme. Zároveň máme ve zvyku každý nákup, výdaj vyúčtovat. Máme tedy stálý přehled o našich příjmech a výdajích pro každou oblast života. Každá sestra má přístup k penězům či k bankovní kartě a chodí nakupovat, takže díky tomu má také přehled o tom, co daná věc, potažmo její potřeba stojí. Viděno z jiného úhlu pohledu – členové benediktinského řádu neslibují doslova slib chudoby, ale spíše se zřikají způsobu ryze „světského obvyklého jednání“ v dané době. Každý rok se koná finanční schůzka celé komunity v Mnichově, na které je představeno hospodaření jak mnichovské komunity, tak naší pražské.

Svatý Benedikt ve své řeholi žádá, aby osoba, která má v klášteře na starost finance, byla moudrá, zralých mravů, střídá, ne povýšená, rozhazovačná, svědomitá, která nic nepovažuje za zanedbatelné (srov. RB 31). Ekonom kláštera má na starost nejen finanční stránku, ale i celkovou správu kláštera. Z toho je patrné, že o finanční a jakékoliv hmotné zajištění kláštera se mají starat svědomití a zodpovědní bratři, sestry.

5. Jaké jsou možnosti udržování kontaktů a vztahů s rodinou a příbuznými?

Udržování, formu a četnost kontaktu s rodinou si reguluje každý benediktinský klášter sám. V ženských klášterech s papežskou klauzурou je návštěva rodinného domu v podstatě nemožná, rodina může přijet na návštěvu do kláštera, ale kontakt je i tak velmi omezený. V klášterech bez papežské klauzury záleží na představené a komunitě, jak si věc ustaví. V našem opatství Venio máme možnost setkávat se s rodinou, příbuznými i přáteli v podstatě kdykoliv, pokud to nenarušuje klášterní rytmus ani osobní povinnosti či potřeby dotyčné sestry. Je jasné, že ne každý má možnost přijet za námi, proto jsme si zde v Praze udělaly pravidlo, že každá sestra může jednou v roce jet na tři dny (mimo dovolenou) domů k rodině. V případě vážnější nemoci apod. je samozřejmě možné rodinu navštívit kdykoliv. Dovolenu s rodinou nebo příbuznými plánujeme spíše výjimečně.

6. Jak vnímáte současnou společnost, vztahy a jednání laické veřejnosti?

Současnou společnost vnímám jako ve značné míře uspěchanou, nesoustředěnou na podstatné věci. Lidé si zvykli na to, mít pokud možno všechno a hned, využít maximum výhod a slev, z toho vyplývá nepřiměřený konzum a stres. Mám z toho dojem, že jsou tím vším zavaleni, takže už není čas ani prostor si něco v klidu vychutnat, neboť už je zde další nabídka a akce. Žijeme ve světě, v němž jsou technologie pro mnohé vším. Tím pak trpí lidské vztahy právě mezi těmi nejbližšími. Mám dojem, že mobily zdánlivě usnadňují kontakty s druhými lidmi. Díky mobilu jsou schopni si dlouze telefonovat a sdílet všechno možné, ale často také vidím, že když dojde na osobní setkání, nemají si vlastně co říct a za chvíli se věnují přes sociální síť zase někomu dalšímu. Mám ale i zkušenost, že někteří najdou tu odvalu přijet k nám na pár

dnů ticha a poté je vidět, jak jsou jakoby proměněni právě tímto tichem a absencí nebo alespoň minimem používáním mobilu a internetu.

7. Jaký je postup při přijímání novicек do řádu a Vaše zkušenosti v této oblasti?

Základem pro přijetí do kláštera je mou osobou rozpoznané a svobodně přijaté volání ze strany Boha. Prvotní impuls je tedy na Bohu, druhý už na mně - a jen na mně záleží, jak s ním naložím. Zpravidla je v Božím volání obsaženo i jakési tñhnutí k nějaké formě života, která už v církvi existuje. Takže nezbyvá než hledat daný řád, ve kterém se žije podobně tak, jak to cítím v srdci. Po navázání kontaktu a postupném seznamování se způsobem života řádu lze uvažovat o případném vstupu do řádu. O vstupu do kláštera však rozhoduje a musí ho schválit i komunita či zástupce řádu, do něhož chce zájemce vstoupit. Konkrétně v našem benediktinském řádu je to dokonce tak, že se člověk rozhoduje nejen pro řád jako takový (tedy způsob „duchovního i pozemského života“ s jeho zvyklostmi), ale zcela konkrétně pro jedno společenství lidí, ve kterém chce žít po celý život. Nestěhujeme se tedy po pár letech někam jinam, celý život – nejsou-li závažné důvody ke změně – žijeme na jednom místě, jako jedna rodina, v níž jsou zastoupeny všechny generace. Samozřejmě platí, že kdo vstupuje do kláštera, musí být pokřtěný a vyznávat katolickou víru.

Po přijetí do kláštera následuje několik měsíců tzv. postulátu. V tomto období se nově přichozí seznamuje podrobněji s rytmem a hlavními zásadami dané komunity, je to takový přechod ze života ve světě do klášterního stylu života. Postulát trvá různě dlouho: minimálně půl roku a maximálně dva roky. Během tohoto období se tedy dotyčná osoba musí rozhodnout, zda chce pokračovat v klášterním životě dále nebo odejít z kláštera. Stejně tak komunita zvažuje, zda má dotyčná osoba předpoklady pro klášterní život. Pokud obě strany zjistí, že nestojí v cestě zásadnější překážky, je dotyčná osoba přijata do noviciátu, dostává řeholní oděv (v případě Venia liturgický plášť a závoj), někdy i nové jméno na znamení nové životní etapy. Dříve bylo nové jméno uděleno představenou, dnes může budoucí novicka představit svá přání ohledně svého budoucího jména nebo si ponechat jméno křestní (civilní). Noviciát trvá dva roky a během této doby sestra poznává prostřednictvím novicmistrové zásady Řehole sv. Benedikta, dále se seznamuje s liturgickou modlitbou, Písmem svatým, historií řádu, dostává základy gregoriánského chorálu a latiny apod. a samozřejmě poznává blíže komunitu a naopak. Je to tedy hlubší úvod do duchovního života se vším, co obnáší. Po dvou letech noviciátu následuje složení prvních slibů. K těmto slibům je novicka připuštěna po hlasování komunity – každá sestra s věčnými sliby má právo i povinnost vyjádřit se k novice a na základě toho ovlivnit rozhodnutí, zda je novicka způsobilá složit řeholní sliby a žít v komunitě. První sliby se skládají na tři roky. Po uplynutí tří let následuje opět hlasování komunity o tom, zda je daná sestra způsobilá složit Bohu slib věčný a svázat svůj život s daným klášterem až do smrti. Celé období formace trvá pět až šest let. Jsou-li nějaké nejasnosti, může být tříleté období slibů prodlouženo o další rok nebo i více, ale maximálně o devět let. Po uplynutí těchto devíti let musí být buďto připuštěna k věčným slibům nebo odejít z kláštera.

Obrázek 13 Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře

NAJMANOVÁ Anežka, 2018. Interview se sestrou z kláštera na Bílé Hoře. Praha, 25. března 2018